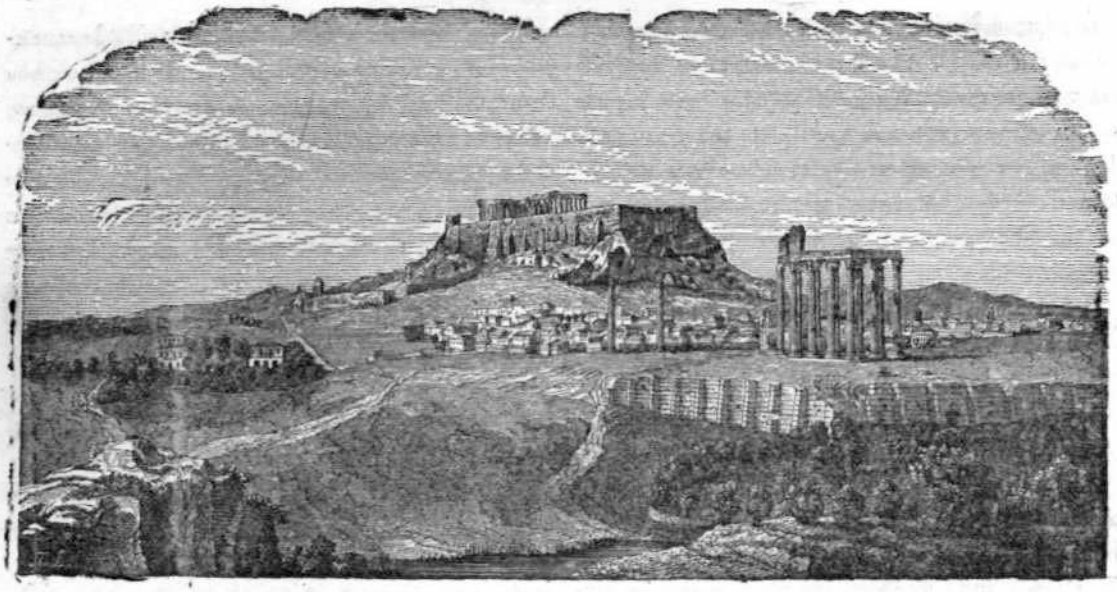

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1866. ΤΟΜΟΣ ΙΖ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 401.

ΠΕΡΙ ΧΑΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΑΜΝΗΣΤΕΙΑΣ.

Ἡ βασιλικὴ χάρις διαφέρει τῆς ἀμνηστείας (α διά τε τοὺς λόγους, ἐφ' ὧν ἑκατέρα αὐτῶν στηρίζεται, καὶ διὰ τὰς συνεπείας αὐτῶν. Ἡ χάρις εἰς ὡρισμένα ἀπονέμεται πρόσωπα, ἀνακριθέντα καὶ δικασθέντα κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους· σπανίως δὲ διδομένη πλήρης καὶ συντελοῦσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μετρίασιν τῆς ἐπιβεβλημένης ποινῆς, δὲν ἀπαλλάττει τὸν κατάδικον τῶν ταύτης συνεπειῶν, ἐν αἷς ἐστι καὶ ἡ πρόσκαιρος ἢ διὰ βίου δικαιωμάτων τινῶν στέρησις. Καθεκάστην ἀποδεικνύει ἡ πεῖρα, ὅτι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν ποινικῶν νόμων ἀναφαίνονται οὐχὶ σπανίως τιμωρίαι πάνυ ὑπερβολικαί, εἴτε διότι οἱ νόμοι εἰσὶν ἀρχαῖοι καὶ λίαν αὐστηροὶ (β), εἴτε διότι περιστέλλουσι τὴν αὐτόβουλον τῶν δικαστῶν ἐνέργειαν· διὸ καὶ ἐνεκρίθη χρήσιμον νὰ μετριάζῃ πραιτωρικῶς τὰς ἐπιβεβλημένας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ποινὰς ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία. Ἠμφισβήτησάν τινες ἄλλοτε τὸ λυσιτελὲς τῆς χάριτος, οἷον ὁ Βεκκαρίας, ὁ Ρουσσώ, ὁ Βένθαμ, ὁ Φιλαγγέρης, ὁ Κάντιος καὶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ὁ Λιβεγστών· ἀλλ' οἱ λόγοι αὐτῶν ἀναιροῦνται ὑπὸ τῆς διηνεκοῦς πράξεως, τῆς ἐνδεικνυούσης ὅτι ἐν πάσαις ταῖς νεωτέραις πολιτείαις εὕρηται ἐνασκούμενον τὸ δικαίωμα τοῦτο ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας (α). Ἐν ταῖς ἀντιπροσωπευτικαῖς μοναρχίαις ἀνεγνωρίσθη ἁρμοδία πρὸς ἀπονομὴν τῆς χάριτος ἡ βασιλεία διά τε τὴν ἀνωτάτην αὐτῆς περιωπὴν, καὶ διότι πᾶσα αἴτησις περὶ χάριτος πρέπει νὰ ἐρείδεται εἰς πραγματικὰ γεγονότα, ὧν ἡ ἐκτίμησις μᾶλλον εἰς ἓν πρόσωπον ἁρμόζει, ἢ εἰς πολυμελῆ δικαστήριον. Ὅθεν τὸ τῆς χάριτος δικαίωμα δὲν ἀνήκει εἰς τὸν συνταγματικὸν Βασιλέα ὡς ἴδιον αὐτοῦ προσόν, ἀλλὰ τῷ ἐδόθη διότι παρ' αὐτοῦ συμφέρει νὰ ἐνασκῆται (β).

(α) Ἄρθρον 39 τοῦ συντάγματος. « Ὁ Βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαρίζῃ, μεταβάλλῃ καὶ ἐλαττόνῃ τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγινωσκομένας ποινὰς, ἐξαιρουμένων τῶν περὶ ὑπουργῶν διατεταγμένων, πρὸς δὲ νὰ χορηγῇ ἀμνηστείαν μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τοῦ ὑπουργείου.»

(β) Ἐν Ἀγγλίᾳ ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐστηρότητος τῶν ποινικῶν νόμων, τῶν ἐπιβαλλόντων θανατικὴν ποινὴν εἰς πλείστας ἔσας περιπτώσεις, εἰσὶ συνεχέστεραι αἱ χάριτες, αἱ τρέπουσαι τὴν ἐσχάτην ποινὴν εἰς ἄλλην ἐλαφροτέραν.

(α) Τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις. Καὶ ἡ Συντακτικὴ τῆς Γαλλίας Συνέλευσις κατήργησεν αὐτὸ τῷ 1791.

(β) Ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσα ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ ἡγεμόνες ὡς ἐκ τῆς ἀπολύτου ἄλλοτε ἐξουσίας αὐτῶν ἀπέκτησαν, οὕτως εἰπεῖν διὰ παραγραφῆς, τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ὡς προσωπικόν· διὸ καὶ ὁ Rönne, Staatrs. I, 1, σελ. 275, ἀποφαίνεται, ὅτι καί τοι τῆς χάριτος φερούσης τὴν ὑπογραφὴν ὑπουργοῦ, οὗτος δὲν εἶναι δι' αὐτὴν ὑπεύθυνος!

Ἡ χάρις διδομένη διά τε τὰ καθαρῶς ἰδιωτικὰ ἐγκλήματα καὶ διὰ τὰ κατὰ τῆς πολιτείας, ἤτοι τὰ πολιτικά, μετριάζει τὴν ἀναπόφευκτον τοῦ ψυχροῦ δικαίου σκληρότητα καὶ συμφιλιοῖ τὸν ἄκαμπτον νόμον πρὸς τὰς ποικίλως ἀλλοιουμένας τοῦ βίου ἀνάγκας· εὐστόχως δὲ ἀπονεμομένη, προστατεύει τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀτελειῶν.

Ἡ ὑπὲρ τοῦ αὐτουργοῦ χάρις ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν συνεργῶν καὶ συναιτίων ἐὰν καὶ καθ' ὅσον οὗτοι, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, δὲν δύνανται νὰ κατηγορηθῶσιν ἄνευ αὐτοῦ (α). Ὁ πρὸς ὃν ἐδόθη ἡ χάρις δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ αὐτὴν, καθὸ δικαστικὴν ὑψίστου βαθμοῦ ἀπόφασιν, διότι δὲν δικαιοῦται νὰ ἀναγκάσῃ τὴν πολιτείαν εἰς ἐκτέλεσιν ἀδίκου ποινῆς (β). Τὸ περὶ χάριτος διάταγμα ἀναγινώσκεται εἰς τὸν ὑπὲρ οὗ ἐδόθη ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ ἐκδόντος τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου καὶ καταχωρίζεται ἐν τοῖς αὐτοῦ πρακτικοῖς. Ἡ χάρις ἀποβαίνει καθαρὰ ἀνάγκη ὅταν ἀνακαλυφθῇ, ὅτι ὁ δικαστὴς ἐπλανήθη εἴτε νομικῶς, εἴτε ἐκ ψευδῶν καταθέσεων μαρτύρων, ἐκλαβόντων ἀντὶ ἄλλου τὸν καταδικασθέντα ὡς αὐτουργὸν τοῦ ἐγκλήματος. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ποιῶσιν ἀναφορὰν ὑπὲρ τοῦ καταδίκου οἱ δικασταὶ ἢ οἱ εἰσαγγελεῖς, ὁπότε καὶ ἀναστέλλεται, κατὰ τὰ ἄρθρα 456 καὶ 548 τῆς ποινικῆς δικονομίας, ἡ τῆς ποινῆς ἐκτέλεσις, ὑπάρχει ἱκανὴ ἀφορμὴ εἰς ἀπονομὴν τῆς χάριτος. Καὶ ἄλλης δὲ φύσεως λόγοι δύνανται νὰ συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τῆς ἀπονομῆς τῆς χάριτος, ἐὰν μὴ ἐπέρχηται ἐντεῦθεν σκάνδαλον, οἷον προσωπικαὶ ἢ πατρικαὶ ἐκδουλεύσεις τοῦ καταδίκου, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ χάρις κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ πολιτικοῦ συμφέροντος στηρίζεται.

Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἡ μὴ ἐν δέοντι ἀπονομὴ τῆς χάριτος, περὶ ἧς ἔσχομεν καὶ ἐν Ἑλλάδι οὐκ ὀλίγα παραδείγματα, ἀμνηστευθέντων πολλάκις τῶν αἰσχροτέρων ληστῶν, προσβάλλει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων καὶ ἐμποιεῖ τῆς ἀτιμωρησίας τὴν ἐλπίδα, ἐξάπτουσα ἐνίοτε καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἢ αὐτοδικίαν. Ἕνεκα δὲ τῶν ἀτοπημάτων τούτων ἐν Βελγίῳ, κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ περὶ χάριτος ἄρθρου τοῦ συντάγματος, ἐπροτάθη ἀλλὰ δὲν ἐγένετο δεκτὸν, ὅτι πρὶν ἢ ἐκδώσῃ ὁ Βασιλεὺς τὸ περὶ χάριτος διάταγμα πρέπει νὰ ζητῇ τὴν γνώμην πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, διοριζομένης ἐτησίως ὑπὸ τοῦ Ἀκυρωτικοῦ· διὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ λόγους καὶ ἐν ἀπολύτοις τισὶ μοναρχίαις ἀπαιτεῖται ὑπὲρ τῆς χάριτος καὶ ἡ γνωμοδότησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας· καὶ τὸ ἐν ἔτει 1848 ψηφισθὲν δημοκρατικὸν τῆς Γαλλίας σύνταγμα ἐπιτρέπει μὲν εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς δημοκρατίας κ' ἀπονέμῃ τὴν χάριν, ἀλλὰ μετὰ προηγουμένην τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας γνωμοδότησιν (α). Καὶ τῷ ὄντι τὸ ὑπουργεῖον ὀφείλει νὰ μὴ ὑποβάλῃ εἰς τὸν Βασιλέα διάταγμα περὶ χάριτος, εἰ μὴ ἀφοῦ συλλέξῃ πληροφορίας δικαιολογούσας αὐτὸ ἀποχρώντως, ἤτοι περὶ τῶν ἐκ τῆς δικογραφίας ἐξαγομένων ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων καὶ περὶ τῆς ἐν φυλακῇ καλῆς διαγωγῆς τοῦ καταδίκου καὶ τῆς μεταμελείας αὐτοῦ. Διότι ἡ χάρις εἶναι πρᾶξις δικαιοσύνης καὶ οὐχὶ πολιτικὴ, ἤτοι ἀποτελεῖ ἀπόφασιν, ἣν εἰκάζεται ὅτι ἤθελεν ἐκδώσει καὶ αὐτὸς ὁ δικαστὴς ἂν μὴ ἐδεσμεύετο ὑπὸ τῶν νόμων· περιπλέκεται δὲ καὶ ἡ ὑπουργικὴ εὐθύνη, δικαιουμένης τῆς Βουλῆς νὰ κατακρίνῃ τὴν τῶν χαρίτων ἀσώτευσιν, ἢ τὴν μὴ κατάλληλον αὐτῶν ἀπονομήν. Εἶναι ὅμως ἀπρεπὲς, ἅμα δὲ καὶ ἐπιζήμιον, νὰ ἐπεμβαίνωσιν αἱ Βουλαὶ ὑπὲρ χαρίτων, συνιστῶσαι εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰς περὶ αὐτῶν ἀναφορὰς (β). Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ τῆς χάριτος δικαίωμα ἐνασκεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐξελέγξεως (γ). Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τὰ περὶ χάριτος διατάγματα ἀναγινώσκονται ἑκάστοτε ἐν ταῖς Βουλαῖς, αἵτινες ποιοῦσι καὶ τυπικήν τινα ἀπόφασιν εὐχαριστοῦσαι τῷ Βασιλεῖ (δ)· ἐπὶ ἰδιωτικῶν ὅμως ἐγκλημάτων, ὅσα καταδιώκονται ἐπιμελείᾳ τοῦ παθόντος, οἷον ὕβρεων, ὁ Βασιλεὺς κατὰ κανόνα δὲν ἔχει δικαίωμα χάριτος (ε). Ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις οἱ ἀπόλυτοι δεσπόται ἐποίουν οἰκτρὰν ἔσθ' ὅτε κατάχρησιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, προστατεύοντες κακούργους. Νῦν ὅμως τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα καὶ ὁ τύπος ἀποτρέπουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν σκανδαλώδη κατάχρησιν· εὐχῆς δὲ ἔργον εἶναι νὰ ἐκλείψωσιν αἱ κατὰ τοὺς βασιλικοὺς γάμους καὶ τὰς γεννήσεις βασιλοπαίδων εἰθιζόμεναι χάριτες, αἱ ἀποδεικνύουσαι προφανῶς κατάχρησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας.

(α) Zachariä, 40 Bücher vom Staate, IV, σελ. 70.

(β) Zachariä, αὐτ.

(α) Ἐν Ἕσσῃ Κασσέλῃ τὸ σύνταγμα περιώριζε τὸ δικαίωμα τοῦ Ἐκλέκτορος τοῦ δίδειν τὴν χάριν εἰς καταδικασθέντας ὑπαλλήλους διὰ κατάχρησιν τῆς ἑαυτῶν ἐξουσίας.

(β) Ἀνευρίσκονται τοιαῦτα παραδείγματα ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους. Fischel, la constitution d' Angleterre, II, σελ. 394.

(γ) Τῷ 1723 ἡ Ἄνω Βουλὴ κατεδίκασε τὸν ἐπίσκοπον Atterbury εἰς ἔκπτωσιν ἐκ τοῦ βαθμοῦ καὶ εἰς ἐξορίαν, ἀποφανθεῖσα συνάμα, ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ τῷ ἀπονείμῃ χάριν ἢ τῇ τοῦ Κοινοβουλίου συγκαταθέσει. Fischel, II, σελ. 353. Ἄλλοτε δὲ ἡ αὐτὴ Βουλὴ ἀπέτρεψε τὸν Βασιλέα νὰ δώσῃ χάριν εἰς τοὺς φονεῖς τοῦ James Coventry, μέλους αὐτῆς. Τὸν δὲ καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς Ἄνω Βουλῆς εἰς θάνατον πρωθυπουργὸν Strafford δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ὁ Κάρολος Α', μὴ συγκατατεθείσης εἰς τοῦτο τῆς Κάτω Βουλῆς. Fischel, II, σελ. 352.

(δ) Franqueville, les institutions de l' Angleterre, II, σελ. 155.

(ε) Fischel, I, σελ. 216 καὶ II, σελ. 394. Ἀλλὰ τὰς ἕνεκεν ἀστυνομικῶν παραβάσεων ποινὰς δύναται νὰ μετριάσῃ ἢ καταργήσῃ καὶ μόνος ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς, Fischel, αὐτ.

Ὁ Βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δίδῃ τελείαν χάριν ἢ νὰ ἐλαττόνῃ τὰς σωματικὰς ἢ χρηματικὰς ποινὰς, πρὸς δὲ νὰ μεταβάλῃ αὐτὰς ἐφαρμόζων ἐλαφροτέρας μὲν, ἀλλὰ πάντοτε ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου ποινῶν. Ἀλλὰ τότε γίνεται ἐνεργὸν τὸ τοῦ Βασιλέως δικαίωμα, ὅταν ἡ δικαιοσύνη ἐξεπλήρωσεν ἤδη κατὰ τοῦ κατηγορημένου ὅ,τι ὤφειλε κατὰ νόμον νὰ πράξῃ, διότι ἄλλως ἤθελε δύνασθαι ὁ Βασιλεὺς νὰ ἀκυρόνῃ τὰς ποινικὰς καταδιώξεις, ὅπερ ἐπιφέρει σύγχυσιν τῶν ἐξουσιῶν καὶ ἀντιβαίνει οὐσιωδῶς εἰς τὸ σύνταγμα (α). Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ Βασιλικὴ χάρις οὐδόλως ἐπενεργεῖ οὔτε ἐπὶ τῶν ἀποζημιώσεων, ἃς δικαιοῦται νὰ ἀπαιτήσῃ ὁ παθὼν παρὰ τοῦ καταδίκου (β), οὔτε ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ἐξόδων· καταργεῖ δὲ μόνον τὰς ποινὰς ἐν τῷ μέλλοντι· οὐδὲ δικαιοῦται ὁ λαβὼν τὴν χάριν νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς πληρωθείσης ἤδη παρ' αὐτοῦ χρηματικῆς ποινῆς ἢ τοῦ προστίμου, οὐδὲ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, ἣν συνεπήγαγεν ἡ καταψηφισθεῖσα αὐτῷ ποινή. Ὡσαύτως ἡ χάρις δὲν καταργεῖ οὐδὲ τὸ ἐπιβαρυντικὸν τῆς ὑποτροπῆς περιστατικὸν, ἀναῦθις πραχθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου τὸ αὐτὸ ἔγκλημα (γ).

Περὶ τῆς διδομένης εἰς καταδικασθέντας ὑπουργοὺς χάριτος διαλαμβάνει τὸ 82 ἄρθρον τοῦ συντάγματος — Οὔτε τὸ γράμμα τοῦ 39 ἄρθρου τοῦ συντάγματος, οὔτε λόγοι ἐκ τῆς θεωρίας ἀποῤῥέοντες, ἐπεκτείνουσι τὸ τῆς χάριτος δικαίωμα μέχρι τοῦ νὰ δύναται ὁ Βασιλεὺς νὰ δώσῃ διὰ τοῦ περὶ χάριτος διατάγματος καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ καταδίκου εἰς τὰ πρότερα αὐτοῦ δικαιώματα. Καὶ αὐταὶ αἱ δεσποτικαὶ κυβερνήσεις, οἷαι ἡ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος Α' καὶ ἡ τοῦ Ὄθωνος πρὸ τοῦ 1843, καθιέρωσαν διὰ τῶν νομοθεσιῶν αὐτῶν ὅτι ὁ στερηθεὶς διὰ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τῆς χρήσεως δικαιωμάτων τινῶν καὶ τιμῶν, ὅπως δικαιωθῇ εἰς ἀνάκτησιν αὐτῶν ὀφείλει νὰ δώσῃ ἀναμφισβήτητα τῆς μετανοίας του δείγματα δι' ἀμέμπτου ἐφ' ὡρισμένον χρόνον διαγωγῆς· τούτου δὲ βεβαιωθέντος δικαστικῶς, γνωμοδοτεῖ τὸ ἐφετεῖον ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως, ἡ δὲ γνωμοδότησις αὐτοῦ ὑποβάλλεται εἰς τὸ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργεῖον, ὅπερ λαβὸν καὶ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, προκαλεῖ τὴν ἔκδοσιν εἰδικοῦ περὶ ἀποκαταστάσεως διατάγματος (α). Ὁμολογητέον δὲ, ὅτι ὁ Βασιλεὺς Ὄθων, καί τοι προτραπεὶς ὑπὸ ὑπουργῶν (β), δὲν ἐνέδωκε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τῶν Βασιλέων τῆς Γαλλίας, οἵτινες μετὰ τὸ 1814 ἐπεξέτεινον τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν ἐπί τε τῆς ἀμνηστείας καὶ τῆς δι' ἁπλῆς χάριτος τῶν καταδίκων ἀποκαταστάσεως, ὡς θέλομεν ἴδῃ κατωτέρω.

Λογισθέντες ἡμεῖς, ὅτι ἧττο συνετώτερον νὰ ἀσφαλισθῇ τὸ μέλλον κατὰ τοιούτων παρανομιῶν διὰ ῥητῆς τοῦ συντάγματος διατάξεως, ἐποιήσαμεν τὴν ἑξῆς πρότασιν ἐν τῇ Συνελεύσει ὡς προσθήκην εἰς τὸ ἄρθρον, « ἀλλ' ἀποκατάστασις τοῦ καταδίκου εἰς τὰ πρότερα αὐτοῦ δικαιώματα μόνον διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ δύναται νὰ γείνῃ. » Ἡ πρότασις ὅμως αὕτη ὡς ἐκ τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς διεξήχθησαν αἱ περὶ τοῦ συντάγματος συζητήσεις, ἀπεῤῥίφθη ἄνευ συζητήσεως (γ). Οὐχ ἧττον οἱ προμνημονευθέντες ὁρισμοὶ τῆς ποινικῆς ἡμῶν δικονομίας εἰσὶ σαφεῖς, ἐπεξηγούμενοι νῦν καὶ διὰ τοῦ τεθέντος διὰ τοῦ συντάγματος περιορισμοῦ εἰς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν νὰ μὴ χορηγῇ ἀμνηστείαν, εἰμὴ μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων· οὐδ' ἐννοεῖται τὸ συνταγματικῶς δυνατὸν καὶ πρόσφορον, οἱ μὲν τῶν καταδίκων νὰ ὑπόκεινται πρὸς ἀποκατάστασιν εἰς μακρὰν διαδικασίαν, οἱ δὲ νὰ ἀποκτῶσιν αὐτὴν ἐξ ὑπουργικῆς εὐνοίας δι' ἁπλοῦ περὶ χάριτος διατάγματος. Τίς ἡ κοινωνικὴ χρεία νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ταχύτερον καὶ ἐξ ἐφόδου τιμὰς καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ἄνθρωπος εἰς βαρεῖαν ἐγκληματικὴν ποινὴν καταδικασθείς; Μόνη ἡ δικαστικὴ δικαιοδοσία, ἡ προϋποθέτουσα δημοσιότητα πλήρη καὶ πρόσκλησιν εἰς τοὺς προαιρουμένους νὰ ποιήσωσιν ἀντιῤῥήσεις τρίτους, δύναται νὰ ἐξαγνίσῃ τὸν κατάδικον καὶ ἀποδώσῃ αὐτὸν εἰς τὴν κοινωνίαν ὡς ἔντιμον πολίτην. Ἐν τούτοις ὁπόσοι, κατὰ προφανῆ παράβασιν τῶν ὁρισμῶν τῶν ἄρθρων 21—23 τοῦ ποινικοῦ νόμου, οἱ καὶ ἐκλογεῖς καὶ ἐθνοφύλακες καὶ στρατιωτικοὶ καὶ δημόσιοι ἢ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι γενόμενοι! Τίς τῶν πολιτικῶς παρανομησάντων παρέμεινεν ἐν φυλακῇ μέχρι τελείας τῆς ποινῆς αὐτοῦ ἀποτίσεως; Τίς πτωχεύσας ἔμπο-

(α) Κατὰ τὸν Bivord, code constitut. de la Belgique, ὑπὸ τὸ 73 ἄρθρον, δὲν δύναται ἡ βασιλεία διὰ χάριτος νὰ ἀπαλλάξῃ τῆς ποινῆς του τὸν δι' ἐρήμην ἀποφάσεως καταδικασθέντα πρὶν ἢ ἡ ἀπόφασις αὕτη καταστῇ τελεσίδικος.

(β) Κατὰ τὸν Rönne, αὐτ. σελ. 278, οὐδέποτε ἔχει ἡ χάρις ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ συγχωρηθέντος ἐγκλήματος ἀποκτηθέντων (χρηματικῶν) δικαίων τρίτου τινός.

(γ) Ἐν Βελγίῳ ἀνεγνωρίσθη, ὅτι διὰ τοῦ διατάγματος περὶ βασιλικῆς χάριτος δύναται νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργὸν νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μετὰ τοῦ καταδίκου περὶ τῶν χρηματικῶν ποινῶν, εἰς ἃς οὗτος κατεδικάσθη ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Bivord, αὐτ.

(α) Ὅρα ἄρθρα 619—634 τῆς γαλλικῆς ποινικῆς δικονομίας, ἔτι ἄρθρα 564—568 τῆς ἡμετέρας δικονομίας.

(β) Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐπέμεινεν ἀρνηθεὶς νὰ δώσῃ ἀποκατάστασιν εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ στρατηγοῦ Μακριγιάννη, λόγῳ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο δι' ἁπλοῦ διατάγματος.

(γ) Ὅρα ἐπίσ. ἐφημ. ς', σελ. 382—392.

ρος ἀπεκαλύφθη καὶ ἐτιμωρήθη ὡς χρεωκόπος; Τίς ἀπολυθεὶς τῆς ὑπηρεσίας διὰ παρεκτροπὴν ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἔχων δὲ προστάτας δὲν ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς αὐτήν; Εἰς τὴν βασιλείαν, ἥτις καθὸ ἀνεύθυνος ἕνα μόνον ἔχει χαρακτῆρα, τὸν δημόσιον, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ μόνον εἰς ἰδιώτην ἴσως ἁρμόζουσα μὴ ἔλλογος μηδὲ ἐπίκαιρος φιλανθρωπία καὶ ἐπιείκεια, οἷαν ἔδειξεν ὁ βασιλεὺς Ὄθων· διότι ἄνευ ἀκριβοῦς καὶ γενικῆς τῶν νόμων ἐκτελέσεως οὔτε ἤθη σχηματίζονται, οὔτε τάξις ἐμπεδοῦται.

Ἄλλως ὅμως ἔχουσι τὰ περὶ ἀμνηστείας. Αὕτη ἀναστέλλει τὴν παντελῆ τῶν νόμων ἐκτέλεσιν· πράττει δὲ τοῦτο χάριν οὐχὶ ἑνὸς, ἀλλὰ πολλῶν προσώπων, ἢ καὶ ἁπάντων τῶν κατοίκων πόλεως, ἐπαρχίας ἢ νομοῦ, οἵτινες μάλιστα ἀνακτῶσι διὰ τῆς ἀμνηστείας πάντα τὰ τοῦ δημοσίου δικαίου πλεονεκτήματα ὡς μηδέποτε κατὰ μηδενὸς κακουργήσαντες, ἐκτὸς ἂν ἀπεκλείσθησαν δι' ἐξαιρετικῆς τινος τῆς ἀμνηστείας διατάξεως. Ἄρα ὁ ἀμνηστευθεὶς φονεὺς ἢ λῃστὴς ἢ στασιαστὴς δύναται νὰ διορισθῇ δημοτικὸς καὶ δημόσιος ὑπάλληλος ἢ καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ αὖθις τῇ πολιτείᾳ ὡς στρατιώτης ἢ ἀξιωματικὸς (α)! Ὡς συνεφέλκουσα λοιπὸν τοσοῦτον δεινὰς συνεπείας ἡ ἀμνηστεία μόνον ἕνεκα προφανοῦς καὶ κατεπείγοντος γενικοῦ συμφέροντος δικαιολογεῖται, ἐν ᾧ ἡ χάρις βάσιν ἔχει τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον. Προσέτι ἡ μὲν χάρις εἰς ὡρισμένα ἀπονέμεται πρόσωπα· τοὐναντίον ἡ ἀμνηστεία δίδεται εἰς γεγονότα, οἷον στάσιν, διαρπαγὴν, ἐμπρησμὸν, κτλ, ὁπότε ὠφελεῖται ἐξ αὐτῆς πᾶς ὁ ἐνοχοποιηθεὶς εἰς τὸ ἀμνηστευθὲν γεγονὸς, μένων ἀκαταδίωκτος. Διὰ ταῦτα ἐν ταῖς συνταγματικαῖς μοναρχίαις δέον νὰ ἐπιφυλάττεται εἰς ἑαυτὴν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ ἀποφασίζῃ πότε ἡ δεινότης τῶν περιστάσεων ὑπαγορεύει τηλικαύτην ἐκ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν παρεκτροπήν. Ὅθεν ὅταν ἡ κυβέρνησις εὑρίσκῃ ἀναγκαῖον δι' ἀποχρῶντας πολιτικοὺς λόγους νὰ ῥιφθῇ πέπλος λήθης ἐπὶ γεγονός τι, πρέπει νὰ εἰσάγῃ περὶ τούτου πρότασιν εἰς τὰς Βουλὰς, ἣν ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τούτων, κυρόνει ὁ Βασιλεὺς καὶ δημοσιεύει ὡς νόμον τοῦ κράτους (β). Αἱ Βουλαὶ ἐξετάζουσι καθ' ὅλας τὰς ὄψεις τὸ ἐπίκαιρον καὶ ἀναπόδραστον τῆς ἀμνηστείας, οἱ δὲ ὑπουργοὶ δίδουσιν εἰς αὐτὰς λόγον τῶν μέτρων, ἅτινα διέταξαν ἢ παρέλιπον νὰ διατάξωσι πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ ἢ μείωσιν αὐτοῦ, ἐκτιμωμένης οὕτω τῆς ἐπιμελείας, τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν. Προκειμένου δὲ νὰ γίνωσιν ἐξαιρέσεις προσώπων τινῶν ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀμνηστείας, ὑποβάλλονται εἰς τὰς Βουλὰς οἱ εἰδικοὶ περὶ τούτου λόγοι, μὴ χωρούσης οὕτως αὐθαιρέτου προστασίας ἢ δυσμενείας ὑπὲρ ἢ κατὰ μηδενός. Διὰ τοιαύτης, τέλος, ἐπεξεργασίας φωτιζομένη ἡ κοινὴ γνώμη παραδέχεται μεθ' ἥττονος γογγυσμοῦ δεινὸν πολιτικὸν μέτρον, ὅπερ διασείει ἐκ βάθρων τὴν θεμελιώδη τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἀρχὴν, ὅτι *οὐδέποτε ὑπὲρ οὐδενὸς πρέπει νὰ σιγῶσιν οἱ νόμοι.*

Ἡ ἀμνηστεία ἀπονέμεται, ὡς προείρηται, χάριν οὐχὶ ἐπιεικείας, ἀλλὰ γενικοῦ τινος συμφέροντος· ἀφορῶσα δὲ πάντοτε εἰς γεγονός τι, δὲν κατονομάζει συνήθως ἄλλα πρόσωπα ἢ ἐκεῖνα, ἅτινα εἴτε ἐξαιροῦνται ὁλοτελῶς ἐκ τῶν εὐεργετικῶν αὐτῆς διατάξεων, εἴτε τίθενται εἰς κατηγορίαν ἥττον εὐνοϊκὴν τῶν ἐντελῶς ἀμνηστευομένων· ἐφαρμόζεται δὲ οὐ μόνον εἰς κατηγορουμένους, ἀλλὰ καὶ εἰς καταδίκους, οὓς ἀπαλλάττει καὶ τῶν ἐκ τῆς καταψηφισθείσης ποινῆς συνεπειῶν, τῆς ποινῆς μὴ δυναμένης νὰ χρησιμεύσῃ μηδ' ὡς βάσεως εἰς ὑποτροπὴν ἕνεκα νέου ἐγκλήματος.

Ἡ ἀμνηστεία εἶναι γενικὴ ἢ μερικὴ, ἀπόλυτος ἢ ὑπὸ ὅρους. Γενικὴ εἶναι ἡ ἀμνηστεία, ὅταν περιλαμβάνῃ εἶδός τι ἐγκλημάτων χωρὶς νὰ παιῇ μηδενὸς προσώπου ἐξαίρεσιν· ὑπὸ ὅρον δὲ, ὅταν ὑποβάλλῃ εἰς μέτρα τινὰ ἢ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ὅρων τινῶν τοὺς ἀμνηστευθέντας ἢ τινας αὐτῶν. Ἀπόλυτος εἶναι ἡ ἀμνηστεία, ὅταν οὐδένα ὅρον ἀπαιτῇ, περιοριστικὴ δὲ, ὅταν μετριάζῃ τὴν ποινὴν τῶν ἤδη καταδικασθέντων. Ἀμφισβητοῦσί τινες τὴν νομιμότητα τῶν ὑπὸ ὅρον ἀμνηστειῶν, ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν εἶναι λίαν ἀπόλυτος. Ναὶ μὲν κατὰ κανόνα δὲν πρέπει αἱ ἀμνηστεῖαι νὰ ὦσι περιοριστικαὶ, οὐδ' ὑπὸ ὅρον, διὸ καὶ σπανίως ἀναφαίνονται τοιαῦται, ἀλλ' ἡ ἐξουσία, ἡ ἔχουσα τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας, δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ εἰς περιστάσεις ὑπαγορευούσας καὶ τὸ μέτρον τοῦτο, καθ' ὅσον ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη δὲν ὑποβάλλεται εἰς ὁμοιομόρφους καὶ ἀπαρασαλεύτους κανόνας (α). Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι ἀπαιτεῖται ἰδιάζουσα ἑκάστοτε προσοχὴ, ὅπως ἅτε ἐξαιρέσεις καὶ οἱ περιορισμοὶ ἔχωσιν ἱκανὴν τὴν ἑαυτῶν δικαιολογίαν, διότι ἄλλως ἐξηγοῦνται ὡς ἀπόῤῥοια προσωπικῶν ἀντιπαθειῶν καὶ προσβάλλουσι τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν πολιτῶν ἰσότητος (α). Συγγραφεῖς τινες ἀμφισβητοῦσι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ παρέχειν τὴν ἀμνηστείαν εἰς καταδίκους δι' ἁπλῆς τῶν ποινῶν ἐλαττώσεως, λόγῳ ὅτι ἡ ἀμνηστεία ἀποτελεῖ λήθην τοῦ παρελθόντος· ἀλλὰ καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἀποκρούουσιν οἱ προμνημονευθέντες καὶ ἄλλοι παραπλήσιοι λόγοι, καθ' ὅσον αἱ περιστάσεις δύνανται νὰ ὦσι τοιαῦται, ὥστε ἀναγκαζομένη ἡ πολιτεία νὰ δείξῃ ἐπιείκειαν, ὀφείλει συνάμα νὰ προνοήσῃ καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀσφαλείας, οἷον νὰ μὴ ἀπαλλάξῃ τὸν ἀμνηστευόμενον καὶ τῆς ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως. Συνήθως μὲν ἡ ἀμνηστεία προηγεῖται τῆς τῶν ἀμνηστευθέντων καταδίκης, τουτέστι δίδεται εἰς πρόσωπα διατελοῦντα ἤδη εἰς ἀνάκρισιν ἢ καὶ μήπω ὑποβληθέντα εἰς αὐτήν. ἐφ' ᾧ καί τινες ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν εἶναι πρέπον νὰ ἀπονεμηθῇ ἡ ἀμνηστεία εἰς καταδίκους, εἰς οὓς ἁρμόζει κυρίως ἡ χάρις. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότης τῶν περιστάσεων, ὡς λ. χ. ἡ πληθὺς τῶν στασιαστῶν καὶ αἱ πολλαὶ αὐτῶν μετ' ἄλλων συνεννοήσεις ἐνδέχεται νὰ ὑπαγορεύσωσιν ὡς μόνον σωτήριον μέτρον τὴν γενικὴν ἀμνηστείαν οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν φυγοδίκων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν καταδικασθέντων ἤδη συναυτουργῶν καὶ συναιτίων (β)· οὐδὲ δικαιολογεῖται πάντοτε καὶ νομικῶς τὸ τῆς ἀνάγκης δίκαιον.

Οἱ ἀπόλυτοι ἡγεμόνες ἐνασκοῦσιν οὐ μόνον τὸ τῆς χάριτος δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀμνηστείας, διότι πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι εἰς χεῖρας αὐτῶν κεῖνται. Ἀλλ' ἐν ταῖς συνταγματικαῖς μοναρχίαις ἀμφισβητεῖται, καὶ δικαίως, εἰς τὸν ἡγεμόνα ἡ μονομερὴς τοῦ τῆς ἀμνηστείας δικαιώματος ἐνάσκησις. Διαλαβόντες ἐν τοῖς προηγουμένοις περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀπονομῆς τῆς ἀμνηστείας, προσθέτομεν καὶ ταῦτα. Κατὰ τὸ 35ὸν ἄρθρον τοῦ ἡμετέρου συντάγματος, ὁ Βασιλεὺς δὲν δικαιοῦται νὰ ἀναστείλῃ δι' ἁπλοῦ διατάγματος τὴν τῶν νόμων ἐκτέλεσιν, μηδὲ νὰ ἐξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Καὶ ὅμως τί ἄλλο ἐστὶν ἡ ἀμνηστεία, ἢ ἀναστολὴ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινικῶν νόμων ὑπὲρ ἀτόμων, μάλιστα δὲ καὶ πολλῶν; Τὸ βελγικὸν σύνταγμα οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ ἀμνηστείας, ἥτις διὰ τοῦτο μόνον διὰ νόμου ἐν Βελγίῳ δύναται νὰ γείνῃ· ἡ δὲ παρ' ἡμῖν Ἐθνικὴ Συνέλευσις τοῦ 1844 εἶχε παραδεχθῇ ἐν τῷ ψηφισθέντι παρ' αὐτῆς συντάγματι ἀπαράλλακτον τὸ βελγικὸν 73 ἄρθρον, ὅπερ μόνον τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος δίδει εἰς τὸν Βασιλέα· ἀλλὰ κατὰ πρότασιν τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος, γενομένην διὰ τοῦ Διαγγέλματος αὐτοῦ, ἔστερξεν ἔπειτα καὶ προσετέθη καὶ ἡ ἀμνηστεία ὡς βασιλικὸν δικαίωμα.

Καὶ αὐτὸ τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1814 μόνον τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἐχορήγει εἰς τὸν Βασιλέα. Τὸ δεσπόζον ὅμως τότε πνεῦμα, ὅτι τὸ σύνταγμα τοῦτο περεχώρησεν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ὁ Λουδοβίκος ΙΗ', μηδόλως παραιτηθεὶς τῶν ἐκ τοῦ θείου δικαίου ἀξιώσεων αὐτοῦ, ἀνεῦρε διὰ τῆς νομολογίας ὅτι βασιλικὸν ἦν *ἀνέκαθεν* τὸ τοῦ ἀμνηστεύειν δικαίωμα. Ἐπικρατησάσης δὲ οὕτω τῆς ὅλως τῇ δεσποτικῇ σχολῇ ἁρμοζούσης ταύτης σκέψεως (α), ἥτις εὕρισκεν ἔρεισμα καὶ εἰς τὸ 14 ἄρθρον τοῦ εἰρημένου συντάγματος, καθ' ὃ ἐδικαιοῦτο ὁ Βασιλεὺς νὰ ἐκδίδῃ διατάγματα οὐ μόνον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ *χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους* (β), ἀφῃρέθη πᾶς φραγμὸς κατὰ τοῦτο εἰς τὴν βασιλικὴν παντοδυναμίαν. Ἐν τούτοις διὰ νόμου, καὶ οὐχὶ δι' ἁπλοῦ διατάγματος, ἐξεδόθη ἡ διαβόητος ἀμνηστεία τοῦ 1816, ἡ δὲ κυβέρνησις τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἡ φυγαδεύσασα τὴν εἰσβαλοῦσαν ἐχθρικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν δούκισσαν τοῦ Βερὶ, ἐνέκρινεν ἐν τῇ συνέσει αὐτῆς νὰ ἀναγγείλῃ διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Νοεμβρίου 1832 διατάγματος, ὅτι θέλει εἰσαγάγῃ εἰς τὰς Βουλὰς νομοσχέδιον, κανονίζον τὰ περὶ τῆς δουκίσσης ταύτης. — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔχει ὁ μὲν Βασιλεὺς τὸ τῆς ἀμνηστείας δικαίωμα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν κατηγορίας κατὰ ὑπουργοῦ, οὐδὲ ἐπὶ καταδιώξεων, γενομένων ὑπὸ τῶν παθόντων δι' ἰδιωτικὰ ἐγκλήματα (γ). Καὶ ἀληθῶς ἀμνηστεύσαντος τοῦ Καρόλου Β' τὸν κατηγορηθέντα ὑπουργὸν Danby πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ τούτου καταδίκη, τὸ Κοινοβούλιον ἀπεφάνθη διὰ τῆς πράξεως settlement, ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν δικαιοῦται νὰ διακωλύσῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς διαδικασίας καθ' ὑπουργοῦ, μόνον δὲ ἐὰν οὗτος καταδικασθῇ, δύναται νὰ τῷ ἀπονείμῃ τὴν χάριν· ἡ δὲ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Κοινοβουλίου εἶναι γενικὴ περὶ πάντων τῶν ὑπαλλήλων, ὅσοι δικάζονται ὑπὸ τῆς Ἄνω Βουλῆς. Προσέτι, ὅταν ὁ Κάρολος Β' ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον ἐξέδωκε γενικὴν ἀμνηστείαν, τὸ Κοινοβούλιον ἐπελήφθη ταύτης καὶ ἐξήρεσε τοὺς δικαστὰς, οἵτινες εἶχον καταδικάσει τὸν Κάρολον Α' (δ).— Ἐν ταῖς

(α) Ὁ ἀμνηστευθεὶς ἀξιωματικὸς δικαιοῦται μάλιστα νὰ πληρωθῇ τὸν καθυστεροῦντα μισθὸν τοῦ βαθμοῦ του, ἐφ' ὅσον διετέλει ὑπόδικος· δὲν ὀφείλει ὅμως ἡ κυβέρνησις νὰ ἀνακαλέσῃ αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν. Dalloz, amnistie § 137.

(β) Ὑπὲρ τῆς διὰ νόμου, καὶ οὐχὶ δι' ἁπλοῦ διατάγματος, ἐκδόσεως τῆς ἀμνηστείας ὅρα Dupin aîné, encyclop. du droit, v. amnistie. Rauter, II, 866. Hello, du régine constitutionnel, II, σελ. 76 ἐπ. Zachariä, αὐτ., σελ. 370, καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ἰδε καὶ Carnot, λέγοντα ἐν τῇ introd. au code penal, 914, ὅτι μόνον ἐν κατεπειγούσαις περιστάσεσι πρέπει νὰ δοθῇ διὰ διατάγματος ἀμνηστεία, ὑποβαλλομένου ἀμέσως ἔπειτα νομοσχεδίου ἐν ταῖς Βουλαῖς. Ὑπὲρ τῆς ἐναντίας γνώμης ὅρα παρὰ Dalloz, αὐτ. § 23 ἐπ.

(α) Dalloz, αὐτ, § 12 ἐπ.

(α) Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν ἐνόρκων τοῦ Στρασβούργου ἀθώωσις τῶν ὀπαδῶν τοῦ εἰσβαλόντος εἰς τὴν Γαλλίαν κρίγκηπος Λουδοβίκου Ναπολέοντος, νῦν αὐτοκράτορος, ὃν ἀφῆρεσεν αὐθαιρέτως ἐκ τῆς δικαστικῆς δικαιοδοσίας ἡ κυβέρνησις τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου.

(β) Dallox, αὐτ, § 22.

(α) Ὅρα Dupin aîné, αὐτ. καὶ Hello, αὐτ. II, σελ. 76 ἐπ.

(β) Ὡς γνωστὸν, ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης ἐξέλαβεν ὁ Κάρολος Γ', ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ τὸ δικαίωμα νὰ καταργήσῃ, τῷ 1830, δι' ἁπλῶν διαταγμάτων τοὺς περὶ τύπου καὶ περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμους, ὅπερ ὅμως ἐπήνεγκε τὴν ἐκ τοῦ θρόνου πτῶσιν αὐτοῦ.

(γ) Fischel, II, σελ. 216.

(δ) Fischel, I, σελ. 116.

πλείσταις γερμανικαῖς πολιτείαις ἐννοεῖται, ὅτι τὴν τε χάριν καὶ τὴν ἀμνηστείαν οἰκειοποιοῦνται οἱ ἡγεμόνες (α).

Ἕνεκα τῶν προεκτεθέντων ἐπροτείναμεν ἐν τῇ Συνελεύσει τὴν ἐντελῆ ἀπάλειψιν τῆς περὶ ἀμνηστείας περικοπῆς τοῦ κατὰ τὸ σχέδιον τῆς ἐπιτροπῆς ἄρθρου, ὅπως τὸ ἀμνηστεύειν μένῃ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' ἡ Συνέλευσις ἀπέῤῥιψε τὴν πρότασιν ἡμῶν, περιορίσασα ὅμως τὸ βασιλικὸν τῆς ἀμνηστείας δικαίωμα εἰς μόνα τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ὡς εἶχε περιστείλῃ αὐτὸ καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1863 ψηφίσματος ὅτε ἀφιχθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ὥρισε προσωρινῶς καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ. Ἄρα ἐπὶ ἰδιωτικῶν ἐγκλημάτων μόνον διὰ νόμου δύναται νὰ γείνῃ ἀμνηστεία· τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ὀρθὸν, διότι ἀρκεῖ νὰ ἀναπολήσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὴν δι' ἁπλοῦ διατάγματος δοθεῖσαν κατὰ τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1848 ἀμνηστείαν, ὡς καὶ τὴν ἔτι σκανδαλωδεστέραν τῆς 20 Μαΐου 1862, καθ' ἃς ἀνεφάνησαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ γαυριῶντες ὡς τίμιοι πολῖται οἱ ἀναιδέστεροι κακοῦργοι.

Αἱ ἀμνηστεῖαι δίδονται συνήθως διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα. Οὕτως, ἐὰν ἐν πολιτείᾳ τινὶ διηγέρθη στάσις, εἰς ἣν παρεσύρθησαν καὶ μετέσχον πολλὰ πρόσωπα, ἢ ἐὰν προέκυψεν ἐμφύλιος πόλεμος, ἀντιποιουμένων τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν δύο ἀντιθέτων μερίδων, μετὰ συμπλοκὰς δὲ καὶ μάχας κατίσχυσεν ἡ μία μερὶς καὶ κατέβαλεν ὁλικῶς τὴν ἑτέραν, ἡ ἀνάγκη τῆς καταπαύσεως καὶ ἐξαλείψεως τῶν παθῶν ὑπαγορεύει τὴν λήθην τῶν διαδραματισθέντων. Καὶ τῷ ὄντι πολλάκις ἀντὶ τῆς ἀπηνοῦς καταδιώξεως, ἥτις ἐνδέχεται νὰ παραστήσῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ τοὺς καταδικασθέντας ἢ καὶ ἀποκεφαλισθέντας ὡς ἔνδοξα πατριωτισμοῦ θύματα, προτιμοτέρα φαίνεται ἡ ἐπιείκεια, ἡ ἐπουλοῦσα τὰς πληγὰς, ἀποσβέννουσα τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως καὶ ἐπαναφέρουσα τῶν πολιτῶν τὴν ἁρμονίαν. Πλὴν τούτων, τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, καί περ δυνάμενα νὰ ἐπαγάγωσιν ἔσθ' ὅτε δεινότατα ἀποτελέσματα, ἔχουσιν ἴδιόν τινα χαρακτῆρα, ὡς λέγομεν καὶ ἐν ἄρθροις 18 καὶ 95, μὴ ἐνδεικνύοντα δὲ τὴν αὐτὴν κακίαν τῶν αὐτουργῶν αὐτῶν οἵαν τὰ κοινὰ ἐγκλήματα, δὲν εὑρίσκουσι πάντοτε γενικὴν ἀποδοκιμασίαν. Τὰ κοινὰ κακουργήματα εἰσὶ πανταχοῦ κακουργήματα· τὰ δὲ πολιτικὰ μόνον κατά τινα ἔποψιν καὶ οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ ὅρον ὑπολαμβάνονται ὡς κακουργήματα, δυναμένου νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ ἐγκληματικότης αὐτῶν ἀναφαίνεται ἢ ἐκλείπει κατὰ τὰς περιστάσεις (α). Διὰ τοὺς λόγους τούτους πᾶσαν μεταπολίτευσιν παρακολουθεῖ ἀμνηστεία τις. Ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1830 καὶ τῷ 1848 ἐδόθησαν γενικαὶ ἀμνηστεῖαι, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1848 (β).— Τίνα τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ὅρα ἐν 6 ἄρθρῳ.

Καὶ ἰδιωτικῶν ἐγκλημάτων δυνατὸν νὰ ὑπαγορεύσῃ τὸ γενικὸν συμφέρον τὴν ἀμνηστείαν. Κατὰ δὲ τῆς σαθρᾶς ἀντιῤῥήσεως, ὅτι τὸ σύνταγμα ἀφῄρεσε μὲν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως τὸ δικαίωμα τοῦ ἀμνηστεύειν ἰδωτικὰ ἐγκλήματα, δὲν ἀπέδωκεν ὅμως αὐτὸ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀντιτάττομεν ὡς ἐκ περισσοῦ τὰ ἑφεξῆς. Ἐν πάσῃ πολιτείᾳ ἀνωτάτη ἐξουσία εἶναι ἡ νομοθετικὴ, ἡ δυναμένη ἀπολύτως νὰ ῥυθμίσῃ πᾶν ἀντικείμενον. Τοσαύτη δὲ εἶναι κατὰ θεωρίαν ἡ ἔκτασις αὐτῆς, ὥστε ἐν ἀναποδράστῳ ἀνάγκῃ δύναται νὰ παραβιάσῃ καὶ τὸν κανόνα τῆς μὴ ἀναδρομικῆς τῶν νόμων δυνάμεως (γ), ἢ καὶ νὰ θυσιάσῃ ἀτομικὰ δικαιώματα ἄνευ ἀποζημιώσεως (δ). Ἀλλ' ἐν ταῖς συνταγματικαῖς μοναρχίαις πλὴν τῆς νομοθετικῆς ἀναφαίνεται καὶ ἑτέρα τις ὑπερτέρα ἐξουσία, ἡ συντακτικὴ, ἥτις ὁρίζει τὸν χωρισμὸν τῆς νομοθετικῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, διευκρινεῖ τὰ ὅρια τῆς ἐνεργείας μιᾶς ἑκάστης τῶν δευτερευουσῶν τούτων ἐξουσιῶν καὶ προσέτι περιστέλλει κατά τινα καὶ αὐτὴν τὴν νομοθετικὴν, ἀπαγορεύουσα αὐτῇ νὰ κανονίζῃ διὰ νόμου κατ' ἄλλην ἔννοιαν τὰ ἀντικείμενα, περὶ ὧν ἀπεφάνθη ἤδη αὐτὴ αὕτη ἡ συντακτικὴ ἐξουσία. Παρ' ἡμῖν ὅμως οὐδαμοῦ τοῦ συντάγματος εὕρηται διάταξις, ἀπαγορεύουσα εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τὴν διὰ νόμου ἀπονομὴν ἀμνηστείας εἰς ἰδωτικὰ ἐγκλήματα. Ἡ δὲ ἐξενεχθεῖσα ὑπό τινων ἰδέα ἐν τῇ Συνελεύσει, ὅτι οὐδέποτε πρέπει νὰ δίδεται ἀμνηστεία εἰς ἐγκλήματα, διαψεύδεται ὑπό

(α) Ἀλλ' ἐκ τοῦ παραγράφου ιέ τοῦ συντάγματος τοῦ δουκάτου τῆς Βάδης συνάγεται, ὅτι ὁ Μέγας Δοὺξ μόνον τὸ δικαίωμα ἔχει νὰ μετριάζῃ ἢ καταργῇ ἀπηγγελμένας ἤδη ποινάς. Ὅρα κατωτέρω περὶ Πρωσσίας.

(α) Block, amnistie καὶ conspiration.

(β) Παρὰ τοῖς προγόνοις ἡμῶν πρῶτος ὁ Θρασύβουλος ἀποβαλὼν τοὺς τριάκοντα τυράννους, ἐπεζήτησε καὶ ἐπέτυχε δι' ἀμνηστείας παρὰ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων τὴν ἄφεσιν τῶν ὑπαδῶν τῶν τυράννων. Ὁ Κικέρων ὅμως εἰς μάτην ὑπέμνησε τὸ παράδειγμα τοῦτο εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἐπικαλεσθεὶς τὴν ἀμνηστείαν ἐπὶ τῶν φλεγμαινομένων τότε πραγμάτων· ὁ λαὸς τοὐναντίον ἠνέχθη μετ' ἀδιαφορίας καὶ αὐτοῦ τοῦ κληθέντος ἄλλετε πατρὸς τῆς πατρίδος τὸν βίαιον θάνατον.

(γ) Ὅρα περὶ τούτου ἐν ἄρθροις 8 καὶ 11.

(δ) Ὅρα ἐν ἄρθροις 17 καὶ 22. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὅταν αἱ Βουλαὶ ἐγκρίνωσι διὰ τοῦ bill d'indemnités τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπουργῶν καθ' ὃν χρόνον ἐκυβέρνησαν οὗτοι διὰ νομοθετηθείσης ἀναστολῆς τοῦ habeas corpus, ἀμνηστεύουσαι τὰς γενομένας παρ' αὐτῶν παρανομίας, ἀπαγορεύουσι πᾶσαν κατ' αὐτῶν, καὶ τῶν ἐνεργησάντων τῇ διαταγῇ αὐτῶν ὑπαλλήλων, ἀγωγὴν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν παθόντων ἐκ παρανόμου φυλακίσεως ἢ ἐρεύνης ἐν οἰκίαις ἰδιωτῶν. May, hist. constitutionnelle de l'Angleterre, II, σελ. 310 ἐπ.

τε τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς πείρας. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ 35 ἄρθρου, ἤτοι τὸ νὰ μὴ ἀναστέλληται ἡ τῶν νόμων ἐνέργεια, ἀνάγεται μόνον εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τῆς νομοθετικῆς συχνάκις ἀκυρούσης καὶ μεταβαλλούσης τοὺς ὑφισταμένους νόμους. Πρὸς τούτοις, ὡς προεῤῥέθη, ὁ δικαιολογῶν τὴν ἀμνηστείαν λόγος εἶναι τὸ πολιτικὸν τῆς κοινωνίας συμφέρον, ἐξ οὗ καὶ αἱ γινόμεναι οὐχὶ σπανίως παρ' ἁπασῶν τῶν νεωτέρων πολιτειῶν χάριτες καὶ ἀφέσεις ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἰδιωτικῶν ἐγκλημάτων δυνατὸν ν' ἀναφανῇ τὸ συμφέρον εἴτε ὡς ἐκ τῆς πληθύος τῶν κατηγορουμένων, εἴτε ὡς ἐκ παντοίων ἄλλων περιστάσεων. Ἐὰν π. χ. οἱ ἐπαρχίας τινὸς κάτοικοι, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐπεχείρησαν νὰ ξυλευθῶσιν, ἐναντίον ἀπαγορευτικοῦ νόμου, ἐκ δάσους τινὸς τοῦ δημοσίου, εἶναι ἄρά γε πολιτικὸν καὶ φιλάνθρωπον νὰ καταδιώξῃ πάντας αὐτοὺς ἡ κυβέρνησις διὰ προστίμου καὶ προσωπικῆς κρατήσεως; Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἰσχυροὶ λόγοι, δι' οὓς ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τῷ 1854 ἀμνηστεία εἰς τὰ ἰδιωτικὰ ἐγκλήματα τῶν ἐξελθόντων τότε εἰς Τουρκίαν Ἑλλήνων. Καὶ ἡ δοθεῖσα τῷ 1744 εἰς τοὺς στασιάσαντας ἐν Λουγδούνῳ ἐργάτας ἀμνηστεία ἐμφαίνει κατάλληλον τῆς χρησιμότητος αὐτῆς παράδειγμα.

Ὑπολείπεται νῦν τὸ θεωρητικὸν ζήτημα, ἂν ὀρθῶς ἀπεδόθη τῷ ἡγεμόνι ἡμῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀμνηστεύειν τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ἢ ἔπρεπε νὰ ἐνασκῇ καὶ αὐτὸ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία. Δύνανται μὲν νὰ λεχθῶσι λόγοι τινὲς ὑπὲρ τοῦ βασιλικοῦ δικαιώματος (α), ἀλλ' ἐν συνταγματικῇ μοναρχίᾳ ὑπερτεροῦσιν οἱ ἐντεῦθεν κίνδυνοι. Ἐπειδὴ ἡ βασιλεία μόνον διὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτῆς ἐνεργεῖ, ἡ ἐκτίμησις τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, ὅπερ μόνον δύναται νὰ δικαιολογήσῃ, ὡς προείρηται, τὴν ἔκδοσιν ἀμνηστείας, δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, τὸ ἐκπροσωποῦν πολιτικόν τι κόμμα καὶ ὑπὸ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν ἐμφορούμενον. Εἶναι ἄρά γε ἀδύνατον ὑπουργοὶ ἀπαρεσκόμενοι εἰς τὸ καθεστὼς πολίτευμα, ἢ εἰς νομοθετικόν τι μέτρον, νὰ ὑποκινήσωσι κατ' αὐτοῦ στασιαστικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἐνεργείας, ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοί εἰσιν οἱ δικαιούμενοι νὰ ἀμνηστεύσωσι τὰ ὄργανα αὐτῶν; Τί σημαίνει δὲ ἡ κοινοβουλευτικὴ κατάκρισις καὶ ἡ πτῶσις τῶν ὑπουργῶν, ἀφοῦ διὰ τὴν ἀνικανότητα ἢ ἀμέλειαν αὐτῶν ἐπῆλθον μεγάλα τῇ πατρίδι δεινὰ, οἱ δὲ ἄξιοι ἀγχόνης αὐτουργοὶ τῶν δεινῶν τούτων ἀμνηστευθέντες παρίστανται δημοσίᾳ τῶν πεπραγμένων συνήγοροι; Μὴ δὲν γινώσκομεν ἐκ τῆς ἱστορίας ὁπόσον δυσκατόρθωτον εἶναι νὰ κατηγορηθῶσι καὶ καταδικασθῶσιν ὑπουργοὶ ἄνευ μεγάλου κλονισμοῦ τῆς κοινωνίας; Ἐὰν θέλωμεν τὴν βασιλείαν ἁγνὴν καὶ ἀνωτέραν πάσης ἠθικῆς ἐπικρίσεως, διατὶ νὰ ἀφήσωμεν αὐτῇ τὸν μέγαν τῶν ἀμνηστειῶν πειρασμόν; θέλουσι παύσει ἄρά γε τῶν ῥαδιούργων καὶ αὐλοκολάκων αἱ ἀένναοι καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐνέργειαι; Ὁ δὲ λόγος, ὅτι τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων ἐνδέχεται νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῆς Βουλῆς βραδύτητα, ἀναιρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀμνηστεία συνήθως δικαιολογεῖται ὡς μέτρον ὑπισχνούμενον τὴν εὐχερεστέραν καὶ ἧττον ἐπιζήμιον τοῦ γενομένου κακοῦ διόρθωσιν, οὐχὶ δὲ ὅπως προλάβῃ ἀδέβαια ἐν τῷ μέλλοντι δεινά. Εἰς κρισίμους μάλιστα περιστάσεις ἡ βασιλεία ὑποτίθεται ὅτι θέλει σπεύσει νὰ περιῤῥουρηθῇ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας· δύναται δὲ τὸ ὑπουργεῖον, πρὸς κατάπαυσιν τῆς ταραχῆς τῶν πνευμάτων, καὶ νὰ ἀναγγείλῃ δημοσίᾳ, ὅτι θέλει εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Βουλὴν περὶ ἀμνηστείας νομοσχέδιον. Τὸ δὲ, ὅτι ἐνδέχεται οἱ τῆς ἀμνηστείας λόγοι νὰ ὦσι μυστικοὶ, ἀποβαίνει ἀπαράδεκτον ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ, ἐν ᾗ οὐδέποτε τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν δημοσιότητα εἶναι κοινωνικῶς δίκαιον καὶ συμφέρον. Ἄρα ἐν μόναις ταῖς ἀπολύτοις μοναρχίαις ἁρμόζει ὁ λόγος, ὅτι ὁ Βασιλεὺς δικαιοῦται, ἐν τῇ πατρικῇ αὐτοῦ μερίμνῃ, νὰ ἐπαναγάγῃ δι' ἀμνηστείας τὴν εἰρήνην τῶν πολιτῶν καὶ τὴν συμφιλίωσιν τῶν κομμάτων. Τοὐναντίον ἐν φλεγμαινομένῃ συνταγματικῇ πολιτείᾳ ἁρμόδιοι κριταὶ περὶ τοῦ πότε πρέπει νὰ καλυφθῶσι δι' ἀμνηστείας τὰ διαπραχθέντα δυστυχήματα, εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συνταγματικὸς ἡγεμὼν, ὡς εἴρηται, ἐνεργεῖ πάντοτε διὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην αὐτῶν, ἕπεται ὅτι οἱ ὑπουργοὶ, οἵτινες εἰκάζεται ὅτι προεξάρχουσι πολιτικοῦ κόμματος ἢ ὑποστηρίζονται παρ' αὐτοῦ, ἔχοντος τὴν πλειονότητα ἐν ταῖς Βουλαῖς, ἀντὶ νὰ ἀποφαίνωνται κατ' ἰδίαν περὶ τοῦ λυσιτελοῦς τῆς ἀμνηστείας, παραπείθοντες καὶ τὴν βασιλείαν καὶ ἐνοχοποιοῦντες ἠθικῶς αὐτὴν, ἀσφαλέστερον εἶναι νὰ ζητῶσι παρὰ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν φίλων, ἀλλὰ διὰ δημοσίας συζητήσεως καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀντιπολιτευομένης μειονότητος καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, τὴν ἔγκρισιν τοῦ δεινοῦ τούτου μέτρου (α).

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς ἄλλα τινὰ ζητήματα. Ἡ

(α) Ὅρα Dallez, αὐτ. § 25 ἐπ., καὶ τὰς κάτωθεν αὐτοῦ συζητήσεις ἐν ταῖς Βουλαῖς τῆς Γαλλίας.

(α) Διὰ ταῦτα καὶ τὸ 49 ἄρθρον τοῦ πρωσσικοῦ συντάγματος ὥρισεν « ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἀρξαμένας ἤδη ἀνακρίσεις δύναται νὰ καταπαύσῃ μόνον δι' ἰδιαιτέρου νόμου. » Ἄρα δικαιούμενος, κατὰ προηγούμενον ἄρθρον, ν' ἀπονέμῃ βασιλικὴν χάριν εἰς καταδίκους, δὲν ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ δι' ἁπλοῦ δια-

ἀμνηστεία ἐξαλείφει τὸ ἀξιόποινον τῆς ἀμνηστευθείσης πράξεως καὶ πάντα τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰς συνεπείας αὐτῆς· διὸ καὶ ἡ περὶ τῆς κυρίας πράξεως ἀμνηστεία καταστρέφει συνάμα καὶ τὴν ἐγκληματικότητα τῶν παρακολουθούντων αὐτὴν πλημμελημάτων, ὠφελεῖ δὲ αὐτοδικαίως καὶ τοὺς συνεργοὺς καὶ συναιτίους, ἐκτὸς ἂν οὗτοι ἐξαιροῦνται ὑπὸ εἰδικῶν τοῦ τῆς ἀμνηστείας διατάγματος διατάξεων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀμνηστεία ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν καὶ συνεφέλκει τὴν τοῦ ἀμνηστευθέντος ἐπάνοδον εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν, εἶναι φρονήσεως ἔργον, ὅταν ὑπάρχωσι λόγοι ἀποχρῶντες, νὰ ἀποκλείωνται δι' αὐτῆς οἱ ἀμνηστευθέντες, οἷον στρατιωτικοὶ καὶ ἄλλοι ἰσόβιοι ὑπάλληλοι, ἐξ ἀπαιτήσεων κατὰ τοῦ δημοσίου χάριν ἱκανοποιήσεως αὐτῶν· οὕτω δὲ θέλουσιν ἐκλίπῃ καὶ αἱ ἀφορμαὶ κατακρίσεως τοῦ ὑπουργείου ὑπὸ τῶν Βουλῶν (α). Ἀλλ' ἡ ἀμνηστεία δὲν ἐξαλείφει καὶ τὴν περὶ ἀποζημιώσεως ἀστικὴν ἀγωγὴν τοῦ παθόντος. Οὕτως ἔλυσε τὸ ζήτημα καὶ ἡ γαλλικὴ νομολογία, ἰδίως δὲ τῷ 1848, ὁπότε διὰ ψηφίσματος τῆς Συνελεύσεως, ἐκδοθέντος κατὰ τὴν 29 Φεβρουαρίου, ἠμνηστεύθησαν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου διαπραχθέντα πολιτικὰ ἐγκλήματα (β). Ἂν δὲ ἡ ὑπερτάτη ἀνάγκη ὑπαγορεύσῃ νὰ καταργηθῇ διὰ τῆς ἀμνηστείας, ψηφιζομένης διὰ νόμου, πᾶσα καταδίωξις καὶ αὐτὴ ἡ ἀστική, τότε πρέπει νὰ ἐπιρρίψῃ ὁ νόμος τὴν τῶν τρίτων ἀποζημίωσιν εἰς βάρος τοῦ δημοσίου· διότι πρᾶξις λήθης ὑπέρ τινων δὲν πρέπει νὰ ἀποβῇ πρᾶξις διαρπαγῆς καὶ καταστροφῆς κατ' ἄλλων. — Περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ ἀμνηστεία εἶναι ὑποχρεωτικὴ, ἢ ἂν δικαιοῦται ὁ πρὸς ὃν ἐδόθη νὰ ἀρνηθῇ αὐτὴν, ἰσχυριζόμενος ὅτι δὲν κατέστη ἔνοχος τῆς ἀμνηστευθείσης πράξεως, δύνανται νὰ λεχθῶσι πολλὰ ὑπὲρ καὶ κατά (γ). Ἐπικρατεστέρα ὅμως εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι ὅταν ἡ λήθη τῶν διαδραματισθέντων κατέστη ἀνάγκη κοινωνικὴ, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται εἰς ἄτομα νὰ διατηρῶσι τὴν ἐκ τῆς ἀναμνήσεως αὐτῶν ἀνησυχίαν τῶν πνευμάτων.

Αἱ περὶ εἰρήνης συνθῆκαι περιλαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἄρθρον, δι' οὗ ἀμνηστεύονται τὰ ἑκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ πολέμου διαπραχθέντα ἰδιωτικὰ ἐγκλήματα. Ἀμνηστεία δὲ ὁριζομένη δι' ἰσχυρᾶς συνθήκης, εἶναι ὑποχρεωτικὴ εἰς τὰ δικαστήρια, διότι καὶ αἱ ἐγκεκριμέναι συνθῆκαι ἀποτελοῦσι νόμους τοῦ κράτους. Ὅθεν τὰ δικαστήριά εἰσιν ἁρμόδια νὰ ἑρμηνεύωσιν ἐν συγκεκριμέναις περιπτώσεσι καὶ ἐφαρμόζωσι τὰς περὶ ἀμνηστείας διατάξεις, τὰς περιεχομένας εἴτε ἐν συνθήκῃ, εἴτε ἐν νόμῳ, εἴτε ἐν βασιλικῷ διατάγματι. Γενομένης ἀμνηστείας, λαμβάνουσιν οἱ εἰσαγγελεῖς παραγγελίαν παρὰ τοῦ ὑπουργείου νὰ μὴ καταδιώξωσι τὰ πρόσωπα, εἰς ἃ ἐκτείνεται ἡ ἀμνηστεία, καὶ νὰ ἀπολύσωσιν αὐτὰ ἐὰν εἶχον καταδικασθῆ. Ἐὰν ὅμως ὅτε ἐξεδόθη ἡ ἀμνηστεία εἶχεν ἤδη γείνῃ ἔναρξις καταδιώξεως προσώπων, ἢ ἐὰν οἱ εἰσαγγελεῖς ἐπέτρεψαν τὴν καταδίωξιν αὐτῶν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀμνηστείας, μόνα τὰ δικαστήριά εἰσιν ἁρμόδια νὰ ἀποφασίσωσιν ἂν ἐσβέσθη ἢ διαρκεῖ τὸ δικαίωμα τῆς καταδιώξεως. Ὁμοίως ἂν κατάδικός τις ἰσχυρίζεται, ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ εἰσαγγελέως, ὅτι ἐφαρμόζεται καὶ εἰς αὐτὸν ἡ ἀμνηστεία, δικαιοῦται δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὸ δικαστήριον, τὸ ἐκδόσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, νὰ ζητήσῃ ἵνα τοῦτο ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἀπολύσεως αὐτοῦ. Αἱ περὶ ἀποδόσεως τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ δημοσίου δαπανῶν (α) χάριν βεβαιώσεως τῶν ἐγκλημάτων αἰτήσεις καὶ καθόλου αἱ περὶ ἀποζημιώσεως τῶν παθόντων, αἵτινες ἦσαν ἐκκρεμεῖς εἰς τὰ ποινικὰ δικαστήρια ὅτε ἐξεδόθη ἡ ἀμνηστεία, ἐξακολουθοῦσιν ἐν Γαλλίᾳ δικαζόμεναι ὑπὸ τῶν εἰρημένων δικαστηρίων.

Ὁ Βασιλεὺς δὲν δικαιοῦται νὰ μεταβιβάσῃ τὸ τῆς ἀμνηστείας ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων δικαίωμα εἰς στρατάρχην ἢ στόλαρχον ἢ ἄλλον στρατιωτικὸν ἀρχηγόν· διότι πάντοτε ἡ ἀμνηστεία πρέπει νὰ δίδεται διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, φέροντος τὰς ὑπογραφὰς τοῦ τε Βασιλέως καὶ πάντων τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ. Αἱ δὲ ὑποσχέσεις περὶ λήθης τοῦ παρελθόντος, ἃς τυχὸν ἔδωκαν αἱ προϊστάμεναι στρατιωτικαὶ ἢ πολιτικαὶ ἀρχαὶ εἰς στασιαστὰς, πεισθέντας ἐξ αὐτῶν καὶ καταθέσαντας τὰ ὅπλα, δὲν ἐπέχουσι τόπον ἀμνηστείας, ὑποχρεοῦσαι μόνον ἠθικῶς τὴν κυβέρνησιν, ἂν εὐθέτως ἐδόθησαν, εἰς ἀπονομὴν τῆς ἀμνηστείας· τὰ δὲ ἐν Γαλλίᾳ παραδεδεγμένα ἐν περιπτώσει κηρύξεως τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου (β), δὲν ἔχουσ ν ἐφαρμογὴν παρ' ἡμῖν, ὡς λέγομεν ἐν 91 ἄρθρῳ.

Τὸ 32 ἄρθρον τοῦ παλαιοῦ συντάγματος εἶχε

τάγματος καὶ ἀμνηστείαν εἰς πρᾶξιν, δι' ἣν ἤρξατο ἤδη ἀνάκρισις, ἀλλ' ἐφείλει νὰ προκαλέσῃ δι' αὐτὴν νόμον τῶν Βουλῶν. Ἐκ σοφιστικῆς ὅμως τινὸς ἐξηγήσεως ex argumento a contrario παρεδέχθη ἡ νομολογία, ὅτι δύναται νὰ δώσῃ μόνος ὁ Βασιλεὺς ἀμνηστείαν εἰς ἐγκληματικὴν πρᾶξιν πρὶν ἢ ἐνεργηθῇ κατὰ τῶν αὐτουργῶν αὐτῆς οἱαδήποτε δικαστικὴ ἀνάκρισις! Rõnne, αὐτ. σελ. 274.

(α) Dalloz, αὐτ. § 137.

(β) Dalloz, delits politiques, § 39, καὶ amnistie, § 139.

(γ) Dalloz, amnistie, § 125.

(α) Dalloz, αὐτ. § 44—45.

(β) Dalloz, αὐτ., § 38. Ὁ Mangin λέγει ἐν § 147 (traité de l'action publique), ὅτι ἡ δοθεῖσα ἀμνηστεία εἰς τοὺς κατείκους τοῦ κράτους ὑπὸ ξένου ἡγεμόνος, εἰσβαλόντος καὶ κατακτήσαντος αὐτὸ, ἀπεβάλλει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς ἅμα ἐγκαταστηθέντος ἐν τῷ κράτει τοῦ νομίμου ἡγεμόνος. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ μόνον ἐὰν ἡ ὑπὸ τοῦ ξένου ἡγεμόνος γενομένη κατάληψις ὑπῆρξεν ὅλως πρόσκαιρος.

περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ ὑπουργείου καὶ τὴν λέξιν *ὁλοκλήρου*, ἣν ἀπήλειψεν ἡ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ νέου συντάγματος ἐπιτροπή. Ἡ ἀπάλειψις αὕτη εἰκάζεται ὅτι δὲν ἐγένετο δι' ἄλλον λόγον, ἢ ὅτι προκειμένου περὶ εὐθύνης πάντων τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργείου, ἐπλεόναζεν ἡ λέξις *ὁλοκλήρου*· διότι ἄλλως, ἤτοι ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ εὐθύνης μόνον ἑνὸς ὑπουργοῦ, ἦτο περιττὴ ἐνταῦθα ἡ μνεία αὐτῆς, ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ γενικὴ τοῦ 30 ἄρθρου διάταξις. Ὅθεν ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἐναντία ἑρμηνεία, τουτέστιν, ὅτι ἀρκεῖ καὶ ἑνὸς μόνου ὑπουργοῦ ἡ ὑπογραφὴ εἰς τὸ περὶ ἀμνηστείας διάταγμα. Καὶ ὄντως ἀφοῦ τὸ ἄρθρον δὲν μεταχειρίζεται τὰς λέξεις « ὑπὸ εὐθύνην τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, » ἀλλὰ τὰς λέξεις « τοῦ ὑπουργείου, » ἐννοεῖ λογικῶς ὅτι ἀπαιτεῖ τὴν εὐθύνην σύμπαντος τοῦ ἐξ ἑπτὰ μελῶν συγκειμένου ὑπουργείου, ὡς ἀπαιτεῖ καὶ τὸ 37 ἄρθρον διὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Οὐδεὶς δὲ λόγος ἐλέχθη σπουδαίως οὔτε ἐν τῇ ἐπιτροπῇ οὔτε ἐν τῇ Συνελεύσει, ὅτι ἐκ τῆς ἀναδοχῆς τῆς εὐθύνης παρ' ὅλων τῶν ὑπουργῶν προῆλθεν ἀτόπημά τι κατὰ τὸ παρελθόν. Τοὐναντίον, καθὰ εἴρηται ἀνωτέρω, ἡ ἀμνηστεία ὡς ἀναστέλλουσα ὁριστικῶς καὶ μετὰ ἀναδρομικῆς δυνάμεως τὴν τῶν νόμων ἐνέργειαν, μάλιστα δὲ ὑπὲρ πολλῶν προσώπων, εἶναι ἑκάστοτε δεινή τις πολιτικὴ πρᾶξις, δυναμένη νὰ ἔχῃ ἀνυπολογίστους ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ὅλου ἔθνους συνεπείας. Πῶς λοιπὸν δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἕνεκα τῶν συνεπειῶν τούτων εὐθύνης οἱ μὴ ὑπογράψαντες μὲν εἰς τὸ περὶ ἀμνηστείας διάταγμα, στέρξαντες ὅμως εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ; Τίνα θέλει ἔχει τότε σημασίαν ἡ ἀρχὴ περὶ ἀλληλεγγύου τῶν ὑπουργῶν ἐπὶ πάσης σπουδαίας τῆς κυβερνήσεως πράξεως; Ἆρα διαφωνοῦντος ἑνὸς ὑπουργοῦ, πρέπει εἴτε νὰ ἀναβληθῇ ἡ τῆς ἀμνηστείας ἔκδοσις, εἴτε παυομένου αὐτοῦ νὰ κληθῇ εἰς τὴν θέσιν του ἄλλος τις ὡς ὑπουργὸς, συμμεριζόμενος διὰ τῆς ὑπογραφῆς του τὴν εὐθύνην τῶν συναδέλφων αὐτοῦ (α). Μόνον δὲ διὰ τὴν βασιλικὴν χάριν ἀρκεῖ ἑνὸς ὑπουργοῦ, τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὑπογραφή. Καὶ κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1835 συζήτησιν ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, ἡ Βουλὴ ἀπεφάνθη ὅτι οἱ ὑπουργοί εἰσι πάντες ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ βασιλικοῦ τῆς ἀμνηστείας δικαιώματος (β).— Ἂν ὁ Βασιλεὺς δικαιοῦται νὰ δώσῃ ἀμνηστείαν εἰς ὑπουργὸν αὐτοῦ, ὅρα ἐν 80 ἄρθρῳ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1866.

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ.

(α) Ἀδιάφορον δὲ ἂν ὑπάρχουσι παραδείγματα ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου, διότι τὸ γαλλικὸν σύνταγμα δὲν εἶχε διάταξιν εἰδικὴν περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν διὰ τὴν ἀμνηστείαν.

(β) Moniteur, 1835, σελ. 533.

ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Τῇ 21 Νοεμβρ. 1866.

Ἐλλογιμώτατε κύριε Ν. Δραγούμη.

Ἐν τῷ 305 ἀπὸ α'. Νοεμβρ. ἐ. ἔτ. φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος Ἄρκτου (Le Nord) ἀνέγνων ἐπιστολήν τινα ἐκ Παρισίων περί τινος ἀξιολογωτάτης φωτογραφικῆς ἐκδόσεως τῆς τοῦ Πτολεμαίου Γεωγραφίας, ἣν ὁ τῆς τυπογραφίας ἀριστεύς, ὁ περικλεὴς Διδῶτος παρεσκεύασε. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μετάφρασιν αὐτοσχεδιάσας πέμπω ὑμῖν, ἵνα δημοσιεύσαντες αὐτὴν, ἂν ἐγκρίνητε, διὰ τῆς ἀξιολόγου ἐφημερίδος ὑμῶν, συνάψητε καὶ τὰς ὑμετέρας εὐχάς, ὅπως ὁ καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ἀγλαῶν καρπῶν τῆς καλλιτεχνικῆς φιλοπονίας μεταξὺ τῶν πρώτων εὐεργετῶν τῆς ἡμετέρας Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τὸ Διδώτειον καταλέξας ὄνομα, πλουτίσῃ αὐτὴν καὶ δι' ἑνὸς τῶν διακοσίων μόνων ἐκδοθέντων ἀντιτύπων τοῦ συγγράμματος τούτου, ἅπερ ἀναντιῤῥήτως σπανιώτατα καὶ πολυτιμότατα ἐντὸς ὀλίγου ἀποβήσονται. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ ὁ γράψας ἀναμιμνήσκει ἑτέραν προηγηθεῖσαν διατριβήν, ἣν περιγραφικὴν οὖσαν τῶν ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ ὄρει πολυτίμων θησαυρῶν, οὓς ἡ τῶν τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ὕβρεις εἰς ἀμοιβὴν ἀπολαμβανόντων μοναχῶν ἐκείνων ἁπλοϊκὴ ἀπειροκαλία περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς τοὺς εὐγνώμονας τῆς Ὀρθοδοξίας κληρονόμους, μεταφράσας πέμψω ὑμῖν ἐφεξῆς. Ἤδη δ' ἐπισυνάπτων τὴν μετάφρασιν αὐτῆς διατελῶ φίλος τῆς ὑμετέρας λογιότητος

Σ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή.

Ἀνταπόκρισις ἐκ Παρισίων τῇ 30 Ὀκτωβρίου.

« Ἐνθυμεῖσθε ὅτι ἡ Ἄρκτος πρότινων μηνῶν ἀνήγγειλεν, ὅτι ἔμελλε δημοσιευθῆναι βιβλίον λίαν σπουδαῖον, καί τις τῶν ἐν ἀνταποκρίσει συναδέλφων μου ἔλεγεν ὑμῖν, ὅτι τὸ περίφημον χειρόγραφον τῆς Γεωγραφίας τοῦ Πτολεμαίου, οὗ αἱ φωτογραφικαὶ πλάκες ἦσαν μετακεκομισμέναι ἀπὸ τοῦ Ἄθω ὑπὸ τοῦ κ. Σεβαστιανώφ, ἔμελλε δημοσιευθῆναι ἐν φωτογραφίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Διδώτου. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπερατώθη ἤδη καὶ εἶδον παρὰ τῷ ἐκδότῃ δοκίμια μεγαλοπρεπῶς ἐξειργασμένα. Χάριν τῆς εὐπρεπείας καὶ εὐκαιρίας ἔσπευσεν ὁ κ. Διδῶτος τὴν τύπωσιν τοῦ ἔργου, ὅπως προσενέγκῃ τὰ πρῶτα ἀντίτυπα εἰς τὴν Α. Μ. τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας, ὅστις ἐδέξατο τὴν ἀφιέρωσιν, καὶ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν, ἕνεκα τοῦ γάμου τοῦ διαδόχου μεγάλου δουκὸς μετὰ τῆς πριγκηπέσσης Δαγμάρ.

Τὸ βιβλίον συνίσταται ἐξ ἱστορικοῦ προοιμίου ἐκτεταμένου περὶ τοῦ Ἀγιωνύμου ὄρους καὶ περὶ τοῦ ἐν αὐτῷ φιλολογικοῦ πλούτου, ὅπερ συνέγραψεν ὁ κάλαμος τοῦ συνεργάτου ἡμῶν κ. Βίκτωρος Λαγγλοισίου (Langlois), ὅστις διεύθυνε τὸ ἔργον τῆς ἀνατυπώσεως τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν τοῦ χειρογράφου. Ὁ τίτλος ἐν λιθογραφίᾳ μετὰ χρωμάτων, περιβάλλεται διὰ πλουσίου βυζαντινοῦ χειλώματος (encadrement), ἀναμιμνήσκοντος τοὺς ὡραιοτέρους ρυθμοὺς τῆς ἀνατολικῆς χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐντὸς τῶν ὀκτὼ χωρίων (cartouches), μετὰ χάριτος διατεθειμένων ἐν τῷ χειλώματι, ὁ τεχνίτης παρέστησεν ἀπόψεις τοῦ Ἄθω καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων μοναστηρίων. Ὁ τίτλος οὗτος ἔχει πλοῦτον καὶ κομψότητα τιμῶσαν τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ κ. Κελλερχόβεν, τοῦ σχεδιάσαντος τὸ σύνολον αὐτοῦ. Τούτῳ δὲ παρέπεται ἡ ἀφιέρωσις εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἧς ὑπέρκεινται τὰ σύμβολα τοῦ Κράτους, ἐν πολυχρωμάτῳ λιθογραφίᾳ, καὶ αἱ εἰκονογραφίαι ἐξειργασμέναι ἐν φωτογραφίᾳ, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ποιτεβίνου, ὑπὸ τοῦ Μαργάλου, διακεκριμένου καλλιτέχνου τοῦ Λεμερσιερείου καταστήματος.

Τὸ κείμενον τῆς Γεωγραφίας ἐξετυπώθη ἐν δυσὶ χρώμασι διὰ βαφῆς, ἥτις οὕτω καλῶς μιμεῖται τὴν μεμβράνην, ὥστε δύναταί τις ἀπατηθῆναι. Ἀλλὰ πρὸ πάντων φαίνεται θαυμασία ἡ ἀνατύπωσις τοῦ γεωγραφικοῦ ἄτλαντος, γενομένου κατὰ τὸν ιβ'. αἰῶνα, δηλαδὴ πρὸ 600 ἐτῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλλιγράφων τῆς Αὐλῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ χάρται εἰσὶν ἰχνογραφημένοι λίαν ἁπλῶς· αἱ πόλεις παρίστανται διὰ μικρῶν τετραγώνων περιβεβλημένων ὑπὸ ἐπάλξεων, καὶ τὰ ὄρη εἰκονίζονται διὰ μελανῆς ταινίας ἑλικοειδῶς ἐκτεινομένης διὰ μέσου λαβυρίνθου πόλεων καὶ ποταμῶν. Ἡ δημοσίευσις τῆς Γεωγραφίας τοῦ Πτολεμαίου, ἣν ἐπεχείρησεν ὁ Διδῶτος, καὶ ἥτις ἐκτεθήσεται εἰς τὴν παγκόσμιον Ἔκθεσιν, ἔσται ἔργον ἀείμνηστον. Ὅθεν ἡ ἐπιστήμη ὁμολογήσει χάριτας τῷ Βίκτωρι Λαγγλοισίῳ, τῷ προκαλέσαντι ταύτην τὴν δημοσίευσιν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν τοῦ Σεβαστιανώφ. Τὸ βιβλίον ἐτυπώθη εἰς διακόσια ἀντίτυπα μόνον, καὶ ἐν μικρῷ χρόνῳ ἀποβήσεται βιβλίον σπάνιον ἀνεκτιμήτου ἀξίας. »

ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΑΙ.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τοῦ ΚΑΡ. ΔΙΚΕΝΣ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Δὲν ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ αὐτὰς ἀδελφάς· καὶ ὅμως ἦσαν ἀδελφαί, ἀγαπῶσαι ἀλλήλας μὲ πάθος μᾶλλον ἢ μὲ ἀγάπην, διότι ἕως τότε εἶχον ζήσει σχεδὸν πάντοτε ἡ μία μακρὰν τῆς ἄλλης. Ἵσταντο δὲ εἰς τὸ παράθυρον, παρατηροῦσαι τὴν λαμπρὰν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἡ μεγαλειτέρα, Ἑλένη τὸ ὄνομα, ἦτο ὀρθία· τὸ λαμπρὸν φῶς ἔπιπτεν εἰς τὸ πλατὺ μέτωπον καὶ τοὺς μέλανας ὀφθαλμούς της, οἵτινες δὲν ἀπέφευγον τὴν λάμψιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐφαίνοντο πλατυνόμενοι ὡς ἂν ἐπροσπάθουν νὰ δεχθῶσιν αὐτὴν ὁλόκληρον. Ἐπὶ τῆς Ἑλένης ἐστηρίζετο λεπτὴ νεᾶνις, ἧς ἡ χαρίεσσα κεφαλὴ ἔκλινεν ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς ἀδελφῆς της καὶ σχεδὸν ἐκαλύπτετο ἀπὸ τοὺς μαύρους πλοκάμους οἵτινες, ἂν καὶ ἀνασηκωμένοι, ἔπιπτον ὅμως ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἐπὶ τοῦ μαγευτικοῦ λαιμοῦ της. Ἦσαν δὲ σιωπηλαὶ πρό τινων στιγμῶν, ὅτε ἡ Ἑλένη ἠρώτησε·

— Νομίζεις λοιπὸν ὅτι σὲ ἀγαπᾷ, Μαρία;

Καὶ τὸ συνήθως χλευαστικὸν μειδίαμά της ἔγινε γλυκύτατον, ἅμα ὡς ἔρριψε βλέμμα ἐπὶ τοῦ χαριέντος προσώπου καὶ εἶδε τοὺς νεύοντας αὐτῆς ὀφθαλμοὺς κατανεύοντας ἔτι μᾶλλον, καὶ αὐξάνον τὸ ἐρύθημα τῶν παρειῶν της. Ἐκάθησεν ἐπὶ μεγάλου θρανίου, τὸ ὁποῖον ἔκειτο πλησίον, ἡ δὲ Μαρία ἐγονυπέτησεν ἐπὶ προσκεφαλαίου παρὰ τοὺς πόδας τῆς ἀδελφῆς της χωρὶς νὰ δώσῃ ἀπάντησιν. Ἡ Ἑλένη ἐπανέλαβε τὴν ἐρώτησίν της, χαϊδεύουσα ἐνταῦτῳ τὴν ὡραίαν κεφαλήν, ἥτις ἀνεπαύετο ἐπὶ τῶν γονάτων της· ἀλλ' οὐδὲ λέξις ἠκούετο. Κύψασα λοιπὸν εἶδε μειδίαμα ἐπὶ τῶν ῥοδοχρόων χειλέων της καὶ ἐνόμισεν αὐτὸ ἱκανὴν ἀπόκρισιν.

— Ἄ, Μαρία μου, ἀνεφώνησε, δὲν ἔχω χρείαν ἄλλης ἀπαντήσεως, ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογήσῃ. Πόσον χαίρω!

Ἡ δὲ Ἑλένη ἔσφιγξε τὴν τρυφερὰν χεῖρα τῆς Μαρίας τοσοῦτον δυνατά, ὥστε ἠσθάνθη πόνον ἀρκετόν.

Δὲν ἐπεθύμουν ἀκόμη νὰ ὁμιλήσω περὶ τούτου, εἶπεν ἡ Ἑλένη, ἀτενίσασα τὸ πένθιμον ἔνδυμά των, ἀλλ' ἐν τοσούτῳ πρέπει νὰ μάθω τί τρέχει. Πρέπει νὰ σκεφθῶ περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἴμεθα μόναι τώρα· μόνον ἐγὼ δύναμαι νὰ φροντίζω διὰ σὲ πρὸς τὸ παρόν.

— Ἀλλά, Ἑλένη, εἶπεν ἡ Μαρία, δὲν εἶναι ἀνάγκη, νὰ ἀλλάξωμεν τὸν βίον μας· τώρα πλέον θὰ ζήσωμεν μαζῆ· δὲν θὰ μένῃς πάντοτε πλησίον μου;

— Ἀδύνατον, ἀπεκρίθη ἐκείνη ἐντόνως.

— Διατί ἀδύνατον; ἠρώτησεν ἡ Μαρία θερμῶς. Σὲ βεβαιῶ ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω ἄνευ σοῦ.

— Πόσον γρήγορα θὰ μάθῃς νὰ μή με βλέπῃς! Μὴ φοβῆσαι· δὲν θὰ σὲ ἀφήσω παρὰ ἀφοῦ ἄλλο ἀγαπητότερον ὂν θὰ φροντίζῃ διὰ σέ. Πρέπει νὰ ἔχῃς πάντοτε δυνατοὺς βραχίονας ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ στηρίζεσαι.

— Διατί θέλεις νὰ μὲ ἀφήσῃς, ἀφοῦ λέγεις ὅτι μὲ ἀγαπᾷς πολύ; Ἂν νομίζῃς ὅτι ἠμπορῶ νὰ εἶμαι εὐτυχὴς γνωρίζουσα ὅτι ζῇς μόνη, θὰ εἰπῇ ὅτι δὲν μὲ κρίνεις καλά. Δὲν ἔπρεπε νὰ εἶσαι ὑπερήφανος πρὸς ἐμὲ, Ἑλένη, ἂν καὶ εἶμαι πλουσία.

— Ὀρθὰ λέγεις, Μαρία μου. Ἀλλὰ ἄκουσέ με. Νομίζεις ὅτι τὸ ὡραῖον αὐτὸ κτῆμα εἶναι ἰδικόν σου, ὅτι σὲ τὸ ἄφησεν ὁ θεῖός σου. . . .

— Λέγε ὁ θεῖός μας. Εἶσαι ἀδελφή μου καὶ πρέπει νὰ μοιρασθῶμεν τὸ δῶρόν του. Ἐὰν . . . . Ἐάν ποτε συνέβαινε νὰ ζήσω ἀλλοῦ, θὰ γίνῃ ὅλον ἰδικόν σου ἂν δὲν θελήσῃς νὰ ἔλθῃς μαζῆ μου.

— Ἐπαναλαμβάνω, ὁ θεῖός σου, Μαρία. Δὲν μὲ ἐθεώρει ἀνεψιάν· ἐγνώριζε καλῶς πόσον ὁμοιάζω τὸν πατέρα μου.

— Ἂν σὲ ἔβλεπε, θὰ σὲ ἠγάπα ἂν καὶ . . .

— Νομίζεις ὅτι θὰ μὲ ἠγάπα μὲ τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἔχω; ὑπέλαβεν ἡ Ἑλένη μετὰ σπουδῆς. Ἂς μὴ φιλονεικῶμεν διότι πρέπει νὰ σὲ ὁμιλήσω. Μαρία, δὲν εἶσαι πλουσία. Γνωρίζεις ὅτι ὁ θεῖος ἀπέθανεν αἰφνιδίως· ἦτο πάντοτε ἀναποφάσιστος, βραδὺς καὶ ἀδυνάτου χαρακτῆρος, καλὸς ἄνθρωπος ἐν τούτοις διότι σὲ ἠγάπα πολύ. Δὲν ἔκαμε διαθήκην, καὶ ὅτε ἀπέθανεν ἀνεφάνη ἄλλος νόμιμος κληρονόμος.

Ἡ Μαρία ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ ἠτένισε τὴν Ἑλένην μετ' ἀπορίας. Αὕτη δὲ ἐξηκολούθησε·— Θὰ μὲ ἤρεσκε πολὺ νὰ διαφιλονεικήσω τὰς ἀξιώσεις του, ἀλλὰ εἶναι ἀνωφελές. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ νικηθῶ, ὥστε πρέπει νὰ τῷ παραχωρήσωμεν ὅ,τι ζητεῖ.

— Λοιπὸν τὸ ἀγαπητὸν αὐτὸ κτῆμα δὲν εἶναι ἰδικόν μου; δὲν δύναμαι νὰ σὲ τὸ χαρίσω; ἠρώτησεν ἡ Μαρία μετὰ περιλύπου ἀπορίας.

— Δὲν ἤθελα, οὔτε ἠδυνάμην νὰ τὸ δεχθῶ, ἀγαπητή μου. Πρέπει, καὶ θέλω νὰ εἶμαι ἀνεξάρτητος. Ὄχι, τίποτε, τοὐλάχιστον σχεδὸν τίποτε δὲν εἶναι ἰδικόν σου. Μὲ ἀνήκεις καὶ χαίρω . . .

— Διατί χαίρεις, Ἑλένη;

— Διότι εἴμεθα ἐλεύθεραι πάσης ὑποχρεώσεως. Εἶναι θαυμάσιον νὰ εἶναί τις ἐλεύθερος . . . ἐλεύθερος!

Ἡ Ἑλένη ἐπανελάμβανε τὴν λέξιν βλέπουσα μετὰ βλοσυροῦ βλέμματος, τὸ ὁποῖον ἀπεδείκνυεν ὅτι εἶχεν ὑποφέρει εἶδος δουλείας.

— Ἤρχιζα νὰ βαρύνωμαι τὴν ζωήν μου, ἐξηκολούθησε· δὲν ἦτο ζωή, ἦτο ζῶν θάνατος, τὸν ὁποῖον ὑπέφερα ὅταν ἔζων μὲ τὴν θείαν μου. Καθ' ἡμέραν ἐγινόμην χειροτέρα, Μαρία. Ἐπεθύμουν μᾶλλον νὰ μὲ φοβοῦνται, νὰ μὲ μισοῦν ἢ νὰ ἀγαπῶμαι. Τώρα εἶμαι ἐλευθέρα νὰ παλαίω, καὶ θὰ ζήσω λαμπρὰν ζωήν. Ἂν καὶ σὲ ἀγαπῶ τόσον, θὰ ἤμην δυστυχὴς ἐὰν, διὰ νὰ σὲ προστατεύσω, ἠναγκαζόμην νὰ γίνω μέτοχος τῆς καταστάσεώς σου καὶ νὰ ζῶ ἐν ὀκνηρίᾳ.

— Ἀλλά, Ἑλένη, τί θὰ κάμωμεν ἀφοῦ εἴμεθα πτωχαί; πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν θείαν σου καὶ ἐγὼ νὰ γίνω διδασκάλισσα.

— Ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω! ποτέ! Θὰ ἤμην ἠλιθία ἂν τὸ ἔκαμνα. Καὶ σύ! Δὲν νομίζεις ὅτι ἐπειδὴ εἶσαι πτωχὴ ὁ μνηστήρ σου θὰ μεταβάλῃ γνώμην; Ἐὰν τῳόντι τὸ πιστεύῃς, προτιμῶ καὶ σὺ καὶ ἐγὼ ν' ἀποθάνωμεν τῆς πείνης, παρὰ νὰ τὸν ὑπανδρευθῇς αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν θὰ πεινάσωμεν οὔτε θὰ στερηθῶμεν· θὰ ἐργασθῶ ὅπως πάντοτε ἐπεθύμουν.

Ἡ Μαρία ἀνήγειρε τοὺς ὀφθαλμούς της καὶ εἶπεν ἡσύχως·

— Ὦ Ἑλένη, δὲν ἐνόουν αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγεις· ἀλλὰ δὲν θὰ μὲ ἤρεσκεν . . . αὐτὸς δὲν εἶναι πλούσιος καί . . .

— Ἐννοῶ. Ἀλλὰ δὲν εἶσαι πτωχὴ οὔτε τώρα· θὰ εἶσαι πάντοτε μικρὰ κληρονόμος.—Καὶ ἡ Ἑλένη τότε πρῶτον συνέλαβεν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσε μετὰ ταῦτα.

— Ἄ Ἑλένη! δὲν ἦτον ἡ θεία σου καλή; ἂν ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦσο εὐτυχής! — Ἡ Μαρία ὡμίλει τόσον περιπαθῶς, ὥστε δάκρυα ἐγέμισαν τοὺς ὀφθαλμούς της. — Διατί δὲν μὲ τὸ ἔγραψες;

— Νομίζεις ὅτι εἶχα σκοπὸν νὰ σὲ διηγηθῶ ὅλα μου τὰ βάσανα; τὰ ὑπέφερα χωρὶς νὰ καταβληθῶ διόλου. Ἐὰν ἤμην ὑποτεταγμένη, ταπεινὴ καὶ ὑποκρίτρια, τότε βεβαίως θὰ ἤμην εὐτυχής.

Τὴν τελευταίαν ταύτην λέξιν ἀνήγγειλε μετὰ μεγίστης καταφρονήσεως.

— Ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν θείαν μου, ἐξηκολούθησε, δὲν θὰ ἠδυνάμην. Ἔχασα πᾶσαν πιθανότητα ἐπιστροφῆς, ἐλθοῦσα μετὰ σοῦ. Ἡ θέσις μου ἦτο παραπολὺ καλὴ καὶ δὲν ἔμεινε κενὴ πολὺν καιρόν. Ἔλαβα σήμερον ἐπιστολὴν στρυφνὴν ἀπὸ τὴν γραῖαν θείαν μου, ἥτις ἀποχαιρετῶσά με μὲ πολλὴν τρυφερότητα, μὲ λέγει ὅτι καλὴ καὶ πλήρης προτερημάτων ἐξαδέλφη μου μὲ ἀντικαθιστᾷ καὶ τὴν εὐχαριστεῖ κατὰ πάντα· μὲ ὑπενθυμίζει δὲ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ζήσω μὲ τὸ ἀσήμαντον εἰσόδημα τὸ ὁποῖον μὲ ἀφῆκεν ὁ πατήρ μου.

— Δὲν ἔλαβες καὶ ἄλλα γράμματα, Ἑλένη;

— Ἔλαβα ἓν γράμμα εἰς ἀπάντησιν ἰδικῆς μου ἐπιστολῆς, ἀπὸ τὸν κληρονόμον περὶ τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν· καὶ ἦτο τῳόντι εὐγενέστατον, ἐνῷ ἐγὼ τῷ εἶχα ὁμιλήσει πολλὰ πικρῶς. Λέγει ὅτι ἔχει συγγενικὰ χρέη, τὰ ὁποῖα τὸν ἀναγκάζουν νὰ πράξῃ ὅ,τι τῷ εἶναι πολὺ δυσάρεστον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἴσως μὲ αὐτὰ καθησυχάζει τὴν συνείδησίν του.

— Καὶ τὸ ἄλλο γράμμα;

Ἡ Ἑλένη ἠτένισεν ἀρόβως τοὺς ἐρωτηματικοὺς

ὀφθαλμοὺς τῆς Μαρίας· ἀλλὰ ἐρύθημα ἀνέβη εἰς τὰς παρειάς της.

— Τὸ ἄλλο, ἀπεκρίθη, ἦτο περικεκλεισμένον ἐντὸς τῆς ἐπιστολῆς τῆς θείας. Σκληρὸν γράμμα, ἐξηκολούθησε ῥεμβάζουσα, μὲ εὐχαριστεῖ ὅμως πολύ. Ἂν καὶ μόλις μετὰ ἓξ μῆνας τὸ ἔλαβα, ἐν τούτοις εὐχαριστῶ τὴν θείαν μου διότι μὲ τὸ ἔστειλεν, ἂν καὶ βεβαίως δὲν τὸ ἔκαμεν ἀπὸ καλοσύνην. Θὰ ἴδω τόρα ἂν ὑπάρχῃ ἀλήθεια εἰς αὐτὰς τὰς ὡραίας φράσεις· ἐὰν εἶναι ἀληθεῖς, τότε λοιπὸν ὁ κόσμος δὲν εἶναι τόσον τρομερὸς, ἀφοῦ ἔν μειδίαμα τὸν καθιστᾷ γλυκύτατον. Ἀλλὰ, εἰπέ με, εἶναι ἆρά γε ἀληθὲς ὅτι οἱ ἄνδρες εἶναι πάντοτε ἀπατεῶνες; ἢ νομίζεις ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ τις σταθερὸς καὶ ἀγαπῶν γυναῖκα δι' αὐτὴν καὶ μόνην;

— Προτιμῶ ν' ἀποθάνω ἢ νὰ πιστεύσω τὸ ἐναντίον, ἀπεκρίθη ἡ Μαρία μὲ ἀσθενῆ φωνήν.

— Ἀληθινὰ, Μαρία; εἶπεν ἡ Ἑλένη ταραχθεῖσα ἀπὸ τὸν τόνον τῆς ἀπαντήσεως. Καὶ κύψασα ἐρίλησε τὸ μέτωπον τῆς νέας κόρης, εἰποῦσα ἐνταῦτῷ· — Δίκαιον ἔχεις, ἔσο εὐθεῖα καθ' ὅλην σου τὴν ζωήν.

— Ἀγαπητὴ Ἑλένη, πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ὑποφέρουν· κἀνεὶς ὅμως δὲν ὑποφέρει ἐντελῶς ἐὰν δὲν ἔχῃ ὑπομονήν.

— Νὰ ὑποφέρῃς! Δὲν θὰ μάθῃς τί ἐστι νὰ ὑποφέρῃ τις καθόσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμέ. Τόρα εἰπέ με, πότε θὰ ἐπιστρέψῃ ὁ μυστηριώδης αὐτὸς φίλος σου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν σὲ ἤκουσα ἀκόμη νὰ προφέρῃς;

— Πολλὰ γρήγορα . . . μίαν ἀπ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Ὦ, Ἑλένη! ὅταν τὸν ἰδῇς θὰ σὲ φανῇ παράξενον ὅτι ἔχει συμπάθειαν εἰς νέαν ὁποία ἐγώ. Ποτὲ δὲν θὰ ἐπίστευα ὅτι εἶναι ἀληθὲς, ποτὲ δὲν θὰ ἐφανταζόμην ὅτι μὲ ἤρεσκε πολὺ, ἂν δὲν μὲ ἐδείκνυε τοιαύτην στοργὴν ὅτε εὑρέθην εἰς μεγίστην δυστυχίαν . . . Πλὴν δὲν μὲ ἀρέσκει νὰ ὁμιλῶ περὶ τούτου, ἔστω καὶ εἰς σὲ, διότι ποτὲ δὲν μὲ εἶπε καθαρῶς ὅτι . . .

— Ὅτι σὲ ἀγαπᾷ, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ σὲ νυμφευθῇ;

— Ὥστε μὲ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ὁμιλῶ περὶ τούτου.

— Ἀ! ὅταν θὰ ἐπιστρέψῃ δὲν θὰ φροντίζῃς πλέον περὶ τῆς ταλαιπώρου Ἑλένης;

— Θὰ φροντίζω, Ἑλένη, ἠξεύρεις καλῶς ὅτι θὰ φροντίζω, δὲν εἶμαι ἄστατος, ποτὲ δὲν λησμονῶ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι παράδοξον; οὐδὲ κἂν ἐγνώριζεν ὅτι εἶχα ἀδελφὴν μέχρι δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν πρὶν ἀναχωρήσῃ. Βλέπεις ὅτι δὲν σὲ ἐγνώριζα καλῶς, δὲν σὲ ἠγάπων, διότι ἄλλως τε θὰ ὡμίλουν περὶ σοῦ. Ὅταν σὲ ἐσκεπτόμην, Ἑλένη, ἠσθανόμην πάντοτε φόβον.

— Διατί, μικρά μου;

— Δὲν ἠξεύρω· μὲ εἶχαν εἰπεῖ ὅτι ἦσο πολὺ ὑπερήφανος . . . καὶ τῳόντι εἶσαι. Ἐνόμιζα ὅτι θὰ κατεφρόνεις ἐμὲ τὴν πτωχὴν, ἀλλὰ δὲν μὲ κατεφρόνησες. Καὶ ὅμως ὡς πρὸς πολλὰ ἄλλα εἶχα συλλάβει ὀρθὴν ἰδέαν περὶ σοῦ. Ὅταν εἰσῆλθα εἰς τὸ δωμάτιον τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς σου, καὶ, πρὶν σὺ μάθῃς ὅτι εἶχα ἔλθει, σὲ εἶδα ἱσταμένην ὀρθίαν, ὑψηλὴν, ἐκεῖ πλησίον τοῦ παραθύρου· ἐφαίνεσο τόσον μεγαλοπρεπὴς μὲ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο φόρεμά σου (τὸ ὁποῖον δὲν ἐφόρεσες πλέον ἀπὸ τότε), ὥστε εὐθὺς ἐνόησα ὅτι ἦσο ἡ βασιλοπρεπὴς ἀδελφή μου Ἑλένη.

— Καὶ τί ἔκαμεν ἡ βασίλισσα Ἑλένη;

— Ἐστράφη, εἶδεν, ἐμειδίασε καὶ ἐνηγκαλίσθη προσφιλῶς τὴν τρέμουσαν, μικρὰν, πτωχὴν Μαρίαν. Ἤμην ἆρά γε ὅπως μὲ ἐφανταζεσο, Ἑλένη;

— Καθόλου. Ἐπερίμενα νὰ εὕρω κακοχαϊδευμένην, ἀνήσυχον κόρην, ἀδύνατον καὶ μᾶλλον ἀναίσθητον.

— Διατί ἦλθες ἀφ' οὗ ἐνόμιζες ὅτι δὲν θὰ μὲ ἠγάπας;

— Διότι ἦσο τὸ τέκνον τῆς μητρός μου. Ἤξευρα ὅτι εὑρίσκεσο εἰς στενοχωρίαν, καὶ ὑπέθεσα ὅτι θὰ εἶχες ἀνάγκην τῆς προστασίας τοῦ ἰσχυροῦ βραχίονός μου.

— Καὶ ἐγνώριζες ὅτι δὲν ὑπῆρχε διαθήκη;

— Ὄχι, ἀλλὰ τὸ ὑπέθεσα ὅταν ἔμαθα πόσον αἰφνίδιος ἦτον ὁ θάνατος τοῦ θείου μας. Ἂν σὲ εὕρισκα πλουσίαν, εὐτυχῆ νέαν, Μαρία, δὲν θὰ ἔμενα πολὺν καιρὸν μαζῆ σου . . . Πλὴν, ἂς παύσωμεν πλέον αὐτὴν τὴν εὐχάριστον ὁμιλίαν καὶ ἂς φωνάξωμεν νὰ μᾶς φέρουν φῶτα. Ἂς ἀφήσωμεν τὴν ὡραίαν αὐτὴν νύκτα καὶ ἂς ἀρχίσωμεν εὐθὺς τὰς ὑποθέσεις.

— Ὑποθέσεις! πόσον παράξενον εἶναι νὰ ἔχωμεν ὑποθέσεις ἡμεῖς δύο κοράσια!

Πολλὰ παράξενον, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν παίζω, κόρη μου.

Καὶ τῳόντι δὲν ἔπαιζε, διότι ἅμα ὡς ἐκλείσθη τὸ δωμάτιον καὶ ἔφεραν φῶτα ἡ Ἑλένη ἐκάθησεν ἐνώπιον τῆς τραπέζης, καὶ μετὰ μικρὸν ἐβυθίσθη εἰς τὴν ἔρευναν ἀρχαίων ἐγγράφων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν ἦσαν τοῦ θείου αὐτῆς, τὰ δὲ ἀπέβλεπον ἐντελῶς τὰς ὑποθέσεις τῆς Μαρίας. Δικηγόρος ἔμελλε νὰ ἔλθῃ τὴν ἐπαύριον, ἀλλ' ἡ Ἑλένη δὲν εὐχαριστεῖτο νὰ ἀφήσῃ τὰ πάντα ἀνεξετάστως εἰς τὰς χεῖράς του, ἂν καὶ ἡ Μαρία τῇ ἐσυμβούλευε τοῦτο λέγουσα, ὅτι οὐδεὶς βεβαίως θὰ εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ ἀπατήσῃ δύο ὀρφανὰς νέας.

Τὸ ἄγριον βλέμμα πικρᾶς ὑπερηφανείας ἐφάνη ἐκ νέου, ὅτε ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἐγνώριζε μὲν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπεθύμει νὰ γνωρίζῃ ἡ ἰδία τὰ περὶ τῶν διαπρεχόντων. Διὸ ἐκάθησεν ὁλοκλήρους ὥρας ἐξετάζουσα πολλὰ περιπεπλεγμένους καὶ ἀτάκτους λογαριασμοὺς, ἐνῷ ἡ Μαρία ἐκάθητο πλησίον της δίδουσα εἰς αὐτὴν ὁποίαν βοήθειαν ἠδύνατο, ἕως ὅτου ἡ Ἑλένη παρατηρήσασα ὅτι εἶχεν ὠχριάσει ἐκ τοῦ κόπου τὴν ἔστειλε νὰ κοιμηθῇ.

Τὸ μεσονύκτιον εἶχε πρὸ πολλοῦ παρέλθει, ὅτε ἡ Ἑλένη ἀνήγειρε τέλος πάντων τὴν κεφαλὴν μὲ βλέμμα θριαμβικὸν ἀνθρώπου καταβαλόντος δυσκολίαν. Ἐκλείδωσε τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα εἶχε κατατάξει μεθοδικῶς, ἔκαμέ τινα βήματα ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἔχουσα ἦθος μᾶλλον ἄγριον ὡς ἐκ τῆς κόμης τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποσύρει ἀπὸ τοῦ ἐξημμένου προσώπου καὶ τῶν μαύρων ὀφρύων της, συνεσταλμένων ἐκ τῆς βαθείας σκέψεως. Μετὰ ταῦτα ἀνέβη εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἐγονυπέτησε πλησίον τοῦ παραθύρου καὶ, βλέπουσα τοὺς ἀστέρας, προσηυχήθη ὑπὲρ δύο προσώπων προσφιλεστάτων εἰς αὐτήν· ἐκδυθεῖσα δὲ εἰς τὸ σκότος κατεκλίθη ἡσύχως πλησίον τῆς κοιμωμένης ἀδελφῆς της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Τὴν ἐπαύριον αἱ δύο ἀδελφαὶ, καθήμεναι εἰς τὸ πρόγευμα, ἦσαν ὑπέρ ποτε εὔθυμοι. Ἡ διάθεσις τῆς Μαρίας ἦτο μὲν μελαγχολικὴ ὡς ἐκ τῆς ἀναμνήσεως, ὅτι προσφιλέστατον εἰς αὐτὴν ὃν ἔκειτο εἰς τὸ κοιμητήριον, τὸ πρόσωπόν της ὅμως ἐξέφραζε τρυφερὰν ἐλπίδα, ἥτις ὡς ἐκ τῆς ἡσυχίας της ἐφαίνετο μᾶλλον βεβαιότης, εὐχαριστησις. Ἡ εὐθυμία τῆς Ἑλένης ἦτο ὁπωσοῦν προσπεποιημένη, καὶ τὸ ἦθος αὐτῆς ἐδείκνυεν ἀλλοφροσύνην· τὸ πρόσωπόν της ἐξέφραζεν ἀμετάβλητον ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν τὰ βλέμματά της ἐφαίνοντο ὅτι ἔβλεπον ἤδη ἐκτελουμένην. Ἡ Μαρία μεγάλως ἀνεκουφίσθη ὅτε ἡ ἀδελφή της τῇ εἶπεν, ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη ἀνάγκη νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τῆς οἰκίας τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἠγάπα, ὅτι ἠδύναντο νὰ μείνωσιν ἐν αὐτῇ τοὐλάχιστον μέχρι τῶν Χριστουγέννων, πληρόνουσαι μόνον ἐνοίκιον δι' ὅ,τι ἡ Μαρία ἐνόμιζεν ἰδιοκτησίαν της ἐνῷ ἀνῆκεν εἰς ξένον. Ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ, ἔλεγεν ἡ Ἑλένη, ἂν καὶ τὰ Χριστούγεννα ἐπλησίαζον, πολλὰ ἠδύναντο νὰ συμβῶσι καὶ εἶχον καιρὸν ν' ἀποφασίσωσι περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν. Ἡ Ἑλένη ἔκαμνε πολλὰ σχέδια περὶ ἑαυτῆς, ἀναχωροῦσα πάντοτε ἀπὸ μιᾶς πιθανότητος, ἀλλὰ καταλήγουσα εἰς δειλίαν, καὶ ταραττομένη ὑπὸ μυρίων ἰδεῶν, ἐκτὸς πάντοτε μιᾶς καὶ μόνης, ὅτι θὰ ἔζη ἀνεξάρτητος καὶ ὅτι θὰ ἐγένετο γνωστή· ὅσον διὰ τὴν Μαρίαν εἶχεν ἀποφασίσει ἓν καὶ ἀμετάτρεπτον σχέδιον.

Ἡ ἡμέρα ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν γαληνιαίων καὶ ὡραίων, τὰς ὁποίας συχνὰ ἔχομεν περὶ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου. Ὁ οὐρανὸς αἴθριος, ὁ ἀὴρ δροσερὸς μὲν ἀλλὰ γλυκὺς, ἅπασα ἡ γῆ θαυμασίως λαμπρά.

— Ἑορτάσιμος πρωΐα, Μαρία, ἀνέκραξεν ἡ Ἑλένη, ἐνῷ ἵσταντο ἀμφότεραι εἰς τὸν ἥλιον εἰς τὸ κατώφλιον. Ἂς γίνωμεν παιδία τόρα· μετὰ τὸ μεσημέριον θὰ λάβω πάλιν τὸ ὕφος τῆς γυναικὸς τῶν ὑποθέσεων καὶ τοῦ κόσμου. Ἂς ὑπάγωμεν εἴς τινα τῶν προσφιλῶν περιπάτων νὰ συνάξωμεν βατόμουρα, ἂν ἔμειναν βατόμουρα καὶ δι' ἡμᾶς.

Ἡ Ἑλένη καὶ ἡ Μαρία ἐξῆλθον ὁμοῦ καὶ διῆλθον ἅπασαν τὴν πρωΐαν, ἀσκόπως περιπλανώμεναι καὶ εὐθύμως συνδιαλεγόμεναι. Ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου τῆς Ἑλένης ἐγίνετο γλυκυτέρα καὶ καλλιτέρα, καθ' ὅσον ἔμενε περισσότερον μετὰ τῆς Μαρίας· δὲν ἐτρόμαζε πλέον τὴν νέαν διὰ τῆς ὁρμῆς τῶν ἐπιδείξεων τῆς ἀγάπης αὐτῆς, ἢ διὰ τῆς τραχύτητος τῶν τρόπων της, ὅπως ἀδιακόπως συνέβαινε κατ' ἀρχάς· ἀλλὰ πάντοτε ὁ φόβος τῆς Μαρίας ἐπανήρχετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν.

— Μαρία, εἶσαι πολλὰ εὔμορφη, εἶπεν ἡ Ἑλένη ἐνῷ ἐκάθηντο ἐπὶ λόφου, ὅθεν ἔβλεπον τὴν οἰκίαν των καὶ τὴν κοιλάδα. Παρετήρησε δὲ ὅτι τὸ χρῶμα ἔγινε βαθύτερον ἐπὶ τῶν τρυφερῶν καὶ καθαρῶν παρειῶν της, καὶ ὅτι ὡραῖον φῶς ἔλαμψεν ἐντὸς τῶν γλυκέων ὀφθαλμῶν της οἵτινες συνήθως εἶχον ἱλαρὸν καὶ ἥσυχον ἔκφρασιν. Ὅτε δὲ ἡ Μαρία ἁπλῶς ἀπεκρίθη· « χαίρω πολύ », ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς ἐγνώριζε κάλλιστα διὰ τί ἔχαιρε καὶ περὶ τίνος ἐσκέπτετο πρὸ πάντων.

Τότε ἡ καρδία τῆς Ἑλένης ἔπαλλε σφοδρῶς, πλήρης ἀγάπης, ἐπιθυμίας, ἀνησυχίας, ζηλοτυπίας· καὶ οἱ ζωηροὶ ὀφθαλμοί της ἔρριψαν βλέμμα σχεδὸν ἄγριον ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς.

Καθημένη ἐπὶ τῆς χλόης ὄπισθεν τῆς Μαρίας, ἔτεινε τὸν δεξιὸν βραχίονα ὁρμητικῶς, μὴ παρατηρήσασα ὅτι ἔρριψεν αὐτὸν ἐπὶ θάμνων ἀκανθῶν· τοσοῦτον δὲ ἦτο βυθισμένη εἰς σκέψεις, ὥστε δὲν ᾐσθάνθη τὸν πόνον εἰμὴ μόνον ὅτε ἡ Μαρία ἀνέκραξεν·

— Ἑλένη! τὸ χέρι σου!

Αἱ χεῖρες τῆς Ἑλένης ἦσαν ὡραῖαι ἂν ὄχι πολὺ μικραὶ, καὶ τόσον καλῶς σχηματισμέναι καὶ λευκαὶ ὅσον καὶ αἱ τῆς Μαρίας. Ἐλυπήθη λοιπὸν διότι ἐπληγώθη ἡ δεξιά της καὶ ἐφαίνετο ἄσχημος, καθόσον ἠρέσκετο νὰ ἦναι πάντα τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν θαυμάσια· ὄχι διότι ἐπεθύμει τὸν θαυμασμὸν τινος ἄλλου (ἐκτὸς τοῦ τῆς ἀθώας Μαρίας), ἀπὸ τοῦ ὁποίου πολλάκις κατὰ τὴν βραχεῖαν αὐτῆς ζωὴν εἶχεν ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον μετὰ καταφρονήσεως· ἀλλὰ διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον νὰ ἦναι ὡραία διὰ νὰ δύναται νὰ ἦναι ὑπερήφανος. Ἡ

Ἑλένη ἐπεθύμει νὰ εἶχε πᾶν εἶδος δυνάμεως, καὶ ἡ ὡραιότης ἦτο δύναμις. Ποτὲ δὲν εἶχεν ἐπιθυμήσει νὰ ἦναι δύσμορφος ἢ ἄσχημος, ἂν καὶ συχνὰ δυσηρεστήθη ἀναγινώσκουσα εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων ὅτι εὕρισκον αὐτὴν ὡραίαν.

Ἡ Ἑλένη ἐλυπήθη μὲν ὅτι ἐπληγώθη ἡ χεὶρ αὐτῆς, ηὐχαριστήθη ὅμως αἰσθανθεῖσα τὴν ἐλαφρὰν καὶ θωπευτικὴν ἀφὴν τῆς Μαρίας, περιδεούσης τὴν μικρὰν πληγήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πληγὴ, ὅτε ἐδέθη, ἐφαίνετο ἀσχημοτάτη, ἡ Ἑλένη μετέφερε δύο ἢ τρία ὡραῖα δακτυλίδια, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐφόρει, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, διὰ νὰ μὴ φαίνεται παραπολὺ ἡ πληγή.

Ἤρχιζε δὲ νὰ παρέρχεται ἡ μεσημβρία, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐσκεπάζετο ὑπὸ μαύρων νεφελῶν, ὅτε ἡ Ἑλένη, παρατηρήσασα ὅτι ἡ Μαρία, ἐκρύονεν ἐπρότεινε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν οἰκίαν· διὸ εὐθὺς κατέβησαν ἀπὸ τοῦ λόφου.

Εἶχεν ἤδη νυκτώσει ὅτε ἔρθασεν ὁ περιμενόμενος δικηγόρος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλένη ὑπέθεσεν ὅτι ἡ ἀδελφή της ἦτο ὠχροτέρα τοῦ συνήθους καὶ ἐφαίνετο κατάκοπος ἐκ τοῦ πρωϊνοῦ περιπάτου, μὴ θέλουσα δὲ καὶ νὰ ταράξῃ τὴν ὡραίαν της κεφαλὴν μὲ ὑποθέσεις, ἀφῆκεν αὐτὴν ἡσυχάζουσαν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου εἰς τὴν αἴθουσαν, τὴν ὁποίαν ἐφώτιζε μόνον τῆς ἑστίας τὸ φῶς.

Πρῶτον τότε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου τὸ γραφεῖον αὐτοῦ ἐφωτίσθη, καὶ ἡ Ἑλένη ἐκάθησεν ἐκεῖ μετὰ τοῦ δικηγόρου.

Ἡ Μαρία ἐκάθητο σκεπτομένη πόσον εὐτυχὴς ἦτο ἔχουσα ἀδελφὴν τοσοῦτον εὐσταθῆ καὶ φρόνιμον, ἥτις ἐρρόντιζε περὶ αὐτῆς, ἀποροῦσα ἂν θὰ ἦτο γλυκύτερον ἂν εἶχε μητέρα, καὶ πιθανὸν συλλογιζομένη πῶς ἔμελλε νὰ ἦναι ἔχουσα σύζυγον. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν αἱ σκέψεις της μετεβλήθησαν εἰς ὀνειροπολήσεις, διότι οὔτε ἐκινήθη ὅτε ἡ θύρα ἠνοίχθη ὑπὸ χειρὸς ἐχούσης προνόμια καὶ ἠκούσθη βῆμα ἀνδρικὸν, τὸ ὁποῖον μετὰ μικρὰν παῦσιν ἐπλησίασε πρὸς αὐτήν. Τὸ γραφεῖον ἔκειτο εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς οἰκίας· ἡ δὲ Ἑλένη καθημένη πρὸ αὐτοῦ, καὶ προσέχουσα μεθ' ὅλης τῆς διανοητικῆς της δυνάμεως εἰς τὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς ὑπόθεσιν, δὲν ἤκουεν οὐδὲν τῶν συμβαινόντων ἐκτὸς τοῦ γραφείου. Μόλις κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Κ. Βλάγκαρδ ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὴν ὑπόθεσιν μετ' αὐτῆς· μετὰ μείζονος δὲ κόπου, διότι ὁ δικηγόρος ἦτο ἄνθρωπος νουνεχὴς, εὐσυνείδητος καὶ πρακτικὸς, ἔδωκεν αὐτῷ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶχεν ἀποφασίσει (καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετατρέψῃ τὴν ἀπόφασίν της), ν' ἀκολουθήσῃ ὁδὸν τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπεδοκίμαζε, καὶ ἀφ' ἧς μάτην προσεπάθησε νὰ τὴν ἀποτρέψῃ· πρὸ πάντων δὲ μὲ δυσκολίαν κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτὸν τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδικήν της ἰδέαν, ἔμελλε νὰ ἐνεργῇ τὰς παραγγελίας τὰς ὁποίας αὐτὴ θὰ ἔστελλε. Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτων κατηναλώθη ἀρκετὸς καιρὸς, ἀρκετὴ ἐπιμονὴ καὶ, τὸ δυσκολώτατον εἰς τὴν Ἑλένην, ὑπομονή. Τὴν ὥραν δ' ἐκείνην τί συνέβαινεν ἐν τῇ αἰθούσῃ;

Ἐκεῖνος ὅστις εἶχεν εἰσέλθει μετὰ τοσαύτης οἰκειότητος, ἐπλησίασεν ἡσύχως ἐκεῖ ὅπου τὸ πῦρ τῆς ἑστίας ἐφώτιζεν ὡραίαν νέαν κεφαλὴν, ἀναπαυομένην ἐπὶ ἐρυθροῦ προσκεφαλαίου, ἐκεῖ ὅπου ἡ Μαρία ἔκειτο ὀνειρευομένη καὶ ἔχουσα τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο ὑψηλὸς καὶ ἐφαίνετο γιγαντιαῖος μεταξὺ τῆς ἀμυδρᾶς καὶ κλονουμένης λάμψεως τοῦ πυρός· καὶ ὅμως βαδίσας ἄνευ τοῦ παραμικροτέρου κρότου ἔκυψεν ἐπὶ τοῦ ὡραίου καὶ γλυκυτάτου προσώπου πρὶν κινηθῇ οὐδὲ κἂν ἓν βλέφαρον αὐτοῦ. Ἔκυψε χαμηλότατα καὶ μέρος τῆς πυκνῆς κόμης αὐτοῦ ἤγγισε τὴν ὠχρὰν παρειάν· τότε ἡ Μαρία, αἰσθανθεῖσα ὅτι ἦτό τις ἐκεῖ, ἐξύπνησεν ἔντρομος. Ἀλλ' ὅτε ἀνεκάθησε καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν ὠνειρεύετο πλέον, εἶδεν ὑψηλὴν καὶ μέλαινα μορφὴν ἱσταμένην πρὸ τῆς ἑστίας μὲ σοβαρὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐφώτιζεν εὐγενὲς μέτωπον καὶ αὐστηρὸν στόμα. Τότε ἐπρόφερεν ὄνομα μετὰ τοσοῦτον γλυκείας, ἀφελοῦς καὶ ἐγκαρδίου χαρᾶς, ὥστε ὁ φέρων αὐτὸ προέβη ἀμέσως πλησίον της. Ὄχι δὲ μόνον ἔλαβε καὶ τὰς δύο της χεῖρας, ἀλλὰ καὶ ἐνηγκαλίσθη αὐτὴν λέγων·

— Εἶσαι ἰδική μου, καλὴ Μαρία, δὲν εἶναι ἀληθές;

Ἡ δὲ Μαρία ἀπεκρίθη μόνον, « Ναί. »

— Καὶ μὲ ἀγαπᾷς... πολύ; ἐξηκολούθησεν ὁ νέος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μαρία εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκεῖνος πρῶτος ἔπρεπε νὰ ἐκφράσῃ τί ἠσθάνετο ἔμεινε σιωπῶσα.

— Μαρία! Μαρία μου! ἐπανέλαβε μετὰ τόνου εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ ἡ νέα. Δὲν πρέπει νὰ εἶσαι ὑπερήφανος καὶ ψυχρὰ πρὸς ἐμέ. Σὲ ἀγαπῶ διότι εἶσαι καλὴ, ἀδύνατος, γλυκυτάτη. Ἔχω ἀνάγκην τῆς ἀγάπης σου διὰ νὰ μὲ ἀνακουφίσῃ καὶ μὲ ἀναπαύσῃ. Μαρία ὑπέφερα πολλὰς δυσαρεσκείας καὶ λύπας.

Τὰ μικρά της δάκτυλα ἔσφιγξαν τὴν μεγάλην χεῖρα, ἥτις ἐκράτει καὶ τὰς δύο ἰδικάς της. Καὶ τοῦτο μὲν ἦτο ἱκανὴ ἀπάντησις· ἐκεῖνος ὅμως, μὴ ἀρκεσθεὶς, προσέθεσε·

— Λοιπὸν, Μαρία, πρέπει νὰ μὲ εἰπῇς « Σὲ ἀγαπῶ πολὺ, φίλτατέ μου Ἔρλ! »

Ταπεινὴ δὲ καὶ τρέμουσα φωνὴ ἐπανέλαβε·

— Ναί! ναί! Σὲ ἀγαπῶ πολὺ, φίλτατέ μου Ἔρλ!

— Τώρα εἶμαι εὐχαριστημένος, γλυκεῖά μου Μαρία. Τώρα πῶς εἶσαι; Ἐλυπήθης πολύ; Ἤσο μόνη ὅλας αὐτὰς τὰς μεγάλας ἡμέρας, ἀφ' ὅτου σὲ ἀφῆκα;

Καὶ ἠτένιζεν αὐτὴν μετὰ στοργῆς.

— Ὄχι! Ἡ ἀδελφή μου ἦλθεν! Ὦ Κ. Λάϊμβορδ, τὴν ἀγαπῶ περιπαθῶς!

— Μικρὰ ἀνόητη! Δὲν εἶμαι πλέον ὁ Κ. Λάϊμβορδ διὰ σὲ, καὶ δὲν μὲ μέλει νὰ μάθω ἂν ἀγαπᾷς καὶ ἄλλον πλὴν ἐμοῦ.

— Καὶ σὺ δὲν ἀγαπᾷς ἄλλην ἀπὸ ἐμέ; ἠρώτησεν ἡ Μαρία, ἀνεγείρασα τὴν κεφαλὴν καὶ στηρίξασα τὰ ἀθῶα βλέμματά της ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἀπήντησεν, ἠσπάσθη μόνον σοβαρῶς τοὺς ὀφθαλμούς της εἰπὼν μετὰ γλυκύτητος·

— Πόσον εὔμορφη εἶσαι, Μαρία μου! καὶ ἐναγκαλισθεὶς αὐτὴν ἀνεστέναξε.

Μετὰ μικρὸν δὲ, αἰσθανθεὶς θερμὰ δάκρυα καταπίπτοντα ἐπὶ τῆς χειρός της, ἠρώτησε τὴν νέαν διατί ἔκλαιε· καὶ ὅτε αὐτὴ ἀπεκρίθη ὅτι ἔκλαιεν ἐκ τῆς πολλῆς εὐτυχίας της, ὁ ἰσχυρός του βραχίων περιεπτύχθη αὐτὴν δυνατώτερα· εἶπε δὲ μετὰ σεβασμοῦ·

— Ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἔχῃ πάντοτε εὐτυχῆ!

Πολλὰ ὀλίγα ἐῤῥέθησαν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς μιᾶς ἢ καὶ περιπλέον ὥρας, τὴν ὁποίαν διῆλθον ὁμοῦ ἡ Μαρία καὶ ὁ Ἔρλ Λάϊμβορδ. Διότι οὗτος μὲν δὲν ἔλεγε πολλὰ ἀπολύτως εἰς αὐτὴν, ἐκείνη δὲ... διὰ τὴν πολλὴν εὐτυχίαν της ἐσιώπα. Ἐπὶ τέλους ἡ Μαρία εἶπεν·

— Ὁ δικηγόρος θ' ἀνεχώρησε πλέον καὶ πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὴν ἀδελφήν μου.

Ἡ Μαρία ἐπρόφερε μεθ' ὑπερηφανείας τὴν λέξιν « ἀδελφήν μου », διότι μόνον εἰς ἓν πρόσωπον μεταξὺ τοῦ ἀπεράντου τούτου κόσμου ἠδύνατο νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ. Ἦτο βεβαία ὅτι ὁ δικηγόρος εἶχεν ἀναχωρήσει, διότι εἶχεν ἀκούσει ταραχὴν εἰς τὴν ἔξοδον πρό τινος καιροῦ, καὶ ἀνησυχοῦσα ἠπόρει διατί ἡ Ἑλένη δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἀλλ' ὅτε ἀνηγέρθη ὁ Κ. Λάϊμβορδ ἐκράτησεν αὐτήν· δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσῃ εἰσέτι, καὶ τῇ εἶπεν ὅτι τὴν ἐπαύριον θὰ εἶχε ἀρκετὸν καιρὸν δι' ἀδελφικὰς ἐξηγήσεις.

Οὐδεὶς δὲ αὐτῶν εἶχεν ἀκούσει τὴν θύραν ἡσύχως ἀνοιχθεῖσαν πρὸ μικροῦ· οὐδεὶς εἶχεν ἰδεῖ ὑψηλὴν μορφὴν σταθεῖσαν στιγμάς τινας ἐπὶ τοῦ κατωφλίου· οὐδεὶς παρετήρησε τεταραγμένον πρόσωπον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐζωγραφήθη ὀδύνη· οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν θλῖψιν περιπαθοῦς καρδίας.

Ἡ Ἑλένη ἦλθεν εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου καὶ, μὴ βλέπουσα φῶς ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν χαραγῶν, τὴν ἤνοιξεν ἡσύχως, νομίζουσα νὰ εὕρῃ τὴν Μαρίαν κοιμωμένην. Τί εἶδε δὲ τοσοῦτον τρομερὸν ἐντὸς τοῦ δωματίου αὐτῆς; Ἡ λαμπρὰ μεσημβρία εἶχε μεταβληθῆ εἰς ὑγρὰν καὶ σκοτεινὴν νύκτα. Ἐνῷ δὲ πρό τινων στιγμῶν ἡ Ἑλένη ἐλυπεῖτο βλέπουσα τὸν δικηγόρον ἀναχωροῦντα μὲ τοιοῦτον καιρὸν, ἂν καὶ ἦτο καλῶς προφυλαγμένος, αὐτὴ, ἅμα ἰδοῦσα τὰ ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἔτρεξεν ἔξω μὲ κεφαλὴν ἀσκεπῆ, διέβη τὸν καταβρεγμένον κῆπον καὶ ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν γυμνοῦ καὶ ψυχροῦ λόφου. Ἡ νὺξ ἦτο κατάμαυρος. Ἐνόμιζεν ὅτι τὸ σκότος περιεστοίχιζεν αὐτὴν πανταχόθεν, ὅτι ἐπίεζε τὴν κεφαλήν της ὅτι ἔφερεν αὐτὴν εἰς παραφροσύνην. Ἐφώναζεν (οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὴν ἀκούσῃ) καὶ ἐφώναζεν ὅτι ὁ Ἔρλ Λάϊμβορδ ἦτο προδότης. Σχεδὸν κατηράσθη καὶ αὐτὸ τὸ γλυκὺ καὶ ἀθῶον πρόσωπον τῆς Μαρίας.

Καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς· ἀφ' οὗ δὲ ἔμεινεν ὡς ἠλιθία ἐπί τινα χρόνον ἀνηγέρθη, καὶ ἡ ὑπερήφανος καὶ ἰσχυρὰ καρδία της ἀνέλαβεν ὅλην τὴν δύναμίν της. Ὄχι δὲ μόνον ἠγέρθη, ἀλλὰ καὶ ἐμειδίασεν εἰποῦσα ὅτι θὰ τὸ ὑπέφερε . . . . Ναὶ, θὰ ὑπέφερε καὶ χιλιάκις μεγαλειτέραν ὀδύνην. Μίαν μόνην πικρὰν παρηγορίαν ἠσθάνετο· ἡ ὑπερηφάνεια αὐτῆς οὐδόλως εἶχε προσβληθῆ· οὐδέποτε εἶχε λησμονήσει ἑαυτὴν, καὶ ἑπομένως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος οὐδέποτε εἶχε μάθει ὅτι τὸν ἠγάπα. Τὸν εἶχε μεταχειρισθῆ κακῶς ὅτε ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὴν περὶ ἀγάπης, ὅπως μετεχειρίζετο ὅλους ὅσοι εἶχον ἀποτείνει πρὸς αὐτὴν ὁμοίους λόγους· διότι ἡ ἀγρία καρδία της εἶχεν ἀπελπισθῆ· διότι πολλὰ ἐνωρὶς εἶχε μάθει πόσον ψευδὴς εἶναι ὁ κόσμος. Εἶχε καταφρονήσει ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ ἐκεῖνος, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἐσκέφθη τότε, ἠγάπα τὴν κληρονόμον Ἑλένην Βίνερν, καὶ ὄχι τὴν γυναῖκα, ἥτις εἶχε καρδίαν πλουσιωτέραν καὶ τοῦ ὡραιοτέρου χρυσοῦ.

Πολλοὶ μῆνες εἶχον παρέλθει ἀφ' ὅτου ἔγραψεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, τὴν ὠργισμένην καὶ παθητικὴν παράκλησιν, τὴν τελευταίαν, ὡς ἔλεγε, τὴν ὁποίαν ἤθελε ποτὲ τῇ κάμει. Ποτὲ δὲν ἀπήντησεν εἰς αὐτήν. Τίς λοιπὸν ἦτο ὁ ἔνοχος; Οὐδεμία ἐμπιστοσύνη εἶχε προδοθῆ ἀφ' οὗ εἰς οὐδένα ἐνεπιστεύθη. Ναὶ! πλὴν κατὰ τὰς εὐτυχεῖς ἐκείνας ἑβδομάδας, τὰς ὁποίας εἶχε διέλθει μετὰ τῆς Μαρίας, πόσα εἶχε μάθει, πόσας ἐλπίδας εἶχεν ὑποθάλψει, μεθ' ὁποίας ὁρμῆς εἶχε αὐξήσει ὁ ἔρως αὐτῆς!

Ὑπῆρχε βεβαίως ὁ ἔνοχος, διότι ἄλλως πόθεν προήρχετο ἡ τοιαύτη θλῖψις; Τότε ἀνεπόλησε τὴν κακὴν γραῖαν, ἥτις, κρατήσασα ἐπὶ τοσοῦτον καιρὸν τὴν ἐπιστολὴν, ἔστειλεν αὐτὴν ἐπὶ τέλους ὅπως περιγελάσῃ τὴν Ἑλένην, ὅπως τῇ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν τῇ ἔμελε πλέον ἂν ἡ ἀνεψιά της ἐφόνευεν ἑαυτήν, ἢ

ἐνυμφεύετο ἕνα Λάϊμοβρ, ἄνθρωπον οἰκογενείας τὴν ὁποίαν ἐκείνη ἐμίσει. Ἐνῷ δὲ ἡ Ἑλένη ἐσκέπτετο ταῦτα, ἔφερε τὰς δύο ἰσχυρὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ μετώπου της καὶ ἔσφιγξεν αὐτὸ μετὰ δυνάμεως, ὡς ἂν ᾐσθάνετο ὅτι ἀληθῶς ὁ τρομερὸς πόνος τὸν ὁποῖον ὑπέφερε θὰ συνέτριβεν αὐτό. Πολλὴν ὥραν ἐκάθησεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην καὶ ὁ ἄνεμος ἐμαίνετο περὶ αὐτὴν καὶ ἔῤῥιπτε ῥαγδαίαν βροχὴν κατ'ἐπάνω της.

Μεταξὺ τῆς τρικυμιώδους καὶ τεταραγμένης θαλάσσης τῶν σκέψεων, αὐτῆς ἀνεφαίνετο τὸ πρόσωπον τῆς Μαρίας περιεστεμμένον ὑπὸ λάμψεως· «οὐδεμία ἁμαρτία, οὐδεμία θλίψις πρέπει νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν καθαρὰν αὐτῆς λαμπρότητα.» Αὕτη ἦτο ἐπί τινας στιγμὰς ἡ μόνη καθαρὰ ἰδέα τῆς Ἑλένης· ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ᾐσθάνετο λύπην, καταφρόνησιν, καταφρόνησιν ὑπερβολικὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅστις ἠδύνατο νὰ ἀγαπᾷ καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ (ἂν τῳόντι εἶχε ποτὲ ἀγαπήσει αὐτὴν) καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον εἶς ἔρως, ἔστω καὶ μὴ ἀμοιβαῖος, δὲν ἦτο ἀρκετὸς· ᾐσθάνετο καταφρόνησιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ὅστις, ἀπελπισθεὶς εἰς τὰς πρώτας μικρὰς προσπαθείας του ὅπως ἀπολαύσῃ εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ αἴσθημά του, ἔστρεψεν ἀμέσως τὴν ἀγάπην του πρὸς ἄλλην καὶ δὲν ἐγκατέλειψε διὰ παντὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἔρωτος καὶ δὲν ἐπέμεινεν οὔτε κατέβαλεν ὅλας τὰς δυνάμεις του ὅπως ἀποκτήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρῶτον ἐπεθύμησεν. Ἡ Ἑλένη ᾐσθάνετο ὅτι ἓν τῶν δύο τούτων ἤθελε κάμει, ἂν οὖσα ἀνὴρ εἶχε τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ὡς καὶ γυνή.

Πλὴν ἦτο ἄρά γε δυνατὸν (ἐσκέπτετο ἡ Ἑλένη) ὁ Ἔρλ νὰ ἀγαπᾷ τὴν Μαρίαν Γρέϋ; Ἡ Μαρία ἦτο μὲν ὡραία, γλυκεῖα καὶ καλή· ἀλλ' ἦτο δυνατὸν καρδία τοσοῦτον ἀχρεία νὰ εὐχαριστηθῇ μὲ τὴν μικρὰν κόρην Μαρίαν; Ὄχι! Ἐὰν λοιπὸν ὄχι, ποῖος κίνδυνος ὑπῆρχε διὰ τὴν Μαρίαν ἕνεκα αὐτῆς; Ἡ Ἑλένη ἐγνώριζε καλῶς ὅτι εἶχεν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τὸν Ἔρλ Λάϊμβορδ, ἐπιῤῥοὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἄλλος ἐξήσκησέ ποτε ἐπ' αὐτοῦ. Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάμῃ; Πῶς νὰ προστατεύσῃ τὴν Μαρίαν; Ἐγνώριζεν ἄριστα τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς καὶ ἦτο βεβαιοτάτη ὅτι, ἄν ποτε ἀνεκάλυπτεν ὅτι ὁ Ἔρλ ἠγάπα τὴν Ἑλένην, ἐκείνη, ἂν καὶ φαινομένη παιδίον, ἦτο ἱκανὴ νὰ θυσιάσῃ ἀποφασιστικῶς τὸν ἑαυτόν της ὅπως καταστήσῃ εὐτυχῆ τὰ δύο ὄντα, τὰ ὁποῖα εἶχε προσφιλέστερα εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Ἡ Μαρία λοιπὸν δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνακαλύψῃ τι, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρχεν εὐκολία καὶ παρηγορία ἐνταῦτῳ διὰ τὴν Ἑλένην, ὅτι οὐδέποτε εἶχεν ὑποπτευθῆ ὁ Ἔρλ Λάϊμβορδ ὅτι ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῆς ὑπερφάνου Ἑλένης Βίνερν. Τοῦτο δὲ ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ πάντοτε μυστικὸν ἀπ'αὐτοῦ. Ὁποῖον σκοτεινὸν, θλιβερὸν μέλλον διὰ τὴν ταλαίωπρον νέαν!

Ἡ Ἑλένη, μετὰ κόπου ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ ἐσφάλισε καλῶς τὴν θύραν της. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ συναντηθῇ μετὰ τοῦ Κ. Λάϊμβορδ, διότι ὅτε οὗτος διέβαινε τὸν κῆπον, ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ σκότους, τὸν ᾐσθάνθη σχεδὸν ἐγγίσαντα αὐτήν. Ὅτε δὲ εὑρέθη μόνη ἐν τῷ θαλάμῳ της ἐσκέπτετο τί νὰ εἴπῃ εἰς τὴν Μαρίαν, ἥτις βεβαίως θὰ ἤρχετο εἰς ἀναζήτησίν της. Μόλις δὲ εἶχε ἀποδυθῆ τὸ καταβρεγμένον φόρεμά της, κρύψῃ αὐτὸ καὶ ἐνδυθῆ ἄλλο καθαρὸν, μόλις εἶχε προφθάσει νὰ διορθώσῃ τὴν κάθυγρον κόμην της, καὶ ἡ Μαρία ἔκρουσε τὴν θύραν της. Ἡ Ἑλένη ἤνοιξε μὲν αὐτὴν εὐθὺς, ἀλλ'ἀπέφυγε τὰ βλέμματα τῆς ἀδελφῆς της.

— Πόσον ὠχρὰ εἶσαι, Ἑλένη! ἀνεφώνησεν ἡ νέα.

— Ναὶ κρυόνω καὶ εἶμαι κατασκεπασμένη· ἠξεύρεις πόσον εἰργάσθην σήμερον καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον νὰ ἀναπαυθῶ. Δὲν εἶναι ἀργά; Ναῦται δὲ πάντα ἐλέχθησαν μὲ ταχύτητος ὑπὸ τῆς ὡραίας Ἑλένης.

— Δὲν εἶναι πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς ἐννέα, καὶ τὸ τέϊον σὲ περιμένει· ἔπειτα, Ἑλένη μου, ἔχω ἄπειρα νὰ σὲ εἰπῶ, προσέθηκεν ἡ Μαρία.

— Λυπήσου με, ἀδελφή μου, εἶμαι κατακουρασμένη. Ὁ Ἔρλ Λάϊμβορ ἦτο ἐδώ· βλέπεις ὅτι τὸ γνωρίζω.

— Ἑλένη, πῶς ἔμαθες τὸ ὄνομά του; ποτὲ δὲν σὲ τὸ εἶπα διότι . . . .

— Διότι ἦτο ὄνομα ἐχθροῦ.

— Δὲν εἶσαι θυμωμένη, Ἑλένη μου . . . .

— Ὄχι, ὄχι. Μόνον νὰ μὲ εἰπῆς ὅλα αὐτὰ αὔριον, διότι τὸ κεφάλι μου πονεῖ, μὲ ἀφανίζει· πάρε ἀπ' ἐδῶ τὸ φῶς.

— Ὦ φιλτάτη μου Ἑλένη, σὲ ζητῶ συγγνώμην! πόσον ἐγωΐστρια εἶμαι! Ἐκοπίασες ὅλην τὴν ἑσπέραν δι'ἐμέ. Ἐξαπλόσου γρήγορα καὶ θὰ σὲ φέρω ἐδῶ τὸ τέϊόν σου· εἶμαι βεβαία ὅτι θὰ ὠφελήσῃ τὸν πονοκέφαλόν σου, εἶπεν ἡ Μαρία σχεδὸν δακρύουσα.

— Ναὶ, θὰ ἐξαπλωθῶ (εἴθε νὰ μὴ ἐγειρόμην πλέον ποτέ! προσέθηκεν ἡ καρδία της)· ἀλλὰ δὲν θέλω τέϊον, δὲν θέλω νὰ μὲ ἐνοχλήσῃ κανείς. Μὴ νομίσῃς ὅτι εἶμαι κακὴ ἢ θυμωμένη, ἀλλὰ θὰ μὲ κάμῃς χάριν νὰ μὲ ἀφήσῃς νὰ κοιμηθῶ μόνη ἀπόψε.

— Ἀφ' οὗ τὸ ἐπιθυμεῖς, βεβαίως σὲ ἀφίνω.

— Ναὶ τὸ ἐπιθυμῶ· καλὴν νύκτα. Θὰ κλειδώσω πρῶτον τὴν θύραν μου καὶ μετὰ ταῦτα θὰ πέσω εὐθὺς εἰς τὸ κρεββάτιόν μου.

Καὶ ἡ μὲν Μαρία ἐξῆλθεν αἰσθανομένη ὅτι ἐφάνη πολλὰ ἐγωΐστρια, καὶ ὅτι ἡ ἀδελφή της, ἂν δὲν ἦτο τοσοῦτον καλὴ, ἔπρεπε νὰ τὴν ἐπιπλήξῃ διὰ τὴν ἀδιακρισίαν της· ἡ δὲ Ἑλένη ἔπεσεν εὐθὺς ἐπὶ τῆς κλίνης ἀλλὰ δὲν ἐκοιμήθη καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ κοιμηθῇ;

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Ἤτοι μαθήματα ἐφηρμοσμένης Βοτανικῆς

Διδασκόμενα

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ

Καθ' ἑκάστην Δευτέραν, ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ἑταιρίας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ.

Μάθημα δεύτερον.

(Ἴδε φυλλ. 400.)

Εἰς τὸ προλαβὸν μάθημά μας ἐλάβομεν ἓν μικρὸν μέτρον διὰ νὰ μετρήσωμεν τὴν γεωπονίαν μας, καὶ ν' ἀποδείξωμεν πόσον μεγάλη εἶναι εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ πόσον μικρὰ εἰς τὴν πατρίδα μας· τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο τὰ λιπάσματα τῶν ἀγρῶν, τὰ ὁποῖα εἴδαμεν ὅτι χάνονται εἰς ἡμᾶς, ἐν ᾧ παράγουσι πλοῦτον πολὺν εἰς τὴν Εὐρώπην. Σᾶς ἐδόσαμεν δὲ καὶ τὸ σχέδιον τοῦ μαθήματός μας.

Σήμερον θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς κάμω νὰ γνωρίσετε τί πρᾶγμα εἶναι φυτὸν, κατὰ τὶ διαφέρει τοῦ ζώου, καὶ ἐκ ποίων μερῶν σύγκειται.

Ὅλα τὰ κτίσματα, τὰ ὁποῖα ἔπλασεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Κόσμον, εἶναι δύω εἰδῶν. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ὅλως διόλου ἄψυχα, αὐξάνουσιν ἐξωτερικῶς μὲ προσθήκην μερῶν ὁμοίων καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως· αὐτὰ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὰ σπλάγχα τῆς γῆς, καὶ ὀνομάζονται σώματα *ἀνόργανα*. Τοιαῦτα εἶναι ὅλα τὰ ὀρυκτὰ, ὅλα τὰ μέταλλα, ὅλοι οἱ λίθοι, ὅλα τὰ μάρμαρα, καὶ τὰ παρόμοια.

Ἄλλα πάλιν κτίσματα ἔχουσιν ἄλλην τελειοτέραν κατασκευήν. Τὰ μέρη των δὲν εἶναι ὅμοια καὶ διὰ νὰ αὐξήσωσι, ἐμβάζουν μέσα των διαφόρους ὕλας, τὰς ὁποίας λαμβάνουσι μὲ διαφόρους τρόπους, καὶ τὰς ὁποίας μεταβάλλουσι καὶ τρέφονται. Αὐτὰ τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζονται *ὀργανικὰ*, διότι σύγκεινται ἀπὸ ὄργανα διάφορα, καὶ ἔχουσι ζωήν.

Τὰ ὀργανικὰ πάλιν σώματα εἶναι δύω εἰδῶν.

Αον) Εἴτε ἔχουσιν αἴσθησιν καὶ κινοῦνται ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, ὅταν θέλωσι, καὶ ἔχουσιν ἕνα στόμαχον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμβάλλουσι τὰς ὕλας τὰς ὁποίας ἐκλέγουσι διὰ τὴν τροφήν των, καὶ αὐτὰ ὀνομάζονται *Ζῶα*.

Βον) Εἴτε εἶναι ἄψυχα, δηλ. δὲν ἔχουσιν αἴσθησιν, δὲν ἔχουσι στόμαχον, καὶ εἶναι ἀκίνητα καὶ καρφωμένα, τρόπον τινὰ, εἰς τὴν γῆν, καὶ αὐτὰ ὀνομάζονται *Φυτά*.

Τὰ ἀνόργανα λοιπὸν σώματα διακρίνονται ἀπὸ τὰ ὀργανικὰ, διότι δὲν ἔχουν ζωήν, καὶ διότι αὐξάνουσι διαφορετικά· καὶ τὰ φυτὰ πάλιν διακρίνονται ἀπὸ τὰ ζῶα, διότι δὲν ἔχουσι κίνησιν καὶ αἴσθησιν.

Ἂν μὰς ἐρωτήσῃ λοιπὸν κἀνεὶς «*τί πρᾶγμα εἶναι φυτόν;*» θέλομεν τοῦ ἀποκριθῆ· «φυτὸν εἶναι σῶμα ὀργανικὸν, ἔχον ζωὴν, ἀλλὰ μὴ ἔχον αἴσθησιν καὶ θελῆματικὴν κίνησιν.»

Διὰ νὰ καταλάβωμεν ὅμως καλήτερα τὴν διαφορὰν τοῦ ζώου καὶ τοῦ φυτοῦ, ἂς παραβάλωμεν αὐτὸ μὲ τὸ ζῶον, διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ τί ὁμοιάζουσι καὶ κατὰ τί διαφέρουσι μεταξύ των.

Τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ὁμοιάζουσι μεταξύ των κατὰ τρία πράγματα.

Πρῶτον· γεννῶνται καὶ τὰ δύω ἀπὸ ὄντα, δηλαδὴ γονεῖς, ὁμοίου εἴδους, καὶ γεννῶσιν ὄντα, δηλαδὴ τέκνα ὁμοίου εἴδους.

Ὅλοι γνωρίζετε ὅτι ἡ μηλέα καὶ ἡ κυπάρισσος ἐγεννήθησαν ἀπὸ μηλέαν καὶ ἀπὸ κυπάρισσον, καὶ θὰ γεννήσουν διὰ τῶν σπερμάτων των πάλιν μηλέας καὶ κυπαρίσσους, καὶ ὅτι τὸ πρόβατον καὶ ὁ λύκος ἐγεννήθησαν ἀπὸ πρόβατον καὶ λύκον, καὶ θὰ γεννήσωσι πάλιν πρόβατα καὶ λύκους.

Δεύτερον· ὁμοιάζουσι προσέτι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ μεταξύ των, ἐκ τοῦ ὅτι ἔχουσι καὶ τὰ δύω ζωὴν, καὶ ἐνόσῳ ἡ ζωὴ αὐτὴ διαρκεῖ, δὲν ὑπόκεινται εἰς σῆψιν καὶ φθοράν.

Τρίτον· ὁμοιάζουσι προσέτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κατασκευάζουσι διὰ τῆς ζωῆς, ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ των, ὕλας τὰς ὁποίας δὲν ἠμποροῦμεν μὲ κἀνὲν χημικὸν μέσον νὰ κατασκευάσωμεν τεχνιτῶς, ἂν καὶ δυνάμεθα νὰ τὰς ἀναλύσωμεν, καὶ νὰ μάθωμεν ἀπὸ τί συντίθενται. Γνωρίζομεν παρ. χαρ. ὅτι τὸ αἷμα καὶ ἡ χολὴ ἔχουσι τὸ δεῖνα καὶ δεῖνα συστατικὸν καὶ στοιχεῖον, ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ἠμπόρεσεν, οὔτε θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ, νὰ κατασκευάσῃ αἷμα καὶ χολήν. Γνωρίζομεν ὅτι τὸ σάκχαρ καὶ τὸ ἔλαιον, ἔχουσι τὴν δεῖνα καὶ δεῖνα χημικὴν σύνθεσιν· ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ἠμπόρεσε νὰ κατασκευάσῃ σάκχαρ χωρὶς κοκκινογούλια καὶ ζαχαροκάλαμον, ἢ ἄλλα ζαχαροφόρα φυτὰ, καὶ κανεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ ἔλαιον τεχνητὸν χωρὶς ἐλαίας, ἢ ἄλλους ἐλαιοφόρους καρπούς.

Αὐτὰς, λοιπὸν, τὰς τρεῖς ὁμοιότητας ἔχουσι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ μεταξύ των. Διαφορὰς ὅμως ἔχουσι περισσοτέρας· τὰς ἀκολούθους.

Πρῶτον. Τὰ ζῶα ἔχουσι στόμαχον, ὡς εἴπομεν, ἐν-

τὸς τοῦ ὁποίου βάλλουσι τὰς ὕλας διὰ νὰ χωνεύσωσι, καὶ τὰ φυτὰ δὲν ἔχουσι στόμαχον.

Δεύτερον. Τὰ φυτὰ ἀναπνέουσι τὸν ἀέρα, καὶ κρατοῦσιν ἐξ αὐτοῦ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἀνθρακικὸν ὀξύ· καὶ τὰ ζῶα, ἀναπνέοντα τὸν ἀέρα, κρατοῦσιν ἄλλο μέρος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ὀξυγόνον, καὶ ἀποβάλλουσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Καὶ βλέπετε ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλάπτει τὸ ἕν, εἶναι ὠφέλιμον διὰ τὸ ἄλλο.

Τρίτον. Ἐὰν ἀφαιρέσῃ τις ἀπὸ τὰ ζῶα ἓν ὄργανον ὁπωσοῦν οὐσιῶδες καὶ σημαντικὸν ἐπέρχεται ἀμέσως ὁ θάνατος, διότι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν καὶ ἡ θέσις των εἶναι ὡρισμένη, καὶ εἰς κἀμμίαν περίστασιν δὲν μεταβάλλεται. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ φυτὰ δυνάμεθα νὰ κόψωμεν πολλὰ κλαδία, καὶ ἐνίοτε ὅλον τὸν κορμὸν τῶν δένδρων, χωρὶς νὰ παύσῃ ἡ ζωή· τοὐναντίον εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ θὰ ἴδωμεν ν' ἀναβλαστήσωσιν ἄλλα εἰς τὴν θέσιν των. Ὅλοι ἠξεύρετε, ὅτι κλαδεύομεν τὰ δένδρα, ἐπίτηδες μάλιστα, κάθε χρόνον, διὰ νὰ βλαστήσωσι καλήτερα, καὶ νὰ μᾶς δώσωσι καλητέρους καρποὺς, καὶ ὅλοι ἠξεύρετε προσέτι, ὅτι διὰ νὰ πολλαπλασιάσωμεν τινὰ εἴδη φυτῶν κόπτομεν κλαδία καὶ τὰ φυτεύομεν, καὶ τὰ κλαδία ἐκεῖνα γεννῶσι ῥίζας εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ, καθὼς, παρ. χάριν, τὰ κλαδία τῆς συκῆς, τῆς ἀμπέλου, τοῦ καρυοφύλλου, ὅλων τῶν παχυφύλλων φυτῶν κ.λ.π. Ἠμποροῦμεν ὅμως νὰ χωρίσωμεν ἓν ζῶον εἰς δύο, ἢ περισσότερα μέρη, διὰ νὰ τὸ πολλαπλασιάσωμεν; ὄχι βεβαίως.

Τέταρτον. Τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ εἴπομεν ὅτι ἔχουσιν ἀνάγκην τροφῆς, ἀλλὰ τὰ ζῶα τρέφονται μὲ στερεὰς οὐσίας, μὲ κρέατα λ. χ. ἄλλων ζώων, καὶ μὲ φυτὰ, ἀλλὰ τὰ φυτὰ τρέφονται μὲ ἀερώδεις οὐσίας καὶ μὲ ὑγράς. Διαφέρουσι, λοιπὸν, μεταξὺ των τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ κατὰ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς.

Τέλος πάντων, τὸ ζῶον ἔχει, καθὼς εἴπαμεν, κίνησιν ἑκουσίαν, καὶ τὸ φυτὸν δὲν ἔχει. Τὸ ζῶον ἔχει αἴσθησιν, καὶ τὸ φυτὸν δὲν ἔχει. Τὸ ζῶον εἶναι πλάσμα ἐνεργητικώτερον, τελειότερον, καὶ δύναται ν' ἀποφύγῃ πᾶν ὅ,τι τὸ βλάπτει, καὶ νὰ ζητήσῃ πᾶν ὅ,τι τὸ ὠφελεῖ, καὶ τὸ φυτὸν εἶναι πλάσμα παθητικὸν, καρφωμένον εἰς τὴν γῆν. Ἐὰν διψᾷ καὶ δὲν τὸ ποτίσῃς, ξηραίνεται· ἐὰν κρυόνῃ καὶ δὲν τὸ προφυλάξῃς ἀποθνήσκει· ἐὰν θελήσῃς νὰ τὸ κόψῃς καὶ νὰ τὸ φθείρῃς, δὲν ἀνθίσταται. Δοκίμασε ὅμως τοῦτο εἰς τὴν τίγριν καὶ τὸν λέοντα, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν, καὶ λογαριαζόμεθα.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐνοήσαμεν τί πρᾶγμα εἶναι *φυτὸν*, καὶ ποίαν σχέσιν ἔχει *μὲ τὸ ζῶον*, ἂς ἐξετάσωμεν τώρα πῶς εἶναι κατασκευασμένον αὐτὸ τὸ φυτόν.

Ἠξεύρετε βεβαίως ὅτι ὅλα τὰ φυτὰ τοῦ κόσμου ἔχουσι τὴν ἀρχὴν των ἀπὸ σπέρματα, καὶ κἀνὲν δὲν φύεται αὐτομάτως, δηλαδὴ μόνον του. Ἐὰν δὲ βλέπωμεν νὰ φύωνται φυτὰ εἰς μέρη ὅπου δὲν τὰ ἐσπείραμεν, αὐτὸ δὲν θὰ εἴπῃ ὅτι ἡ γῆ τὰ ἐγέννησεν, καθὼς νομίζουν ἴσως πολλοὶ, ἀλλ' ὅτι ἔπεσαν περιστατικῶς τὰ σπέρματά των ἐκεῖ, ἢ τὰ ἐπῆγαν οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ πτηνὰ, ἢ τὰ ῥεύματα τῶν βροχῶν καὶ οἱ ποταμοὶ τὰ παρέσυραν. Πολλάκις δὲ καὶ μὲ τὸ ἀνακήλυσμα τῶν χωμάτων, εἴτε ὅταν γίνωνται πολιορκητικὰ ἔργα, εἴτε ὅταν σκάπτουν βαθεῖς χάνδακας, τὰ θαμμένα εἰς μέγα βάθος σπέρματα τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ βλαστήσωσιν, ἐρχόμενα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, βλαστάνουσιν ὡς ἐπὶ καλλιεργηθέντος χωραφίου.

Ὅλων τῶν φυτῶν τῆς γῆς τὰ σπέρματα ὅταν βλαστάνωσιν, παρουσιάζουσιν εἴτε δύο πρῶτα μικρὰ φύλλα, ὡς ὁ κοινὸς βασιλικὸς, παραδείγματος χάριν, τὸ ἀμύγδαλον, καὶ ἄλλα· εἴτε ἓν μόνον πρῶτον φύλλον ὡς ἡ κριθὴ, ὁ σῖτος, καὶ τὰ ὅμοια, εἴτε *κἀνέν*, ἀλλὰ νήματα μόνον, ἢ μίαν πρασίνην μεμβράνην, ὡς ἡ πτερίς. (ἡ κοινὴ φτέρη.)

Τὰ μικρὰ ταῦτα φύλλα ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ σπέρματος, καὶ οἱ Βοτανικοὶ τὰ ὠνόμασαν *κοτυληδόνας*. Λοιπὸν, ἀπὸ αὐτὸ τὸ γνώρισμα τῆς πρώτης κατασκευῆς, καὶ τῆς πρώτης βλαστήσεως τοῦ σπέρματος, τὰ φυτὰ ὠνομάσθησαν *δικοτυλήδονα*, ὅταν ἔχουσι δύω *κοτυληδόνας*, δηλαδὴ δύω πρῶτα μικρὰ φυλλάρια κατὰ τὴν πρώτην των βλάστησιν, καὶ τοιαῦτα εἶναι ὅλα τὰ δένδρα τῆς πατρίδος μας καρποφόρα καὶ ἄγρια. Ὠνομάσθησαν *μονοκοτυλήδονα*, ὅταν ἔχωσι *μίαν μόνην κοτυληδόνα*, ἢ φυλλάριον εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν βλάστησιν· καὶ τοιαῦτα εἶναι ὁ φοῖνιξ (χουρμαδιὰ), ὁ κάλαμος, καὶ ὅλα τὰ σιτηρά. Καὶ τέλος ὠνομάσθησαν *ἀκοτυλήδονα*, ὅσα δὲν ἔχουσιν ἐν ἀρχῇ τῆς βλαστήσεώς των *καμμίαν κοτυληδόνα*, καὶ τοιαῦτα εἶναι αἱ πτερίδες, (φτέραι) οἱ μύκητες (μανιτάρια) καὶ πολλὰ ἄλλα φυτὰ τῆς θαλάσσης, διότι καὶ ἡ θάλασσα εἶναι κατοικημένη ἀπὸ φυτὰ, καὶ ἔχει τὰ δάση καὶ τὰ λειβάδιά της.

Τὰ τελειότερα φυτὰ εἶναι τὰ δικοτυλήδονα· διὰ τοῦτο αὐτὰ πάντοτε θὰ λάβωμεν ὡς τύπον, καὶ ἀφ' οὗ αὐτὰ καλῶς ἐξετάσωμεν, θὰ συγκρίνωμεν μὲ αὐτὰ καὶ τὰ ἐπίλοιπα.

Ὅταν, λοιπὸν, βλαστήσῃ τὸ σπέρμα ἑνὸς δικοτυληδόνου φυτοῦ, μιᾶς ἀμυγδαλέας, παρ. χαρ. θὰ ἀναπτυχθῶσι καὶ θὰ φανῶσι τὰ δύω πρῶτά της φύλλα, τὰ ὁποῖα ὠνομάσαμεν κοτυληδόνας· κάτω τῶν φύλλων τούτων θὰ σχηματισθῇ ἡ ῥίζα, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ὡς μία μικρὰ ἐξόγκωσις ὑπάρχει καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σπέρμα· ἄνω δὲ τῆς ῥίζης, μεταξὺ τῶν δύω κοτυληδόνων, θὰ ἀναπτυχθῇ ἡ φύτρα, καὶ θὰ σχηματίσῃ τὴν ἀμυγδαλέαν.

Ἡ φύτρα θὰ διευθυνθῇ πάντοτε πρὸς τὸν οὐρανὸν,

καὶ θὰ σχηματίσῃ *τὸν κορμὸν*, ἢ *τὸν καυλὸν τοῦ φυτοῦ*. Τοὐναντίον, ἡ κορυφὴ τῆς ῥίζης θὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς· ὥστε τὸ φυτὸν εἰκονίζει ἓν ῥαβδίον, ἢ ἕνα ἄξονα, τοῦ ὁποίου τὰ δύο ἄκρα ἔχουσιν ἀντιθέτους, καὶ ἐναντίας διευθύνσεις.

Τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἡ ῥίζα νὰ διευθύνεται πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς, εἶναι καὶ τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἄρχεται ὁ καυλὸς νὰ διευθύνεται πρὸς τὸν οὐρανόν· αὐτὸ δὲ ὀνομάζεται *λαιμὸς τῆς ῥίζης*, καὶ ὅταν ἕνα φυτὸν χάσῃ ὅλον τὸν καυλὸν, ἢ τὸν κορμόν του, εἴτε διὰ τομῆς, εἴτε δι' ἀποξηράνσεως, καὶ τὸ χάσιμον τοῦτο φθάσῃ κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν λαιμὸν, τὸ δένδρον αὐτὸ πλέον δὲν ἀναβλαστάνει· ὅταν ὅμως ξηρανθῇ, ἢ ὅταν κοπῇ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸ τὸ μέρος ὁ καυλὸς, τὸ φυτὸν ἀναβλαστάνει νέον καυλὸν ταχέως.

Ἡ ῥίζα σπανίως μένει ἁπλῆ, δηλαδὴ χωρὶς διακλαδώσεις, εἰς τὴν γῆν· αὕτη διαιρεῖται καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς κλάδους, ὥστε σχηματίζει ἕνα θύσανον, (δηλαδὴ φούνταν), πολλάκις πυκνότατον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ καυλὸς, ὅστις κατ' ἀρχὰς φέρει μόνον φύλλα, γεννᾷ κατόπιν τοὺς κλάδους, οἱ κλάδοι ἄλλα φύλλα καὶ ἄλλα κλαδία μικρότερα, ὥστε δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ κρατήσωμεν λογαριασμὸν τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν, αἵτινες γεννῶνται κατ' ἔτος, καὶ σχηματίζουσι τὴν κεφαλὴν τοῦ δένδρου, ἢ τοῦ φυτοῦ.

Ἀφοῦ καλῶς βλαστήσῃ καὶ διακλαδωθῇ τὸ φυτὸν, καὶ ἑτοιμασθῇ καθ' ὅλα διὰ τὴν ἄνθησιν, τότε ἄρχεται ἡ ἄνθησις. Τὰ δὲ ἄνθη φύονται ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλαδίων, ἢ εἰς τὰς μασχάλας τῶν φύλλων.

Ἀπὸ τὴν ἄνθησιν πηγάζει πᾶσα καρποφορία· χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἄνθος, δὲν παρακολουθεῖ καρπός.

Ἓν ἄνθος τέλειον ἀπαρτίζεται ἀπὸ τέσσαρα εἴδη ὀργάνων.

Α^ον^. Ἀπὸ ἓν ἐξωτερικώτερον ὄργανον τὸ ὁποῖον καλεῖται *κάλυξ*, καὶ τὸ ὁποῖον σύγκειται ἀπὸ 2. 3. 4. ἢ καὶ περισσότερα μικρὰ φυλλάρια, πράσινα συνήθως, ἐλεύθερα, ἢ συνηνωμένα μεταξύ των, τὰ ὁποῖα ὀνομάζομεν *σέπαλα*.

Β^ον^. Ἐντὸς τοῦ κάλυκος εὑρίσκεται ἓν ἄλλο ὄργανον τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν *στεφάνην*· σύγκειται δὲ καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἀριθμόν τινα φυλλαρίων ἀνεξαρτήτων, ἢ συνηνωμένων μεταξύ των, ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄνω· τὰ φυλλάρια ταῦτα δὲν εἶναι πράσινα, ἀλλὰ φέρουσι τὰ ὡραιότερα καὶ ζωηρότερα χρώματα. Ἕνεκα τῆς ὡραίας των στεφάνης τὰ ἄνθη στολίζουσι τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους, καὶ ὅλην τὴν φύσιν. Τὰ φυλλάρια τῆς στεφάνης ὀνομάζονται *πέταλα*.

Γ^ον^. Μετὰ τὰ πέταλα τῆς στεφάνης ἀπαντῶμεν ἓν ἄλλο εἶδος ὀργάνων, ὑπὸ μορφὴν νημάτων, τὰ ὁποῖα φέρουσιν εἰς τὴν κορυφὴν ἓν σῶμα μὲ δύω θήκας πλήρεις μιᾶς χρωματισμένης κόνεως. Τὰ ὄργανα ταῦτα, τὰ νηματώδη, καλοῦνται *στήμονες*, καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀνθέων ἀπὸ 1 μέχρι 200. Οἱ στήμονες εἶναι *τὰ ἄρρενα ὄργανα τοῦ ἄνθους*, καὶ χωρὶς αὐτοὺς καρποφορία δὲν δύναται νὰ γίνῃ· ὁ ἀριθμός των εἶναι εἰς ἕκαστον φυτὸν πάντοτε σταθερὸς, καθὼς καὶ ἡ σχέσις των μὲ τὰ πέταλα τῆς στεφάνης.

Δ^ον^.) Μετὰ τοὺς στήμονας, ἀπαντῶμεν ἓν σῶμα εὑρισκόμενον καθ' ἑαυτὸ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄνθους· τὸ σῶμα τοῦτο εἶναι ἐξωγκωμένον πρὸς τὴν βάσιν του, δηλαδὴ πρὸς τὸ κάτω μέρος του, καὶ λεπτύνεται πρὸς τὴν κορυφὴν ἐν εἴδει νήματος· τὸ ὄργανον τοῦτο καλεῖται *ὕπερος* (δηλαδὴ γουδοχέρι διὰ τὸ σχῆμά του.) Ὁ ὕπερος εἶναι τὸ θῆλυ ὄργανον τοῦ φυτοῦ, καὶ τὸ ἐξωγκωμένον μέρος του εἶναι ἡ κοιλία, ἡ μήτρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ ἡ κυοφορία τῶν σπερμάτων, διὰ τοῦτο καὶ καλεῖται *ὠοθήκη*. Ἡ ὠοθήκη αὐτὴ εἶναι προσδιωρισμένη, ἀφ' οὗ γονιμοποιηθῇ, δηλαδὴ ἐγκαστρωθῇ, παρὰ τῶν στημόνων, νὰ μεταβληθῇ εἰς καρπόν· καὶ θὰ ἰδῶμεν εἰς ἄλλο μας μάθημα, ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, πῶς ἐκτελεῖται τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον τῆς φύσεως. Ἐννοεῖται, λοιπὸν, ὅτι ἐὰν βλαφθῇ ὁ ὕπερος, ἢ οἱ στήμονες, καρποφορία δὲν γίνεται.

Οἱ στήμονες καὶ ὁ ὕπερος, λοιπὸν, εἶναι τὰ σπουδαιότερα μέρη τοῦ ἄνθους· καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ γεννῶσι τὸν καρπὸν, διὰ τοῦτο ὀνομάζονται *ὄργανα γεννητικά*. Ὁ δὲ κάλυξ καὶ ἡ στεφάνη ἐπλάσθησαν διὰ νὰ προφυλάττωσι τὰ γεννητικὰ ὄργανα, καὶ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς παραπετάσματα τῆς νυμφικῆς κλίνης, ἥτις εἶναι ἡ κοιλότης τοῦ ἄνθους, ἐντὸς τῆς ὁποίας τελοῦνται μὲ μυστηριώδη σιωπὴν οἱ γάμοι τοῦ φυτοῦ.

Αὐτὰ εἶναι, κύριοι, ἐν γένει τὰ οὐσιωδέστερα ὄργανα τοῦ φυτοῦ· τώρα ἂς ἐξετάσωμεν τί κάμνει καθὲν ἐξ αὐτῶν.

Καὶ διὰ μὲν τῆς ῥίζης τὸ φυτὸν ἀποῤῥοφᾷ τὴν τροφήν του ἐκ τῆς γῆς. Διὰ τοῦ καυλοῦ τὴν μεταβιβάζει εἰς τοὺς κλάδους καὶ εἰς τὰ φύλλα, τὰ ὁποῖα τὴν τροποποιοῦσι, καὶ λαμβάνει νέα θρεπτικὰ στοιχεῖα, χρήσιμα διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ φυτοῦ. Διὰ δὲ τῶν ὀργάνων τοῦ ἄνθους δηλαδὴ τοῦ κάλυκος, τῆς στεφάνης, τῶν στημόνων, καὶ τοῦ ὑπέρου, τὸ φυτὸν καρποφορεῖ, καὶ ἑτοιμάζει τὰ σπέρματα διὰ τῶν ὁποίων διαιωνίζει τὸ εἶδός του ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐξ αὐτοῦ, λοιπὸν, τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐκτελεῖ πᾶν ὄργανον τοῦ φυτοῦ διαιροῦνται τὰ ὄργανα ταῦτα εἰς δύω·

Εἰς ὄργανα θρέψεως, καὶ τοιαῦτα εἶναι ἡ ῥίζα, ὁ καυλὸς, καὶ τὰ φύλλα·

Καὶ *εἰς ὄργανα παραγωγῆς*, καὶ τοιαῦτα εἶναι

τὰ ὄργανα τοῦ ἄνθους, δηλαδὴ ὁ κάλυξ, ἡ στεφάνη, οἱ στήμονες καὶ ὁ ὕπερος.

Περὶ ἑκάστου δὲ τούτων θὰ ὁμιλήσωμεν χωριστὰ, καὶ μετὰ λεπτομερείας, εἰς τὸ προσεχές μας μάθημα.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΩ.

Κύριε συντάκτα,

Καταχωρίσατε, ἐὰν ἐγκρίνετε, εἰς τὸ παρὰ πάντων πολλὰ τιμώμενον καὶ κοινωφελέστατον ὑμῶν περιοδικὸν τὰς ἑξῆς ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς τῆς νήσου Κῶ, ἀντιγραφείσας ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἀνορυχθεισῶν πλακῶν, ἐν τῇ οἰκίᾳ δὲ τοῦ Κ. Δ. Πλατανίστου κατατεθειμένων, ἀνδρὸς ἐντριβοῦς περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τοῦ μόνου δυστυχῶς ἐν Κῷ ἐμπνεομένου ὑπὸ ἄκρου ζήλου πρὸς πᾶν ἀρχαῖον μνημεῖον· οὗ ἕνεκα καὶ πολλαὶ τῶν ἐπιγραφῶν εὗρον δαπάναις καὶ ἀξιεπαίνοις αὐτοῦ πόνοις ἱερὸν ἄσυλον ἐν ἰδιαιτέρῳ Μουσείῳ μετὰ καί τινων γλυπτικῶν ἔργων. Ἐστὲ δὲ ὑπερβέβαιοι περὶ τοῦ ἀνεκδότου τῶν ἐπιγραφῶν τούτων. Δέχθητε κτλ.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 12 Νοεμβρ. 1866.

Σ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ.

Α'.

Τιβέριος [1] Καῖσαρ ὁ Κ[αίσα]ρος
υἱὸς Σεβαστὸς [2] Δημ[αρχικῆ]ς ἐ-
ξουσίας τὸ ἑπτακαι[δέκατ]ον αὐτο-
κράτωρ τὸ ζ Κωΐων ἄρχ . . . . ου . .
μῳ χαίρειν. Ἀποδόντων τῶν ὑ-
μετέρων πρέσβεων τό τε ψήφισμα ὑ-
μῶν καὶ ἃς ὑπέθεσθε αὐτοῖς πρ[ὸς]
με ἐντολὰς τῆς μὲν διαθέσεως [3]
ὑμᾶς τῆς πρὸς ἐμαυτὸν ἐπαιν[ῶ,
ἐκείνας δὲ καὶ πρότερον υ . . . .
. . . . τὴν υ . . . .

Σχόλ. 1) Τιβέριος ὁ Καῖσαρ, υἱὸς θετὸς τοῦ πρὸ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Σεβαστοῦ, ὑπῆρξεν αὐτοκράτωρ Ῥώμης ἀπὸ 10—37. μ. Χ. Τῷ 23ῳ δὲ ἔτει, ὅ ἐστι τῷ 13ῳ τῆς αὐτοκρατορίας Τιβερίου, πέμπουσιν οἱ Κῷοι πρεσβείαν εἰς Ῥώμην, ὡς ὁ Τάκιτος (Χρον. 4, 14) βεβαιοῖ, ζητοῦντες νὰ ἐνισχυθῇ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον τοῦ ἀσύλου τοῦ παρὰ Κῴοις Ἀσκληπιείου διά τε τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους γενομένην παρὰ τῶν Κῴων εὐεργεσίαν, εἰσαγαγόντων τοὺς πρόσφυγας Ῥωμαίους ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ, ὅτε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Μιθριδάτου ἐφονεύοντο οἱ Ῥωμαῖοι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους.— Πρὸς τὸ ἱστορικὸν τοῦτο πιθανῶς συναπτέον καὶ τὴν προκειμένην εἰς τοὺς Κῴους ἀπάντησιν τοῦ Τιβερίου. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἐπέμφθη τοῖς Κῴοις ἐν τῷ 7ῳ τῆς αὐτοκρατορίας Τιβερίου, ἤτοι τῷ 17ῳ ἔτει μ. Χ., ἐνῷ ἡ πρεσβεία τῷ 23ῳ μ. Χ. κατὰ Τάκιτον. Ἂν λοιπὸν ἡ ἐπιγραφὴ ἢ ὁ Τάκιτος σφάλλῃ χρονολογικῶς, ἢ ἀλλοίαν τινὰ ὑπόθεσιν ἀφορᾷ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, περὶ τούτου κρινέτω ἕτερος. — Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ψηφίσματος καὶ τῶν πρὸς Τιβέριον ἐντολῶν σκεπτέον. Διάφορον ἆρά γε τὸ περιεχόμενον τοῦ ψηφίσματος ἢ ταὐτὸ τῷ τῶν ἐντολῶν; Εἰ δὲ διάφορον, αἱ ἐντολαὶ ἀπέβλεπον τὴν τοῦ Ἀσκληπιείου ὑπόθεσιν, ἢ οὔ; Ἀνέφικτα ἀληθῶς, τό γ' ἐπ' ἐμοί.— Ἐνταῦθα ἴσως δὲν εἶναι ἄκαιρον νὰ καταλέξωμεν καὶ σποραδικάς τινας παραδόσεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων περὶ τῆς κατ' ἰδίαν σχέσεως τῶν ἀρχῶν τῆς Ῥώμης πρὸς τοὺς Κῴους, ἐν περιλήψει. Α). Τοῦ Τιβερίου τούτου ὁ πατὴρ ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν πατρυιὸς, Σεβαστὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἀπεστέρησε τὸ Κῳακὸν Ἀσκληπιεῖον τῆς Ἀναδυομένης Ἀφροδίτης, ἀριστουργήματος τοῦ Κῴου Ἀπελλοῦ, ἀναθεὶς αὐτὴν τῷ πατρί του Καίσαρι ὡς τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ, ἀποζημιώσας ὅμως τοὺς Κῴους μὲ τὴν ἄφεσιν ἑκατὸν ταλάντων τοῦ προστεταγμένου αὐτοῖς φόρου (Στραβ. 14, 657 — Πλιν. 35, 10, 36). Β). Πόπλιός τις Τουρούλλιος συγκλητικὸς Ῥωμαῖος καὶ τῶν συνωμοτῶν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἰς, διέταξε νὰ κόψωσιν ἅπαντα τὰ δένδρα τοῦ ἄλσους τοῦ Ἀσκληπιείου πρὸς κατασκευὴν νηῶν. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῆς ἱεροσυλίας αὐτοῦ μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ Μ. Ἀντωνίου ἀποσταλεὶς ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς τὸν Αὔγουστον Καίσαρα ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τούτου. Ἐγένετο δὲ τοῦτο περὶ τὰ 50 π. Χ. (Πολυβ. 51, 8— Βαλερ. Μαξ. 1, 19). Γ) Κλαύδιος ὁ μετὰ τὸν Καλιγούλαν αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης (μ. Χ. 41—54) ἱκανοὺς στεφάνους τῆς Κῴας νήσου πλέκει ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, καὶ προτείνει τὴν ἄφεσιν τοῦ ὅλου φόρου τῶν Κῴων διά τε τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς, ἀναγούσης τὴν ἀρχὴν εἰς Κέων τὸν πατέρα τῆς Λητοῦς, τὴν εὐκλειαν τοῦ πολιούχου αὐτῆς Θεοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὰς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκδουλεύσεις αὐτῆς παραγαγούσης τοιούτους περικλεεῖς ἰατροὺς (Τακιτ. Χρον. 12, 61). Ἀληθῶς ὅμως τοσοῦτον ἐντόνως ὁ Τιβέριος ὑπὲρ τῶν Κῴων ἠγόρευσεν ἐνδιδοὺς εἰς τὰς παρακελεύσεις τοῦ ἰατροῦ αὐτοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Κῴου, ὡς ὁ ἴδιος Τάκιτος μαρτυρεῖ. Δ) Ἡρώδης ὁ μέγας «γυμνασιαρχίας ἐπετησίους τε καὶ διηνεκέσι προσόδοις ἐδωρήσατο τοῖς Κῴοις, κατατάξας ἵνα μηδέποτε ἐκλείπῃ τὸ γέρας» (Ἰωσηπ. Βιβλ. Α, 21). Αἰτία δὲ τῆς πρὸς τοὺς

Κῴους εὐνοίας Ἡρώδου, ἣν πιθανῶς ἡ μεταξὺ Φίλωνος τοῦ Κῴου υἱοῦ Ἀγλάου, φύσει δὲ Νίκωνος φιλία καὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα υἱοῦ τοῦ μεγάλου Ἡρώδου καὶ τετράρχου τῆς Γαλιλαίας καὶ Περαίας (Ἰωσηπ. Ἰουδ. Ἀρχαιολ. Βιβλ. 17, 8—2, 19) (μ. Χ. 3—39), δι' ἣν ὁ Φίλων καὶ ἀνδριάντα τῷ ξένῳ καὶ φίλῳ αὐτοῦ ἔστησεν, ὡς δηλοῖ ἡ παρὰ Boeck ἐπιγραφὴ (Corp. Inscript. Αριθ. 2502). Ε) Κατὰ τὸν κατὰ Περσέως πόλεμον τῶν Ῥωμαίων (168 π. Χ.) ὑπῆρχόν τινες ἐν Κῷ ὥσπερ καὶ ἐν Ῥόδῳ τὰ τοῦ Περσέως φρονοῦντες « οἵ καὶ λέγειν ἐθάρρουν περὶ Μακεδόνων ἐν τοῖς ἰδίοις πολιτεύμασι, καὶ κατηγορεῖν μὲν Ῥωμαίων, καὶ καθόλου συνίστασθαι πρὸς τὸν Περσέα κοινοπραγίαν, οὐ δυνηθέντες δὲ μεταρρίψαι τὰ πολιτεύματα πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως συμμαχίαν. Τούτων δ' ἦσαν παρὰ μὲν τοῖς Κῴοις ἐπιφανέστατοι Ἱππόκριτος καὶ Διομέδων ἀδελφοὶ . . .» (Πολυβ. 30, 7, 9). Νικηθέντος δὲ τοῦ Περσέως καὶ ἰσχυσάντων τῶν Ῥωμαίων, σύμπασαι αἱ πόλεις καὶ ἐπαρχίαι ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ὅπως συγχαρῇ τὴν σύγκλητον ἑκάστη φέρουσα τὴν ἰδίαν αὐτῆς πρότασιν. Τούτοις δ' ἅπασιν ἡ σύγκλητος οἰκείως ἀπήντησε καὶ φιλανθρώπως, πλὴν τῶν Ῥοδίων. (Πολυβ. 70, 17, 88).

Σχόλ. 2.) Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀντιγράφῳ φέρεται Σεβαστός. Πέποιθα ὅμως ὅτι μὴ ἐπιστήσας, ὡς εἰκὸς, τὴν προσοχὴν ἐξέλαβον τὸ Υ ἀντὶ Σ, διὸ τρεπτέον τὴν ὀνομαστικὴν εἰς γενικὴν δυνάμει τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

Σχόλ. 3.) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἀπαντᾷ ἢ εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν πρέσβεων δηλωθείσας εὐνοϊκὰς διαθέσεις τῶν Κῴων, ἢ διὰ τὴν ἐπὶ Μιθριδάτου, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, εὐεργεσίαν.

Β.

Εἰρηναῖος Εὐαράτου Εὐάρατον [1] Ἀχελώο[υ
ἱερατεύσαντα Ἀπόλλωνος Δαλίου καὶ Διὸς
Π]ολιέως [2] καὶ Ἀθανᾶς καὶ Δυώδεκα Θεῶν καὶ
μοναρχήσαντα Θεοῖς [3].

Μάρμαρον μήκους μὲν 4 περίπου σπιθαμῶν, πλάτους 2 καὶ βάθους μιᾶς, φέρει εἰς μείζονα τῶν συνήθων γράμματα τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ βάθους αὐτοῦ, ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἦν βάσις ἀνδριάντος τινός, ὡς καὶ ἐκ τῶν γραφομένων τεκμαίρεται.

1) Παρ' Ἰωσήπῳ (Ἰουδ. Ἀρχαιολ. Βιβλ. 16, 10—Βιβλ. Α, 26) ἀπαντῶμεν Εὐάρατόν τινα Κῷον, ὅστις ἦν λίαν πιστὸς φίλος Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ μεγάλου Ἡρώδου ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ γυναικὸς Μαριάμνης, καὶ τοιοῦτος ἐδείχθη ἐν καιρῷ τῶν στυγερῶν διαβολῶν, ἃς ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυκλῆς ἀνὴρ μοχθηρὸς ἐνέβαλε τῷ μεγάλῳ Ἡρώδῃ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀντιπάτρῳ, τῷ ἐκ τῆς πρώτης γυναικός του Δωρίδος, ἣν κατέλιπε βασιλεύσας, κατὰ τῶν ὁμοίως υἱῶν του Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀριστοβούλου τῶν ἐκ τῆς Μαριάμνης. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου λέγει ὁ Ἰώσηπος· «Ἄξιον δὲ ἀντιθεῖναι (κατὰ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ πίστιν) τὸν Κῷον Εὐάρατον τῷ Σπαρτιάτῃ. Καὶ γὰρ οὗτος ὢν *ἐν τοῖς μάλιστα φίλοις Ἀλεξάνδρῳ*, καὶ κατὰ τὸν *αὐτὸν Εὐρυκλεῖ καιρὸν* ἐπιδημήσας, πυνθανομένῳ τῷ βασιλεῖ, περὶ ὧν ἐκεῖνος διέβαλλεν, *ὅρκοις μηδὲν ἀκηκοέναι* παρὰ τῶν μειρακίων ἐπιστώσατο· οὐ μὴν ὤνησά γέ τι τοὺς ἀθλίους· μόνον γὰρ ἦν τῶν κακῶν ἀκροατὴς ἑτοιμότατος Ἡρώδης καὶ *κεχαρισμένος* αὐτῷ πᾶς ὁ συμπιστεύων καὶ συναγανακτῶν.» Διὰ δὲ τὸ εὐδιάβολον τοῦτο τοῦ Ἡρώδου καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔνορκον ἀπολογίαν τοῦ Εὐαράτου ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου, ἀπέκτησεν οὗτος τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἐνῷ οὗτος ἐζήτει ἀκριβεῖς πληροφορίας κατὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ «ἐξειργάζετο εἰ Εὐάρατός τε Κῷος Ἀλεξάνδρῳ συνήδει». Ἦν λοιπὸν ὁ Εὐάρατος φίλος εἰλικρινὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἰσχύων ἐν τῇ αὐλῇ, ἐπιδημήσας ἴσως ἐκ Κῶ, ὅτε καὶ ὁ Εὐρυκλῆς ἐκ Σπάρτης, εἰς Ἰουδαίαν, χρόνον τινὰ μετὰ τὸν φόνον τῆς συζύγου τοῦ Ἡρώδου Μαριάμνης.— Ἂν ἦνε ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, δῆλον ὅτι ἔσχεν υἱὸν μὲν Εἰρηναῖον, πατέρα δὲ Ἀχελῶον καί τῶν μάλιστα ἐν Κῷ δυναμένων εἷς.

2) Ζεὺς. ολιεὺς ἦν ἀνενδοιάστως ὁ Πολιεὺς ἐπικαλούμενος, δι' ἣν αἰτίαν καὶ πολιοῦχος, προστάτης τῆς πόλεως. Οὕτως εὕρηται τὸ ἐπίθετον τοῦτο τοῦ Διὸς παρὰ Παυσ. 1,24, 1,4—Ἀριστοτ. π. κόσμου §. 5—Πλουτ. Κοριολ. 3.—Πολιῶς δὲ καλεῖται ἐν Ἐπιγραφῇ Ἀττικῇ εἰς Corp. Inscript. Τομ. Α. σελ. 236.

3.) Θεοὺς ἐννοεῖ ἴσως τοὺς ἀλλαχοῦ. « Σεβαστοὺς Θεοὺς » Καίσαρα καὶ Αὔγουστον. (Corp. Inscript. Ἀριθ. 2508—Ross. Ανεκδ. Επιγρ. φυλ. Β. ἀρ 177.), ἢ ὅτι ἀπέκτησε τὴν ἐν Κῷ ὑψίστην ἀρχὴν τῆς ἱερατείας.

Γ.

Τὸ μνημεῖον Φουρείων
Ἀττάλου καὶ Δαμᾶ καὶ
Δημητρίου, ἐν ᾧ κη-
δευθήσονται αὐτοὶ
καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν
καὶ τέκνα καὶ εἴτινες αὐτοὶ ζῶν-
τες συνχωρήσουσιν. Ἐὰν δὲ
τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, ἀπο-
τείσει Ἀρτέμιδι (1) Κινδυά-
δι

Σχολ. 1.) Κινδυὰς Ἄρτεμις εὕρηται παρὰ Πολυβίῳ (16, 12, 3), περὶ ἧς οὕτω λέγει « καταπεφήμισται δὲ καὶ πεπίστευται παρὰ μὲν τοῖς Βαρ-

γυλιήταις· διότι τὸ τῆς Κινδυάδος Ἀρτέμιδος ἄγαλμα καίπερ ὂν ὑπαίθριον οὔτε νίφεται τὸ παράπαν οὔτε βρέχεται, παρὰ δὲ τοῖς Ἰασεῦσι τὸ τῆς Ἑστιάδος». Ὑπῆρχε δὲ καὶ κατὰ τὸ γ΄. τῆς 144 ὀλυμπ. ἔτους. Εὕρηται δὲ καὶ παρὰ Στράβωνι (14 σελ. 658) « Πλησίον δ' ἐστι τῶν Βαργυλίων (πόλεως παρὰ τὴν Μύνδον) τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν τῆς Κινδυάδος, ὅπερ πεπιστεύκασι περιΐεσθαι » ταὐτόν ἐστι, ὄντος τοῦ θεοῦ, τὸ ὕδωρ μὴ ἅπτεσθαι τοῦ ἱεροῦ. (Κοραῆς εἰς Στραβ.)

Δ.

. . . ιου	— ιου	
. . Διΐ καὶ	Α ιδάνια	
. . . αι πο	Ε ἀγωνάριον	σιλ
σωτῆ]ρι καὶ	ἡβώντων	Ε
. . . δες	Ε πομπὴ Εὐμένει	
. . . ουσιν	Σ εἰς κυπάρισσον	Σ
ἀγω]νάριον	καὶ εἰς τὸ δωδε	
. . . λεια	κάθεον θυσία	ΙΒ Π
ἡβω]ν των	καὶ ἀγωνάριον	Ν
. . . κυπα	ἀνήβων	
. . . σσον	Ι Πυθόκλεια Διΐ	
πομ]πή	Σωτῆρι	
βασι]λεῖ		
. . . αιω	ΙΑ ἀγωνάριον ἡ βω	
. . . ομα	ΙΒ παρὰ Διονύσω	
. . . δο	ΙΓ ἐπιδάλιον	
. . . ων	ΙΕ πομπὴ	
πέ]μπτοις	Μουσῶν	
. . . ταις	ΚΕ πομπὴ βα	
ἐπι]δάλιον καὶ	σιλεῖ Ἀττάλω	
κ]υπάρισσον	ΚΕ ἀγωνάριον ἡ βω	
. . . βουλη	ΧΡρ ἀπόδειξις	
	διδασκάλων	
	καὶ κεφαλαίων	

Σχόλ. εἰς ἀριθ. 4.) Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀναφέρεται *πομπὴ Εὐμένει* καὶ *πομπὴ βασιλεῖ Ἀττάλῳ*. Ἐκ τούτου δυνάμεθα, νομίζω, νὰ εὕρωμεν τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ σειρὰ τῶν βασιλέων τοῦ Περγαμηνοῦ βασιλέου εἶναι ἡ ἑξῆς· « Φιλέταιρος, διοικητὴς (283—263) — Εὐμένης Α (263—241) — Ἄτταλος Α (241—198) — Εὐμένης Β (198—157) — Ἄτταλος Β (157—137) — Ἄτταλος Γ (137—132) — Ἀριστόνικος (132—129) »,

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη λοιπὸν ἐγένετο ἢ ἐπὶ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Α΄, διαδόχου Εὐμένους τοῦ Α΄, ἢ ἐπὶ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Β΄, διαδόχου Εὐμένους τοῦ Β΄.

Ἡ λέξις *ἀγωνάριον* δὲν εὕρηται οὐδ' ἐν τῷ Θησαυρῷ Ἑρρίκου Στεφάνου.

Θυσία εἰς τὸ Δωδεκάθεον. Δωδεκάθεον καλεῖται φάρμακόν τι παρὰ Παύλῳ Αἰγινήτῃ 7, ἐκ δώδεκα μερῶν συνιστάμενον, καὶ χλόη δέ τις κατὰ Πλιν. 25, 4, ἥτις ἔλαβε τὴν μεγίστην ὑπόληψιν ὅτι πινομένη μὲ ὕδωρ ἰατρεύει πάντα τὰ νοσήματα· διὸ καὶ ἐκλήθη δωδεκάθεον πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν. Ἐνταῦθα δὲ ἡ λέξις σημαίνει βεβαίως ἢ βωμόν τινα ἢ ναὸν τῶν δώδεκα θεῶν.

Πυθόκλεια Διΐ Σωτῆρι. Πυθοκλῆς καὶ Πυθοκλείδης εὕρηνται ὀνόματα ἀνδρῶν, ἀλλ' οὐχὶ Πυθόκλεια. Παραλείπω τὴν ἑρμηνείαν τῆς φράσεως ταύτης εἰς τὴν φιλολογικὴν ἀγχίνοιαν ἄλλων.

Πρὸ τῆς ἐσχάτης ἤδη ἀνορύξεως τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς ἔμενον γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς αἱ ἐφεξῆς ἐν Κῷ ἀγόμεναι ἑορταί. α) Κατὰ τὸν Ἀθην. 6, 262 καὶ 14, 639, καὶ Dapper, Voyage en Asie Mineure Νομισμ. 17 τὰ Ἡραῖα, καθ' ἃ, ὅτε τῇ Ἥρᾳ ἔθυον οἱ Κῷοι, οὐδεὶς τῶν δούλων εἰσήρχετο εἰς τὸ ἱερόν, οὐδὲ παρεγίνετο ἐπὶ τὴν εὐωχίαν, ὡς ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν τῶν Εὐμενίδων ἑορτὴν, καὶ ἐν Αἰγίνῃ (Πλουτ. Κεφ. Ῥωμαϊκ. 45) καὶ παρὰ Ῥωμαίους κατὰ τὴν τοῦ Ἡρακλέους τελετὴν (Σερβ. εἰς Αἰνειαδ. 9). β) Ἱερὰ τῷ Ἡρακλεῖ μεγαλοπρεπῆ ἐπὶ πλείστας ἢ τρεῖς ἡμέρας διαρκοῦντα, ἀλλοκόπως τοῦ ἱερέως ἐνδυομένου κατὰ τὸν Πλουτ. Ζητημ. Ἑλλην. 58 καὶ Ross Ανεκδ. Ἐπιγρ. φυλλ. 3, ἀρ. 311 καὶ Ἀριστ. ῥητορ. Τομ. Α. σελ. 60 ἔκδ. Δινδορφ, καθ' ἣν ὁ Ἡρακλῆς ἔφερε τὸ ἐπίθετον Ἄλεξις καὶ ἵστατο ἐπηρμένος τῷ νώτῳ τὸ ῥόπαλον, καὶ κατὰ παρὰ Dapper νομίσματα, καὶ τὴν σήμερον ἔτι ὑπάρχουσαν θέσιν ἐπονομαζομένην Ἀρακλῆς. γ) Ἱερὰ Διὸς τοῦ Ὑετίου κατὰ Ross Ανεκδ. Ἐπιγρ. φυλλ. Β. ἀρ. 175. δ) Ἱερὰ τῇ Ἀρτέμιδι κατὰ Ross, αὐτόθι ἀρ. 176. ε) Ἱερὰ Ἑκάτης κατὰ τὴν πιθανὴν εἰκασίαν τοῦ Ross αὐτόθι ἀρ. 178. ϛ) Ἱερὰ Χαρμύλου Κῴου ἥρωος, αὐτόθι φυλλ. 3 ἀρ. 309 καὶ Eckel Doctr. Num. Τομ. 2 σελ. 598. ζ) Ἱερὰ τῶν Δώδεκα Θεῶν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2 ἡμετέραν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν φράσιν τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς « καὶ εἰς τὸ δωδεκάθεον θυσία »· η) ἡ περίβλεπτος τοῦ Ἀσκληπιοῦ τελετὴ κατὰ Στραβ. 8, 374 καὶ 657—Βαλ. Μάξ. 1, 19—Δίων Κάσ. 51, 8—Πλιν. 35, 10, 36—Παυσ. 3, 23, 6—Ἀριστ. ῥητορ. Τομ. Α, σελ. 74—77 ἔκδ. Δινδορφ. — Dapper, Voyage, ἐν τοῖς Νομίσμασι τοῖς Κωακοῖς—Pellerin Νομισμ.—Mionet ὡσαύτως. θ) Μεταγενεστέρως ἐπὶ Ῥωμαίων ἱερὰ τῆς Σεβαστῆς Ῥέας κατὰ Corp. Inscript. Boeck ἀρ. 2508. ι) Ἱερὰ εἰς Σεβαστοὺς θεοὺς τοῦ Καίσαρας καὶ Αὐγούστους κατὰ Boeck Corp. Inscr. ἀρ. 2508 καὶ Ross Ἐπιγρ. φυλλ. Β. ἀρ. 177. ια) Ἑορτὴ τῆς Λητοῦς κατὰ Τακιτ. Χρον. 12, 61.

Ἤδη δὲ ἐκ τῶν ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 4 ἡμετέρων ἐπιγραφῶν βεβαιούμεθα ιβ) Ἱερὰ Ἀθηνᾶς, ὡς καὶ τὸ παρὰ Dapper ὑπ' ἀρ. 21 νόμισμα φέρει τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς. ιγ) Ἱερὰ Ἀπόλλωνος Δαλίου. ιδ) Διὸς τοῦ Πολιέως ιε) Πυθόκλεια Διΐ Σωτῆρι.

Πρὸς τούτοις δὲ καὶ διαφόρους κατὰ καιροὺς ἐν Κῷ τῇ νήσῳ τελουμένας πομπὰς μανθάνομεν, ὧν οὐδαμοῦ γίνεταί τις μνεία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν, ὡς πομπὴ Εὐμένει τῷ τῆς Περγάμου βασιλεῖ, πομπὴ Μουσῶν, πομπὴ Βασιλεῖ Ἀττάλῳ, πρὸς δὲ καὶ ἀγωνάρια ἀνήβων καὶ ἡβώντων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀντεγράφη ἀπὸ μαρμάρου ἔχοντος μῆκος μὲν 1 1/2 σπιθαμῆς, 2 δὲ πλάτος. Ἠκρωτηριασμένη δὲ μόνον κατὰ τὰ δύο πλευρὰ τοῦ πλάτους.

Ε΄.

Φιλήτου [1]
οἰκονόμου [2]
τῆς Κώων
πόλεως
οἰκονομήσαντος ἔτη
ΚΓ
ἀμέμπτως.

Σχολ. 1) Ἡ ὀνομαστικὴ Φιλήτας. Τὴν γενικὴν τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μόνον ταύτῃ καὶ ἐν Ἰωνιᾷ τῆς Εὐδοκίας « περὶ Φιλήτου τοῦ Γραμματικοῦ». Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται καὶ ὁ Κῷος γραμματικὸς καὶ ποιητής, διδάσκαλος Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου τοῦ ἐν Κῷ γεννηθέντος, ποιήσας Ναξιακὰ, Παίγνια, Ἑρμηνείαν, Ἀτάκτους γλώσσας ἢ Ἄτακτα, Ἐπιγράμματα, Ἐλεγεῖα, Ἑρμῆν, Τήλεφον, υἱὸς Τηλέφου, ἰσχνὸς εἰς ἄκρον, καὶ ἐρώμενος Βάττιδός τινος, ἥτις καὶ παρὰ Προπερτίῳ πολλάκις μνημονεύεται καὶ Ἀθηναίῳ. Καὶ περὶ μὲν τῶν κατ' αὐτὸν παραπέμπομεν εἰς τὰ Fragmenta Philetae Coi ὑπὸ C. Cayser. Αὐτόθι ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ πληροφορηθῶμεν πῶς γραπτέον τὴν λέξιν, ἀφοῦ ἄλλοῦ που δὲν γίνεται λόγος, *Φιλήτας ἢ Φιλητᾶς ;* Ἐπείσθην ὅτι γράφεται Φιλήτας κατὰ τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν—Εὐδοκ. ἐν Ἰωνιᾷ καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς χωρίων. Ἀθην. 7, 327 f—3, 114, e,—9, 383, b—11, 467, e καὶ f 11, 495, e καὶ 496, c καὶ 498 a καὶ 483, a—12, 552, b—14, 645, d—14, 646,d—15, 677, c καὶ 678, a καὶ d—Ησυχ. ἐν λεξ. Ἄμαλλα καὶ λεξ. Θέσπαλαι—Παυσ. Ηλιακ. 5, 8—Αἴλιαν. Ποικ. Ἱστορ. 9, 14—Εὐστ. εἰς Ὀδυσ. σελ. 1885, 51—Στραβ. 14, 657—Γαλην. Τομ. Δ σελ. 306 ἔκδ. Βασιλ.—Στοβ. Ἐκλ. Φυσ. 2, 1, 5. Ἐπείσθην τοὐναντίον ὅτι γράφεται ἡ λέξις Φιλητᾶς ἐκ τοῦ Σουΐδα ἐν λεξ. Φιλητᾶς, Ζηνόδοτος, Βάκις—Ἡσυχ. ἐν λ. βεβυκώς, σκεῖρος, σκύζης, ὑπεζῶσθαι, ὑπ' αὐνὴν—Αθην. 2, 71, a—2, 43 f—9, 401, e δις—13, 598, e—Θεόκρ. 7, 40—Μόσχ. Ἐπιταφ. Βίων. 97. Συνεπέρανα λοιπὸν ὅτι τὸ ὄνομα γενικῶς τονίζεται καὶ Φιλήτας καὶ Φιλητᾶς· διότι αἱ μνημονευθεῖσαι γενικαὶ καὶ τὰ χωρία ἀποδεικνύουσι τοῦτο. Ὁ δὲ Κῷος ποιητὴς ὅτι ὠνομάζετο Φιλητᾶς συνηθέστερον. Schweighaeuser ὁ σοφὸς ἐκδότης τοῦ Ἀθηναίου καὶ ὁ τούτῳ ἑπόμενος Th. Siebenkeer τοῦ Στράβωνος παραδέχονται τὴν γραφὴν Φιλητᾶς ὡς ὀρθὴν, ἀποσκορακίζοντες τὴν γραφὴν Φιλήτας καὶ τὴν ἐσφαλμένην Φιλίτας.—Παρακαλεῖται ὁ Κ. Φιλητᾶς καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ νὰ λύσῃ τελέως τὴν ἀπορίαν ἡμῶν.—Ὁμοίως τῇ λέξει Φιλήτας τονίζεται καὶ ἡ ἐν χρήσει Νικήτας.

Ὁμοία κατὰ τὴν μορφὴν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ εἶναι καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 2512 ἐπιγραφὴ τοῦ Boeck (Corp. Iscr.) « Διονυσίου πόλεως Κῴων οἰκονόμου » ἥτις, καὶ νῦν ἔτι παρίσταται ἐντεθειμένη ἐν τῷ τοίχῳ τῆς παρὰ τὴν παραλίαν ἐκκλησίας «Παναγίας Γοργοπηκτῆς ».

2) Οἰκονόμος τῆς πόλεως ἄρά γε λέγεται ὁ ταμίας ἄλλως καλούμενος, ὡς ἐν Ξεν. Ἀπομν. 2, 10, 4—Πλ. Πολ. σελ. 259, 6—Ἀριστ. Πολ. 5, 11, ἢ ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ὁ φέρων τὸν τίτλον οἰκονόμος ;

ϛ΄.

Ἐπὶ πλακὸς ἀκεραίας μόνον κατὰ τὴν κάθετον πλευρὰν τὴν πρὸς δεξιά.

βασι]λέως Πτολεμαίου καὶ το . . .
ητήσατο δικαστὰς καὶ διαλ[ογι
στὰ]ς διακρινοῦντας περὶ τῶν ἀμφ[ι
σβητήσεων] τῶν συμβολαίων, καὶ ἡ πόλις ἡ τῶν
Κῴων ἀπέ]στειλεν ἄνδρας καλοὺς κἀγαθοὺς
ὁμενοι πρὸς ἡμᾶς περί τε τῶν ἀπο
τῶ]ν ἀμφισβητήσεων καὶ τῶν ἄλλω[ν
τῶν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς πόλεως
τοὺς τῶν διαφερομένων ἀνα
πο]λλάκις ἐφ' αὑτοὺς διέλυον συμφ[ώ
δε διέκρινον μετὰ πάσης δικα[ΐ
νος δὲ αὐτοῖς τοῦ χρόνου γινομένο[υ
τῶν κρίσεων καὶ βουλομένων τῶν
πρὸς τὰ ἴδια ὁ δῆμος
τοὺς μετὰ Βάκχωνο[ς
μείναντας καὶ τὰ λο
ς ἐξαγαγόντας μὲ
ΣΟΛΙΝΑΞ . ΙΣΟΔΕΚ.
σθαι βουλόμενοι κ[. .
ΛΟΝ ἐποιήσαντ[ο
(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

Ἡ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Συνέστη ἐν Λονδίνῳ ἑταιρία περιλαμβανούσα μεταξὺ τῶν μελῶντης Ἱεράρχας, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας σκοπὸν ἔχουσα,

κατὰ τὰ ἀποφασιοθέντα ἐν τῇ γενικῇ συνεδριάσει τῆς 13 Ἀπριλίου, 1864.

1. Νὰ ποιήσῃ γνωστὴν τῷ Ἀγγλικῷ λαῷ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν θέσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανῶν, ὅπως διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ κοινῆς γνώμης κατορθωθῇ ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως αὐτῶν.

2. Νὰ ποιήσῃ γνωστὰς τοῖς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανοῖς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δόγματα τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας.

3. Νὰ ἐπωφεληθῇ πᾶσαν περίστασιν ἣν ἡ θεία πρόνοια ἤθελε παρέξει πρὸς ἕνωσιν τῆς Ἀγγλικανικῆς μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν φιλιμῶν σχέσεων μετὰ τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν.

4. Νὰ βοηθήσῃ ὅσον ἔνεστι τοῖς ἀρχιερεῖς τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εἰς τὰς προσπαθείας τῶν πρὸς διανοητικὴν ἀνάπτυξον καὶ ἀνατροφὴν τοῦ ποιμνίου τῶν.

Πάτρωνες της έταιρίας.

Ἡ αὐτοῦ Πανιερότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βελιγραδια, Μητροπολίτης Σερβίας.

Ὁ αἰδεσιμώτατος λορδος Ἀρχιεπίσκοπος Δουβλίνου.

Ὁ αἰδεσμώτατος λορδος Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ακροτιρίν τῆς καλῆς ἐλπίδος, Μητροπολίτης νοτίου Ἀφρικῆς.

Ὁ αἰδεσμώτατος λορδος ἐπίσκοπος Ὀξφόρδης.
» » » Σαλίσβουρης.
» » » Σοδόρης καὶ Μάνης
» » » Μόρης πρῶτος της [Σκωτίας.
» » » Βρεχίνου.
» ἐπίσκοπος Ἐδιμβούργου.
» λόρδος ἐπίσκοπος Γιβραλτάρης.
» » » Κολομβίας.
» » » Ὀντάριου.
» » » Τορόντου.
» Κυρίος Κιπ, ἐπίσκοπος Καλιφορνίας.
» Ουιλιαμς » Κονέκτικουτ.
» λορδος ἐπίσκοπος Σαβατζ.

—

Πρόεδρος τῆς ἑταιρίας ὁ Κύριος Γ. Φ. Μπωόῦλ.
Ἐπίθυμος Γραμματεὺς ὁ Κύριος Η. Ε. Pellew.
Ἐπίθυμος Ταμιας ὁ Κύριας Ἰωάννης Μπωούδλ.

—

Πᾶσα κοινοποίησις πρέπει νὰ διεοδύνηται to the Hon. Sec., H. E. Pellew, Esq., 22 Boltons, S. W. London. (1)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΡΩΤΟΦΑΝΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Ἡ ἐν Ἰρλανδίᾳ ἐπαρχία Wexford ἐξελέξατο βουλευτὴν, ὅμοιος τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἐκάθησεν εἰς ἕδραν ἀντιπροσώπου. Ὀνομάζεται δὲ ὁ βουλευτὴς οὗτος Macmurrough Cavanagh, καὶ δὲν ἔχει *οὔτε χεῖρας οὔτε πόδας*. Καὶ ὅμως ὁ καλός σου Cavanagh εἶναι θαυμάσιος ἱππεὺς, τολμηρὸς κυνηγὸς, ἐξαίρετος ζωγράφος καὶ, τὸ ἀξιοσημείωτον, διαπρεπὴς ἱπποδρόμος· ἔχει δὲ τὸ σῶμα καλῶς κατεσκευασμένον καὶ τὸν νοῦν σπάνιον. Ἱππεύων κάθηται ἐντὸς κανίστρου, καὶ ὁσάκις θελήσῃ ν' ἀγορεύσῃ εἰς τὴν Βουλὴν πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ ὑψηλῆς ἕδρας ὅπως γίνῃ καταφανής. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἐπιτρέψῃ ἡ Βουλὴ νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὴν, ἐνῷ ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς πάντα βέβηλον. Ὁ πρωτοφανὴς οὗτος βουλευτὴς εἶναι πλουσιώτατος καὶ ἀπολαύει μεγίστης δημοτικότητος ἐν Ἰρλανδίᾳ. Γράφει δὲ δάκνων τὸ κονδύλιον.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ 400 φυλλαδίῳ Αἰνίγματος καὶ τοῦ Γρίφου.

—

Δασεῖα.

=

Τοὺς νόμους ἄριστα τήρει, ποσῶς μὴ ἀπείθει.

(1) Ἡ ἀνωτέρω ἀγγελία δημοσιεύεται ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν πρωτότυπον, φυλαττομένης ἀναλλοιώτως τῆς αὐτῆς γραφῆς. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ ἐν τῇ συνοδευούσῃ τὴν ἀγγελίαν λειτουργίᾳ τῆς Σκωτικῆς ἐκκλησίας σύμβολον τῆς πίστεως ὁμολογεῖ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

ΓΡΙΦΟΣ.